

BIBLIOTEKA

Zakł. Nar. im. Ossolińskich

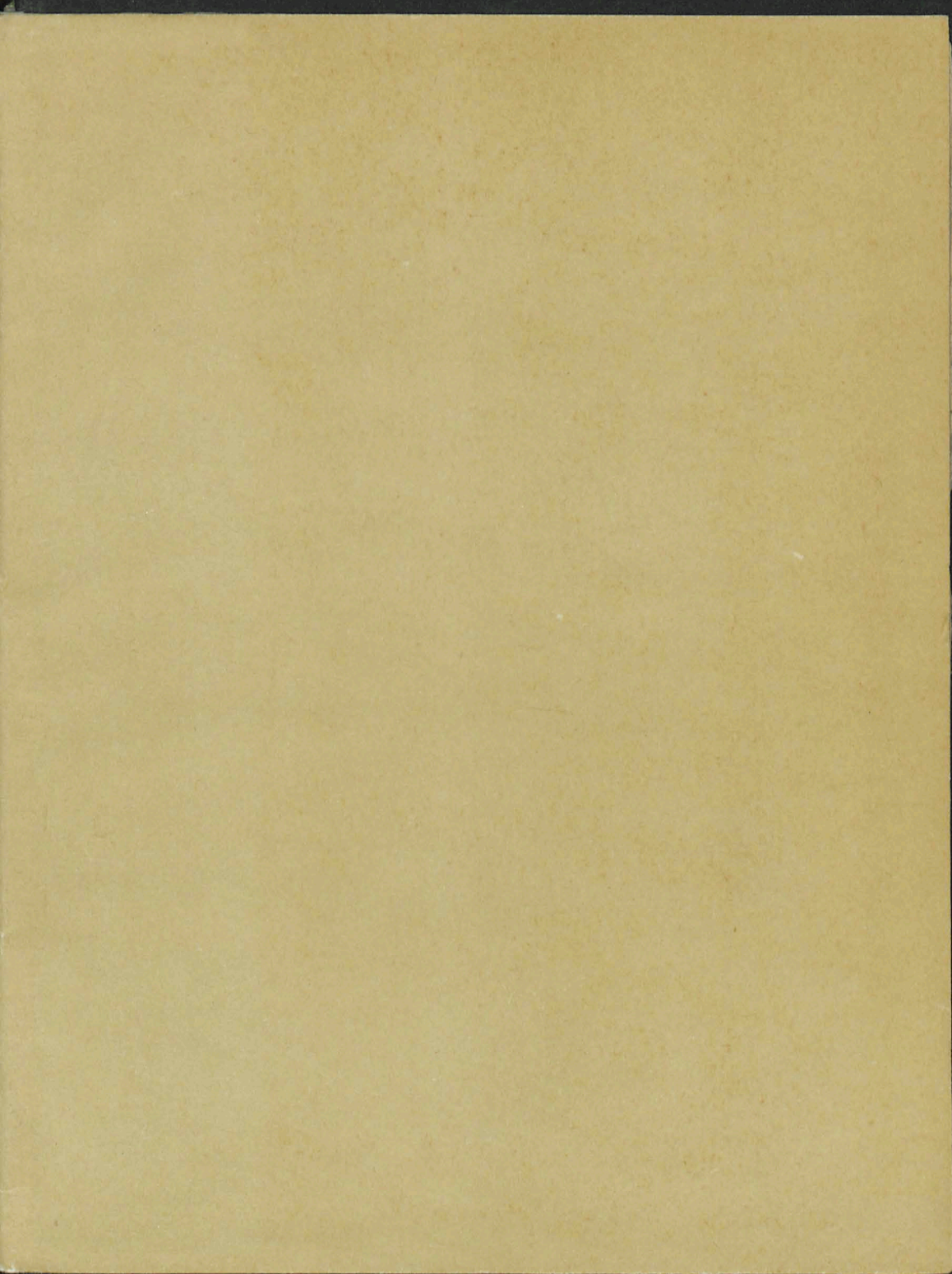
XVII

1.078

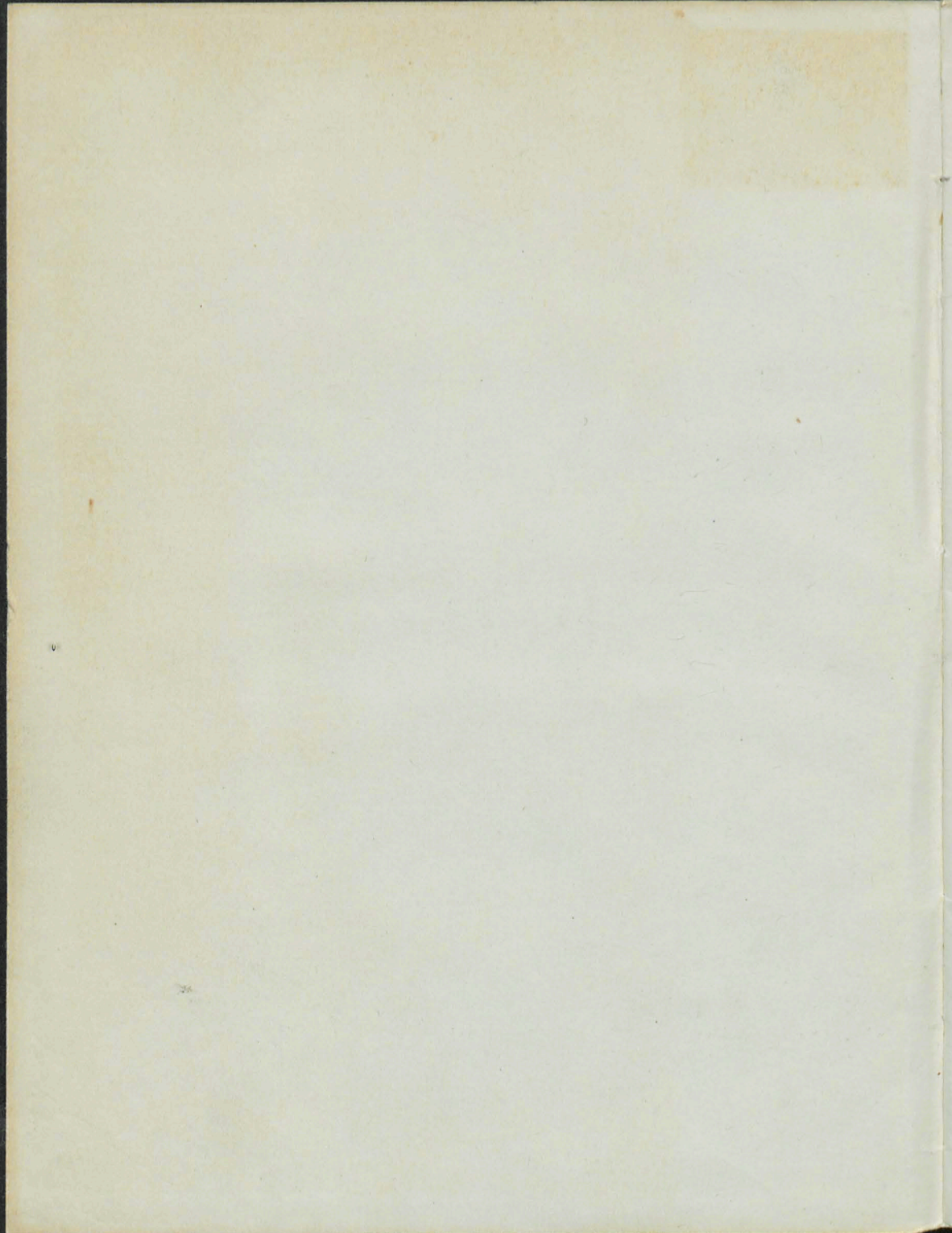

BIBLIOTEKA
Z. N. Im. Ossolińskich

XVII 1078-III

N°. 1462. Conf.

Dublet XX. E. 52.

TRACTATUS
DE ECCLESIA ET MISSIONE
MINISTRORUM

R. D. ALBERTI BORKOVSKI,

*Quo Socinum cum Theophilo impugnare, & Miedzibozium
defendere conatur:*

Brevis Refutatio.

189.

Scripta

ab
Eodem THEOPHILONICOLAIDE, (t. j. Smalcus)
mense Martio, anni 1614.

Gualbert Paulibonk:

*Ex libris Jacobi Siemensky a Siemno Palatius Podol
in Rakow Saty*

RACOVIAE,
Typis Sternacianis.

AD LECTOREM.

FAVSTVS SOCINVS, nemini Theologorum, multiplici & solida rerum divinarum scientia & pietate, secundus, dum in vivis esset, brevem, ante multos annos tractatum conscripserat, qui, ipso defuncto, in publicum fuit editus, quo nervosè, ut solet, ostendit, quæstionem de Ecclesia, quænam sive apud quos sit, non esse necessariam: Hunc refutare conatus est Andreas Miedzibozius: Huic refutationi ego defensione opposueram ante septem annos, quam anno 1612 demum certis de causis edidi. Hanc defensionem R. D. Albertus Borcovius impugnam suscepit. Quæ qualis sit, ex hac responsione cognosces. Nunc, quid in præfatione sua dicat, expende. Socinum, Arianam impietatem in hisce partibus non parum promovisse, ait, & eum Arianorum Rabinum appellat, quem Arianum esse nemo hæcenus docere potuit: imo alii adversarii Arianum esse negant. Credere se ait, quòd ideo sine nomine tractatum suum ediderit, quòd eum ineptiarum suarum suppuderet. Tu verò, lector, ipso jam mortuo eum excusum esse scitos & magnas viros doctos causas habere, quare, suppressis nominibus, interdum scripta sua edant, nec ipse, ut credo, diffitebitur Borcovius. An verò sint ineptia, quòd tractat Socinus, tempus, veritatis pater docebit. Reliqua sino. Liberum enim est Borcovio credere, an ante annos quinq; scripta fuerit defensio mea, dummodo reveta ita se habeat. Tu verò, candide lector, eorum, quæ occasione hujus quæstionis de Ecclesia & missione Ministrorum dicuntur, eum usum esse persuasum habe, quo vix alius hoc tempore potior esse queat. Hic enim modus est, asserendi solius sacre scriptura, in controversiis de religione, autoritatem, quæ quamdiu non asseritur, perpetuò errandum est. Itaque remoto præjudicio lege, & quod bonum est, tene. Vale.

*x Bibliotheca
Szczubka
XVII - 1078 - III*

TRACTATUS DE ECCLESIA
& Missione Ministrorum, R. D. ALBERTI

BORKOWSKI,

REFUTATIO.

Ergo & mihi tecum res est R. D. Borkovi. Dico, te, malæ causæ & socii tui D. Miedzibozii, non bonam esse defensorem, Nam & multa eorum, quæ refutanda tibi, nisi causam & socium deseruisse prudentibus videri velis, omnino fuerant; & quibus stantibus, causa Miedzibozii stare nequit, omisisti: & ea, quæ impugnanda suscepisti, expugnare tamen non potuisti, nec unquam poteris. Quæ omisisti hæc sunt:

1. Nihil respondisti ad id, quod Socinus & ego dixeramus, ex eo, quòd Ecclesia in sacris literis commendetur, tanquam res divina, non conseq̄ui, eam esse inquirendam; quemadmodum nec ex eo, quòd omnes fideles, tanquam divinum quid, commendantur, sequitur, eos esse inquirendos: sed tantùm, si cognita sit, in pretio habendam. Hoc verò stante, multa corruiere necesse est, quæ super hoc fundamento, cõmendationis scilicet Ecclesiæ, struitis Pontificii: Et Miedzibozius deseritur, qui Sycophantam Socinum ideo appellaverat.

2. Ecclesiam esse arcam Noë, in qua, qui non est, aquis diluvii absorbeatur necesse sit, idque Petrum Apostolum dicere, non docuisti. Hoc autem dixerat Miedzibozius, & a me reprehensum fuerat.

3. Hæreticum eum esse, qui, quæ suis placitis obstare videt, e mediõ tollere conatur, non docuisti, quod affirmaverat Miedzibozius, a me verò erroris argutum fuerat.

4. Quis hæreticus sit, nusquam tetigisti, cùm tamen, nisi hoc decidatur, nihil in hac quæstione rectè tractari possit. Nos hæreticum eum esse dicimus, qui talia dogmata in Christi Ecclesiam infert, quæ vel universam fidem Christi, vel partem ejus potissimam & essentialem, vel, ut aliis verbis idem dicamus, quæ vel veram Dei & Christi gloriam, vel veram pietatem tollunt. Hoc autem facere Pontificios docemus. Gloriam enim Dei apud eos, per cultum imaginum, Sanctorum mortuorum, Virginis Mariæ, & hostiæ Sacramentalis: Gloriam item Christi, per nimiam, quæ tribuitur Papæ Romano, exaltationem, tolli contendimus: Veram denique pietatem, per infinita Ecclesiæ decreta, superstitionum plenissima, & quæ speciem tantùm pietatis habent, sublatam esse asserimus. Cur igitur crimina hæc non purgasti?

4
5. Non curasti, ut aut Miedzibozium in gravi ejus lapsu juvares, quem cap. 2. commisit, dum Socino, respondentis partes tuenti, affinxit argumentationem, eamque talem, qualem nunquam ipse somnavit: aut aliqua ratione agnosceres tantum lapsum, sed, fretus nescio quâ audaciâ, falsissima etiam pro veris vendicare non dubitasti, & nos ita opprimere, & terrorem nobis incutere te posse putasti tuo magisterio, ut ne respiraturi quidem in re etiam justissima simus.

6. Dixerat Miedzibozius, *Quasi verò Catholici ex sola autoritate Ecclesiæ, & non etiam ex sacris literis dogmata sua probare soleant.* Hic ego magnam errorem in Miedzibozio animadverteram, qui ultrò concedat, Pontificios ex Ecclesiæ autoritate etiam dogmata sua probare. *Quasi scilicet duo sint principia, quibus dogmata fidei probari possint, Ecclesiæ & sacra scriptura, quo nihil pestilentius excogitari potest.* Ad hoc tu connives, qui præ nimia arrogantia vix te ipsum nosti, & indigna esse ais, quæ scripseram, refutatione.

7. Necessariam esse ad salutem, sententiam Christi de divinitate, qualem hodie sectantur plerique, de Spiritus sancti persona, de baptismo parvulorum, de veritate corporis Christi in Eucharistia, quod dixerat Miedzibozius, ego verò falsum esse ostenderam, non probasti, nec probare unquam poteris. Et tamen, hoc stante, quod dixi, magnam Ecclesiæ vestræ ignorantiam & errorem apparere necesse est. hæc enim ad salutem, nescio quid non, necessarium esse statuit, & quomodo necessaria ad salutem ab utilibus differant, nullo modo intelligere videtur.

8. Calumniam Miedzibozii, qui dixerat, Socinorum affirmare, omnia quæ in controversiam veniant, collatis inter se, scripturæ sacræ locis, definiri ab unoquoque posse, nec agnovisti, nec defendisti. Et tamen hæc cantilena vestra est communis, quod apud nos unusquisque scripturas explicet.

9. Causas, cur, etiam si hominibus Deus tantum veritatis revelârit, ut de salutari doctrina judicium ferre possint, id tamen illi non faciant, nec approbasti, nec refutasti. Quomodo igitur gloriaris de refutatione omnium, quæ sunt alicujus momenti? Cùm, stantibus his causis, error Miedzibozii & tuus appareat, qui ex eo, quod quidam eorum, qui a Papa secesserunt, non agnoscant pro Ecclesia Christi, alios, qui eandem salutarem etiam doctrinam habent, colligis, falsum esse, quod dixerat Socinus, eum, qui salutarem doctrinam cognovit, statim agniturum, quinam sint Christi Ecclesia.

10. Cavillum Miedzibozii, qui nos eò, quod baptismum aquæ indifferentem agnoscimus, Anabaptistas appellat, non agnovisti: imò ipse

5

ipse cum in isto cavillo imitaris, ut scilicet vocabulo exoso nos etiam exosos reddas. Cum tamen tibi tuisque potius ista vox, si ad tempora & facta Apostolica Ecclesie vestra examinentur, competat, quam nobis, qui nemini eam ob rem ullam creamus molestiam.

11. Calumniam Miedzibozii, quod Anabaptista ideo sacram Scripturam conferant, ut probent, Christum non esse Deum, defendere aut nolueris aut non potuisti, nec tamen calumniam esse fateris, quam vix major esse potest.

12. Impuritatem Miedzibozii, qui ait, nos spiritu, vel potius flatu, non cedere Evangelicis, non accusasti, aut castigasti, ut amicum verum decebat.

13. Concilia collationibus scripturarum inepte a Miedzibozio opponi. cum in conciliis, collationes etiam fieri possint & debeant, vel non considerasti, vel saltem studio preteristi, quod bonum defensionem non decebat. Hoc verò est unum ex maximi momenti rebus, quae hic a nobis tractantur. Vos enim, si concilium obtineatis, creditis, vos jam a sacra Scriptura jure & jugo liberos esse, qua re vix aliquid magis impium dici potest. Omnia enim concilia a sacris literis pendere debent, in iis, quae ad salutem hominum spectant.

14. Non curasti, quod dixi, de differentia Concilii Apostolici, & aliorum, quam in eo potissimum consistit, quod, ut illud non necessaria ad salutem proponebat, sic nec necessariò cuiquam ea imponebat: Vestra verò Concilia, res ad salutem necessarias subinde novas, fingunt, & sub capitis poena recipi ab omnibus volunt.

15. Quam inepte dixerit Miedzibozius, ad Christi praecepta addenda fuisse praecepta Apostolica: quam impie autem, addenda etiam fuisse ecclesiae praecepta, ne verbo quidem indicasti. Ego verò tanti momenti hanc rem esse judico, ut totius quaestionis cardò circa eam versari jure dici possit. Nam si constet, nullum esse praeceptum Ecclesiae, quod cum Christi praeceptis conjungendum sit, parumne constat, totam Romanae Ecclesiae concidisse auctoritatem, quae ita sibi in populum Christi imperium vendicat, ac si esset alter Christus.

16. Verba Christi: *Si Ecclesiam non audierit &c.* simpliciter esse accipienda, quod Miedzibozius agebat, nullo etiam verbo docere dignatus es. Et tamen, si verba ista restringenda esse constet, nempe, ut tantum de eo sermo sit, quomodo castigari aut puniri debeat is, qui in alterum peccavit, & non vult respicere, ad monitum unius atque alterius & totius Ecclesiae, nempe ut habeatur pro publicano & Ethnico, iterum de sede sua dejecta est Ecclesia Romana, quae ob ista

Christi verba tantum se pro Deo nobis non venditat. de quo vide pag: 35. 36. defensionis meae.

17. Iustam esse consecutionem Miedzibozii: Christus iussit deferri delinquentem ad ecclesiam. Ergo iussit ut Ecclesia inquireretur, docere neglexisti.

18. Rationi consentaneum fuisse, ut Christus præciperet, Ecclesiam inquirere, dixerat Miedzibozius. Hoc ego falsum esse docueram pag: 38. Tu verò Miedzibozium non defendis: sed malum augens, dicens, non necesse fuisse, ut Christus id præciperet. Quàm rectè verò videat lector in responsione ad cap. 2. huius tui tractatus.

19. Gravissimum errorem Miedzibozii, qui est, quòd nemo de salutari doctrina certus esse possit, nisi ex testimonio Ecclesiae, nec defendisti, nec tetigisti, & tamen ea dixeram pag. 40., quæ ansam tibi eum defendendi, si potuisses, dare poterant.

20. Ecclesiam esse omnium fidelium magistram, nec docuisti, nec errorem esse agnovisti, de quo vide pag: 41.

21. Ineptissimum Miedzibozii disputandi modum, qui multa pro concessio sumit, quæ probanda erant, & suæ Ecclesiae nos autoritate premit, de quo non pauca dixeram pag: 42. 43. non defendisti, & tamen Miedzibozius te iudice semper vera loquitur.

22. Schismaticos græcos errare in eo, cujus causâ habentur a Pontificiis pro schismaticis, quod ego negaveram, non docuisti. & tamen hoc stante, error vestra Ecclesiae apparet, quæ ideo passa sit Ecclesiam Christi lacerari, quòd alii nollent cum illa in errore consentire.

23. Papam Romanum Ecclesiae esse caput, quod ego graviter accusaveram pag. 46., docere neglexisti: quo tamen non ostenso, quid valebit vestra adversus nos præsumtio, quâ inflati, vix audire potestis, si quis aliquid adversus placita vestra dicat?

24. Quæ de necessariis ad salutem disserueram, ea susque deque habuisti: Et tamen, si vera sunt, quæ loquimur, (ut sunt verissima) quis non videt, quanto hæctenus in errore plerique Christiani a multis seculis demersi fuerint, & etiam num sint, & quàm graviter contra Christianam charitatem peccatum sit, dum ob levissima ecclesiae placita, quæ alii spernebant, multæ hominum myriades crudelissimè contrucidatæ fuerunt, & hodie ob eadem, Inquisitionis Hispanicæ diabolicum artificium exercetur, & gravissima odia & persecutiones inter Christianos, & hîc in nostra Polonia vigent. Qui salutarem doctrinam non habent, ii regnant: qui eam habent & profitentur, ab aliis summa cum licentia condemnantur. Vide, quomodo ad omnia responderis, quæ alicujus momenti sint in defensione mea. Rejicis tu
id qui-

Id quidem superciliosè sub finem libelli tui: sed quàm justè, videant lectores pii & prudètes. Tanti enim est momenti hæc quæstio, ut vix ulla sit majoris. Hæc si omnibus nota esset, plenus esset orbis Christianus pace & unanimitate: quæ sperari non potest, nisi iis tantùm, quæ ad salutem necessaria sunt simpliciter, quorum paucissimus est numerus contenti simus, in reliquis autem liberum arbitrium aliis relinquamus.

25. Errorem Miedzibozii, qui Socinum, doctrinam salutarem pro nota Ecclesiæ habere, asserit, non agnovisti, nec excusasti, nec defendisti.

26. Autoritatè Ecclesiæ nullam esse, nisi ea ex scriptura asseratur; & proinde non ex Ecclesiæ autoritate pendere sacras literas, vel sensum illarum, quod ego gyrum appellaram inextricabilem, nusquam tetigisti: & tamen hic errorum ferè omnium origo est. Nam si autoritas hæc Ecclesiæ non sit, quam tu cum Miedzibozio somnias, constat certè, modum sacras literas intelligendi, rectissimum esse, quem nos proponimus. cum nullus alius dari possit.

27. Quàm ineptè locus Esaiæ cap: 2. ad demonstrandum, priùs cognosci debere Ecclesiam, quàm doctrinam salutarem, a Miedzib: adductus fuerit, quod ego ostenderam prolixè pag: 68, 69. nec agnovisti, nec defendisti.

28. Ad ea, quæ de diversitate religionis Apostolicæ & rituum in ea, ab Ecclesia Romana primitiva & moderna differo pag. 76. mutus es. & tamen, si ea vera sunt, quo jure Ecclesia vestra Romana, titulo illius sese palliat?

28. Quia dixerat Miedziboz:.. *Estne credibile totum orbem fuisse demeratum, ut id non videret quisquam neque ex amicis, neque ex inimicis*, ego non pauca responderam, pag. 89. quibus stantibus, apparet, corruptionem in Christi Ecclesiam irreplisse, quod prorsus negat Miedzibozius cum suis. Hæc tu, Borcovi, omnia magno animo contempsisti. nam nihil ad ea respondes usquam.

30. Cum diceret Miedzibozius, nos, Ecclesiam Romanam adulterasse Christi doctrinam, non aliter probare, quàm scripturas ad nostrum institutum torquendo, ego id falsum esse dixeram. & alium, modum, quo docemus, Ecclesiam Romanam Christi doctrinam adulterasse, ostenderam, & prolixè etiam illustraram, qui est, quod docemus: Ecclesiam Romanam contraria illis statuere, quæ in sacris literis expressè continentur, pag. 91. 92. 93. Quo stante, fortissimum arci vestræ admovimus arictem, cujus illa impetum sustinere nullo modo

modo poterit. Tu verò, ac si hoc ne obiter quidem indicatum esset, nec mentionem ejus fecisti.

31. Miedzibozii sive astutiam sive inertiam, qui quædam omittit maximi momenti, ea verò, quæ cavillis obnoxia sunt, arripit & mirificè tractat, cur aut non excusasti, aut agnovisti? Quia idem ipse facis in tuo scripto. Qui verò hoc agunt, non veritatem quarunt, sed victoriam, quod in scriptore pessimum est argumentum & indicium.

32. Audacissimam Miedzibozii fallaciam, qui pro cognito & non cognito, quæ contradictoria sunt, si secundum idem, de eodem & eodem tempore prædicentur, reposuit aliquoties notiozem & ignotiozem; & ita, quod gravius est, loquentem etiam Socinum facit, non damnasti, sed frigidissimè tegere & abscondere voluisti, quod homine candido an dignum sit, judicent cordati.

33. Romanam Ecclesiam non propriè esse Christi Ecclesiam, sed æquivocè: & pastores illius, non esse veros pastores docueram pag: 117. & tamen tu ista omnia videre noluisti, nedum refutare.

34. Miedzibozium vocabulum Prophetæ pro iis tantùm accipientem, qui futura pronunciant, monueram ego: Tu autem illum nec defendis, nec excusas.

35. Inconstantiam in ecclesia Romana esse, seditiones etiam & bella ab illa mota fuisse, quod ego docueram, nec negasti, nec defendisti.

36. Paulum & Barnabam ab Apostolis missos fuisse, quod ego in Miedzibozio, id affirmante, reprehenderam, sicco profus pede præteristi: & tamen vera dicit tuus Miedzibozius, scilicet.

27. Dixerat Miedzibozius, multa alia præter prædicationem & administrationem Sacramentorum, Ministris verbi divini facienda esse. Hoc ego riseram: Tu verò, quia te fortasse puduit istorum multorum, unà cum Miedzibozio, istud etiam omisisti gnæviter.

38. Ob blasphemiam tantùm & impietatem hominem fugiendum esse docueram, pag: 171. Hoc stante, & vos ipsos hæreticos & fugiendos esse, & alios a vobis iniquissimè pro hæreticis, qui vitandi sint, haberi, constat. Hoc tu, quia scilicet nullius esset momenti, transisti.

39. Non semper veritatem agnosci, etiamsi solidè proponatur, docueram allatis rationibus ex sacris literis. Hoc tu silentio involvisti, & tamen res est non minimi momenti.

40. Christum in cœnæ institutione certos homines designasse, qui cœnam illam distribuerent, falsum esse prolixè docueram; Hoc tu pariter sicco pede transis.

41. Errores Miedzibozii non paucos & non leves, notâram pagina 174, 175, 176. Hos omnes nullo verbo defendilli.

Mitto alios lapsus, fallacias, errores, cavillationes Miedzibozii, a me annotatas & comprobatas, quas si recensere vellem, nimis fortasse jure meo uti, & lectoris patientiâ abuti viderer. Videant igitur, qui veritatem amant, an jure Borcovio objecerim, cum multa eorum, quæ refutanda fuerant, omisisse.

Quæ verò impugnasti, & tamen nec expugnasti, nec expugnare poteris unquam, nunc ordine videamus.

REFUTATIO CAPITIS I. cujus titulus est:

Non rectè Socinum ab audacia & temeritate vindicatum.

AN verum sit, quod in hoc titulo affirmat Borcovius, sic iterum expende, benevole lector. Miedzibozius ait, Socinum affirmare, quæstionem de ecclesia, eamque omnem, esse inutilem; & ideo Socinum esse audaciorum, quàm par est: Ego ostendo, Socinum affirmare, quæstionem de Ecclesia, non omnem, sed aliquam, nempe quænam & apud quos sit, esse; non simpliciter & absolutè, sed vel propemodum, vel quodammodò inutilem. Nonnè hic duplex est cavillus vel potius calumnia, ut ego dixeram? nonnè rectè vindicatus ab ea audacia Socinus, quam objicit illi Miedzibozius?

Quid Socinus de quæstione de Ecclesia dicat.

Borcovius, Miedzibozii defensor, miseram hanc esse defensionem ait: Cur verò? *Quæso te, ait, Theophile, si quispiam esset, qui te inutile propemodum terræ pondus diceret, hunc tu honorificè de te sentire existimares? Certè non puto. Idem ergo de Ecclesia existima, cujus cognitionem, cum Socinus inutilem propemodum dixisset, nimis contemtim & abjectè de illa locutus est. Quàm civilis, præsertim in Reverendo, sit hæc defensio, aliis judicandum relinquo: quàm vera & ad rem pertinens, paucis docebo. Dico, astutè terminos mutari a Borcovio. Aliud enim est de ipso homine: aliud, de quæstione quadam ad hominem spectante, loqui. Si quis de homine ita loqueretur, ut loquitur de me Borcovius, contemtim eum de homine loqui, jure dici posset: At, si de quæstione aliqua, de homine instituta, exempli causa, an anima hominis ex traduce generetur vel non, illud affirmaret, is, nullo jure, contemtim de homine loqui, dici posset. Ita etiam, si quis de ipsa Ecclesia diceret, eam esse propemodum inutilem, vel certè non necessariam, is contemtim & abjectè de illa loqueretur, & dignus esset magna reprehensione: at si quis, quæstionem aliquam de ecclesia, quæ*

Aliud est, de ipsa Ecclesia loqui, aliud de quæstione ad Ecclesiam spectante.

per se res divina est, institutam, nempe quænam sive apud quos sit, propemodum inutilem vel certè non necessariam esse dicat, is non nisi per cavillum & calumniam, de ipsa ecclesia contemtim & abjectè loqui, dici potest.

Sed audiamus alia Borcovii verba, quæ sic habent: *Quod attinet ad necessitatem Ecclesiæ, operosè tu quidem probare conaris, nihil contra illam à Socino dictum esse, sed aqua tibi heret, ut ajunt, & ipsa Socini verba suprâ allata te refellunt. Utrumque enim ille asserit: nempe Ecclesiæ cognitionem & inutilem esse, & minùs necessariam. Loquitur autem non solum de necessitate per se, ut tu non satis consideratè affirmas, sed de necessitate simpliciter. Sic enim habet infra: Nonnè apertè constat, si quis salutarem Christi doctrinam teneat, istum vel agniturum statim, quinàm sint ii, qui similiter salutarem Christi doctrinam habeant ac profiteantur, quos suprâ diximus, esse veram Ecclesiam, vel, ut cognoscat non modò per se, sed ne ex consequenti quidem esse necessarium. Ita ille: quibus verbis indicat Ecclesiæ cognitionem non esse necessariam penitus. Quæro enim, quid sibi vult illud, ne ex consequenti quidem? nempe neque per se neque per accidens, ut loquuntur, atque ita nullo modo: & tamen tu ostendere conaris, illum non simpliciter hoc negasse, sed certo quodam respectu, Miedziboziumque calumniatorem vocas, quòd ea imponat Socino, quæ nunquam somniarit. Attende hinc iterum, lector cordate, quomodo se gerat Borcovius. Primùm cur ait, me probare conari, nihil contra necessitatem ecclesiæ dictum a Socino esse? Nihil de ipsa ecclesia dictum erat a Socino, sed tantùm de quæstione ad ecclesiam spectante, quænam scilicet sive apud quos sit. Quomodo igitur, contra necessitatem ecclesiæ nihil a Socino dictum esse, probare conari potui? Cui simile etiam illud est, quod Borcovius repetit, Socinum utrumque affirmare, nempe ecclesiæ cognitionem & inutilem esse & minimè necessariam. Nam non cognitionem ecclesiæ, sed quæstionem de ecclesia, quænam vel apud quos sit, non simpliciter, sed propemodum inutilem, vel certè non necessariam esse, Socinus asserit. Itaque cavillum & calumniam Miedzibozii auget Borcovius. Deinde quæ istæ accusatio est, quòd operosè probare conor, nihil a Socino contra necessitatem ecclesiæ dictum esse, cum de eo probando ne cogitarem quidem, nec, ut cogitarem, opus esset ullo modo? Tantùm enim dixeram, Socinum in initio scripti sui de ecclesia, dicere, quæstionem de ecclesia, quænam vel apud quos sit, non esse necessariam, idq; ipsum, non prorsus simpliciter de quavis necessitate, sed de necessitate per se, intelligi velle. opponens hæc simplicia illius verba assertioni nuda Miedzibozii, qui dixerat, Socinum*

Casilli Borcovii

num omnem de ecclesia quaestionem inutilem esse censere. Porro, quid est, quod Borcovius ait, Socinum non solum de necessitate perse, sed de necessitate simpliciter loqui? Num opponuntur perse & simpliciter, & non potius idem sunt? Sed hoc lapsu Borcovii indicato, gravior fallacia ejus detegenda est. Quod enim Socinus de certis hominibus & respectu certo dixerat, id simpliciter accipit Borcovius. Socinus ait: Si quis jam salutarem doctrinam teneat, ei non modò perse, sed ne ex consequenti quidem esse necessarium, ut agnoscat ecclesiam, hoc est, quinam sint alii, qui eandem doctrinam salutarem teneant. Nihil enim ei (ut mox addit) quod ad cognitionem attinet, de esse ad salutem æternam necessarium potest, qui salutarem Christi doctrinam teneat. quo nihil verius dici potest: At de eo, qui salutarem doctrinam nondum tenet, id nunquam dixit Socinus. Huic enim, licet non sit perse necessarium, cognoscere ecclesiam: dici tamen potest, ex consequenti vel per accidens, necessarium esse, ut eam cognoscat, quatenus scilicet necesse est, ut agnoscat salutarem Christi doctrinam, quâ cognitâ, ecclesia statim agnoscitur.

Impudenciam meam vocat Borcovius, quod Miedzibozium calumniæ accusent: Sed docendum erat, Miedzibozium calumniâ non esse usum. Alioquin sentient omnes, frustra me ita accusari a Borcovio. Dura autem est vox calumniatoris, quâ ego nunquam sum usus. Calumniator enim est, qui calumniandi habet consuetudinem, quod ego de Miedzibozio nec dixi, nec dicere ausim. Nec calumniam denique illi simpliciter ullam objeci. Sic enim habent mea verba: *Hic in ipso statim capitulis argumento dupliciter lapsus est Respondens, vel duplici potius usus est cavillo, ne dicam calumniâ.*

Sed concessio hoc, ait Borcovius, Socinum tamen culpâ non vacare, etiamsi non simpliciter neget, quaestionem de Ecclesia, esse necessariam, dummodo neget, eam esse certo respectu, nempe quænam sive apud quos sit, necessariam. Hoc verò quomodo probat? Nâ hoc, ait, est potissimum, quod in Socino reprehendebat Miedzibozius. si qua enim est necessitas cognoscendi Ecclesiam, illa est, ut sciamus, quænam & apud quos sit, quæ cum sustulisset Socinus, & minimè necessaria dixisset, ecquid tandem reliquit, unde Ecclesie cognitionem necessariam esse existimemus. At quaeso quid hoc est aliud, quàm principium petere, vel saltem rem controversam nude asserere? Probare Borcovius debuit, necessariam esse quaestionem de Ecclesia, quænam & apud quos sit. Hoc quia non fecit, frustra est, quod Socinum accusat.

Sed audacior saltem est, ait, Socinus ceteris hereticis. Quid tum postea. Num hac de re instituta erat quaestio? Faciant alii & sentiant

Cui non sit necesse, cognoscere, quænam vel apud quos sit ecclesia.

Injusta reprehensio Borcovii.

Borcovius principium petiit.

quod velint, & in defensione sui procedant suo modo: Num ideo culpandus is est, qui alio modo procedit? Eludere alios nostis, dum notas Ecclesiæ afferunt: jam, cum notæ illæ non necessariae esse doceantur a nostris, audaciam nostram, in angustias coacti, accusatis. Quasi scilicet non liceat unum & idem argumentum diversa ratione impetere, & ejus infirmitatem vel etiam errorem ostendere.

¶ Num argumentum non uno modo impugnari potest.

Cui quæstio de Ecclesia molesta sit.

Dum verò hoc Borcovius ideo a nostris fieri existimat, quod quæstio de Ecclesia, quænam & apud quos sit, molesta nobis sit, quippe qui conscii nobis simus, Ecclesiam Dei apud nos non esse, in eo Miedzibozium & suos imitatur, qui ea divinant, quorum nullum extat vestigium in nobis. Non nobis sed vobis molestum esse, moveri hanc quæstionem, magis magisque dies docebit. Nam hac quæstione dissoluta, quid tandem supererit, quo gloriemini, & alios præ vobis contemnatis? Nobis autem satis est, docuisse, sufficere, si cognoscatur vera & salutaris doctrina, & hoc ipso in ecclesia eum esse, qui illam tenet & profitetur.

Lutherus non est hæreticus.

Lutherum hæreticum esse, ut non probârat Miedzibozius, sic nec probat Borcovius, nec probare poterit unquam. Nihil enim, quod fidem in Christum per se & naturâ suâ tolleret, in Ecclesiam invexit: sed ea, quæ multis retrò seculis, ad fidem in Christum evertebantur apta, irreperant, Deo juvante, detexit, & bona ex parte ex Christi ecclesia exterminavit. *Quicquid in Ebionitas convenit, id totum in Luthero etiam reperiri*, nimis etiam audacter dictum est a Borcovio. Ebionitæ enim, ut testantur Irenæus, Eusebius & Hieronymus, ex Iosepho natum esse dixerunt Iesum, vel de Iosepho & Maria natum, & nudum hominem dixerunt: Legis ceremonias Evangelio miscuerunt, & sic nova confecti sunt, ut vetera amitterent. Solo Matthæi Evangelio utebantur, quia sit Hebræum, Paulum tanquam Apostolatam Legis rejicientes: Prophetas curiosius exponere nitebantur, & circumcidebantur, ac perseverabant in illis constitutionibus, quæ sunt secundum legem, & Iudaico characterè vitæ utebantur, & Hierosolimam adorabant, quæ domus Dei sit. Quæ omnia, quomodo, quæso, salvâ conscientia & justiciâ, probare de Luthero vel cogitare poterit Borcovius?

Audaciâ Borcovii.

Error Ebionitarum.

Iren: lib: 3 c: 23. 24.
Euseb: lib: 6. c: 16
Hier: in Epistola ad August: cujus initium est: Tres simul epistolas.

Pontificios a nobis hæreticos appellari, pessimè, ut apparet, habuit Borcovium, & stomachum ei movit. Oblitus enim personæ disputatoris, nimis pro imperio, nos fures & maleficos imitari, ait, qui iudicem, apud quem causam dicere debent, omnibus contumeliis onerent. Sed duo committit enormia Borcovius, quæ si suo nomine appellarem, indignare tur proculdubio. Prius, nempe Pontificios

vel

vel Romanam ecclesiam iudicem nostrum esse, præterquam quod arrogantissimum est, falsissimum etiam prorsus censendum est. Quomodo enim is, qui a nobis & a potiori Christiani orbis parte accusatur, & qui crimen purgare debet, iudex esse potest? præsertim cum nullus omnino humanus iudex, propriè loquendo, cujus iudicio in religione necessario standum sit, ostendi possit, ut a nostris luculentissimè demonstratum est alibi. Lex enim Christi non compellit quenkquam ad obediendum sibi, quod per iudicem absolutum fieri omnino necesse esset. Præterea ratio ipsa non permittit etiam, ut iudex aliquis talis sit. Nam ante cognitionem causæ aut cum alterutra partium sentire eum oporteret, aut cum neutra. Si cum alterutra, jam inter reos poneretur, aut certè cognitorem, qui litem alterius tractet, non iudicem ageret: si cum neutra, jam in errore versari crederetur, & sic ad eum neutra pars provocare posset. Posterior, omnes scilicet, qui a Papatu secesserunt, furum & maleficorum similes esse, qui iudicem suum omnibus contumeliis offerent, præterquam quod impudentissimum est, nihil pariter cum vero commune habet. In omnibus enim, quæ extra religionem sunt, pares sunt Pontificiis, & numero fortassis illis superiores: in iis verò, quæ ad religionem pertinet, prorsus illis præstant. Solum enim Iesu Christi Evangelium in religione sectandum sibi proposuerunt, & ad illud vitam moresque suos componere generatim satagunt: a quo utroque pontificii absunt quàm longissimè. Nam ecclesiæ etiam traditiones pro norma fidei habent: & variis tum superstitionibus, tum peccatis implicati sunt.

In hac sua arrogantia & impudentia pergens Borcovius, ait: *Sed ut iudici non obest, à furibus hoc aut illo nomine vocari, sic neque Romanæ Ecclesiæ obesse poterit. Quicquid tandem faciatis, illa quidem, ut ad huc factum est, auctoritatem suam obtinebit, vos verò infelicis apostatæ soboles, infames eritis, & nisi respiscatis, præter inferorum flammæ, etiam hoc consequemini, ut de insania vestra nulla unquam ætas conticescat.* Ad quæ hæc audiatur. 1. Ut plurimum obest ei, qui alios accusat, si ipsè crimina sibi objecta purgare nequeat; & cum reus sit, iudex esse velit: sic etiam obfuturum est perpetuò, apud pios & prudentes, ecclesiæ Romanæ, quòd alios hæresis accuset, a quibus ipsa, hæresis accusata, forum declinat, & iudicem se constituit. 2. Auctoritatem suam Romana ecclesiæ, ut antea factum est, non obtinet. Iam pridem enim ecclesiæ Orientales eam rejecerunt: & hodie dimidium Europæ eandem rejicit. Quid igitur ista valet gloriatio? 3. Apostatæ, qui ecclesiam Romanam deseruit, sobolem esse, nulla est infamia, sed summa gloria. Nam & bonæ conscientiæ & vitæ æternæ ista apostasia causa

Romana ecclesiæ non est iudex controversiarum in religione. In refutatione Campiani Iesuitæ.

Reformatæ Ecclesiæ præstant Romanæ.

Reus non potest esse iudex.

Autoritas Romanæ ecclesiæ fracta.

Apostasia ab Ecclesia Romana commoda.

Infamia quatenus
curanda in reli-
gione.

2. Theſſ. 1. 3.
Quibus debeatur
flammæ inferorū.

Quatenus curan-
da hominum cen-
ſura.

Matth. 5. 17.

1. Cor. 1. 12.

Matth. 23. 9, 10.

nobis est, si veritati agnitæ obediverimus. 4. Infames, qui a Papatu discesserunt, apud quem tandem esse possunt, præter pontificios? Sed & moderatiores aliter sentiunt. Nam fœdera & societates, imò etiam matrimonia contrahunt cum illis: Reliquorum verò, qui affectu potiùs quàm ratione ducuntur, judicia quanti facienda sint, ipsa res loquitur. Præstat autem Deum habere propitium quàm homines. 5. Inferorum flammæ debentur illis, qui Deum non norunt & non obediunt Evangelio Iesu Christi. Videat igitur Borcovius, ne ipse met cum suis, qui Idololatriæ toti sunt dediti, in illud iudicium incidat, quod tamen tantum abest, ut illis imprecemur, ut potiùs Deum pro illorum conversione & salute perpetuò oremus. 6. De infamia nostra nullam unquam ætatem tacituram, & incertum & parvi est momenti. Nam si omnes ad Evangelii vocem convertantur, quis tandem infamiam, ut ait Borcovius, nostram prædicabit? Hoc autem fieri posse, cur non speremus, si quidem, tam brevi temporis spatio, tantam hominum multitudinem ab ecclesiæ Romanæ placitis defecisse, videmus? Et si tandem maneat, qui de infamia nostra non conticeſcent, illud nobis cogitandum proponemus: *Beati estis, cum omne malum verbum dixerint adversus vos, mentientes propter me.*

Quòd gratias nobis agit Borcovius, quòd Pontificios, suæ Ecclesiæ homines, appellemus, non tollit id, quòd ægrè id ferre Miedzibozium dixeram. Rectiùs autem facit Miedzibozius, qui ægrè ferre videtur, se ab homine mortali & erroribus obnoxio appellari, quàm Borcovius. Nam nec Apostoli quenkum a se appellari passi sunt, nec ullo modo culpandi sunt, quicumque ad solum Christum appellant, sed docendi sunt, quòd, cum Christum profiteantur, non debeant errores religioni illius contrarios sectari. Unus enim Doctor & magister noster est Christus: nos autem omnes sumus fratres, ut Christus ipse testatur.

Dixeram, pontificios, non nisi invitos, ad scripturas trahi in disputationibus de fide susceptis. Hoc splendidum admodum mendacium appellat Borcovius. Dura sanè criminatio, & Theologo valdè indigna: eoque intolerabilior, quòd nudè tantum prolata, nec id refutatum est, quo verum id esse, quòd mendacium appellat Borcovius, docueram. Iudicet ergo lector, qualis sit disputator Borcovius. Vfus est autem artificio suo, dum, loco ejus, quòd docere debebat, se cum suis, non nisi invitum, ad scripturas descendere in disputationibus de fide susceptis, sic ait: *Hoc ita esse, & vos, ni fallor, satis experti estis, cum illa opinionum portenta, de duobus diis, de creatura honore divino colenda, de Christi ante mortem suam in cælum ascensu, & similia in religio-*

quæ

onem Christianam invexistis. Ad illa enim non nisi necessitate summa compulsi estis. Nam cum à pertinacia vestra desistere nolletis, neque tamen videretis, quomodo scripturas, quæ veram Christi divinitatem afferunt, evadere possentis, huc delapsi estis, ut illa monstra opinionum induceretis, de quibus inter Christianos ne fando quidem auditum est. Accusat nos Borcovius ejus, cujus nos eum accusamus. At hoc primum non est, crimen objectum purgare, sed culpam suam communem cum aliis facere, si ita esset, ut de nobis affirmat Borcovius. Deinde quid hoc ad propositum, etiamsi nos, non nisi summa necessitate compulsi, monstra, quæ recenset Borcovius, invexissemus? Num hoc nunc in quæstione versatur, qualia dogmata, coactus quis necessitate, invexerit in Christi religionem? & non potius objicitur, Pontificios, non nisi coactos, ad sacras literas confugere, malle autem controversias decidi per ecclesiam & ejus traditiones, quod ipsemet Borcovius paulò antè confessus est, eum Romanam ecclesiam judicem esse dixit? Denique an monstra sint, quæ nos, de Deo uno Patre, & uno Domino Iesu Christo, de filio hominis divino honore colendo, & de existentia ejusdem in cælo ante ascensum, docemus, patebit ex responsione, jam ad monstra à Smigleccio conficta, in publicum edita.

REFUTATIO CAPITIS II. cui titulum fecit:

Figmentum est Socini, quemlibet, si doctrinam salutarem tenet, at, eo ipso esse in Ecclesia.

Hic iterum rem breviter sic accipe lector. Docuerat Socinus inter alta, cur non sit necesse, ecclesiam ex notis cognosci, quod volunt Pontificii, quia per se non necesse sit, inquiri & agnosci veram ecclesiam. Hoc rursus comprobaverat, quòd ad salutem consequendam satis sit, Christi præcepta servare. Hunc verò nusquam præcepisse, ut ecclesia inquirere tur. Iam, si objiciatur, necessarium esse, ut quis sit in vera Christi ecclesia, & propterea necessarium simul esse, ut quis veram Christi Ecclesiam inquirat & agnoscat, negaverat hanc consecutionem Socinus. Simul enim, atque quis Christi salutarem doctrinam habet, jam eum vel re ipsa in vera Christi ecclesia esse, vel ut sit, non habere necesse inquirere, quænam sit vera Christi Ecclesia, cum id jam noverit. Novit enim, quinam sint alii, qui eandem Christi salutarem doctrinam habent. In hac ratiocinatione Socini, non minus arguta quam vera, nihil sanum, nihil integrum esse, ostensurum se promittit Borcovius. Audiamus ergo quid dicat: *Nam in primis, ait, quis concesserit Socino, nihil esse faciendum, nisi quod a Christo præ-*

Status rei.

*Græcis Borcovii
lapsus.*

*Nihil facere te-
nemur, quod
Christus nõ præ-
cepit.*

*Terminos & sta-
tum questionis
mutat Borcovii-
pus.*

*Differentia inter
Christi præcepta
& alia mytheria.*

sto præceptum sit? O Theologum acutum. Proba igitur Borcovi, ali-
quid esse faciendum, vel, quod idem est, nos facere teneri, quod a Chri-
sto præceptum non sit, nisi pro insigniter audaci simul & imperito
haberi velis. Sed hoc facturum te nunquam, non tantum mihi per-
suasissimum, sed etiam apud omnes, qui aliquid sapiunt in Theolo-
gia, certissimum est. Et tamen tu aliis ita insultas, ut eos & rudes esse,
& nihil intelligere dicere non erubescas, qui tam graviter & turpi-
ter in Theologia erras. Si dicas, te probasse, faciendum esse aliquid,
quod a Christo præceptum non sit, per ea quæ addis: *Quàm multa
sunt facta a sanctis hominibus, quæ a Christo præcepta nusquam legun-
tur?* magnam iterum tibi ignorantiam non possum non obijcere.
Probandum enim erat, faciendum esse aliquid, quod Christus non
præcepit: Tu verò probas, factum esse aliquid, quod Christus non
præcepit. Num quæ facta sunt a quibusdam, facienda erant aut sunt?
Num quod fecit Magdalæna & Matthæus, facere tenebantur? Apage
istam ruditatem: & pudeat te istius tui protervi & insulsi scommatis,
dum ais: *Valeret fortasse,* (nempe satis esse ad salutem, Christi præ-
cepta servare) *aliquid Racovix inter aniculas, quæ a suis edocte nihil cen-
sent esse recipiendum, nisi quod disertè extet in scriptura: apud nos tamen
nullam vim habent talia pronunciata: quippe falsissima, & quæ multis
argumentis jam sunt a nostris non semel refutata.* Quasi scilicet anicu-
læ tantum degant Racovix, quæ viros doctos fortasse tot habet, quot
ulla alia, quantumvis populosa Polonix civitas, si Academias excipias.
Sed hoc levi est. Gravius illud, quod iterum nimis turpiter terminos
& statum quæstionis mutat Borcovius. Ait enim, apud se non valere
ista pronunciata: nihil scilicet esse recipiendum, nisi quod disertè ex-
tet in scriptura. Quasi scilicet hoc nunc in quæstione versetur. Certè
& Racovix norunt multi, & nos id publicè editis libris profitemur,
multa esse recipienda, quæ in sacris literis disertè non extent, nempe
ea omnia, quæ necessariâ consequentiâ ex illis elici possunt: At faci-
endum esse aliquid, quod a Christo præceptum non sit, hoc nemo, ni-
si vel rerum parum peritus, vel Spiritu Antichristi inflatus, dicere
unquam ausus fuit. Christi enim præcepta expressa esse, necessarium
prorsus est: at alia mytheria, ex literis sacris excerpti posse, sufficit. cum
sine Christi præceptorum observatione salus nulla speranda sit: at
multa sacrarum literarum mytheria, absque jactura salutis ignorari
posse, ipsa experientia testetur. Et hoc primum est eorum, in quibus
graviter hallucinatus est in hoc capite Borcovius.

Alterum non est hoc primo levius, dum ait: *Deinde quid oportuit
Christum præcipere inquiri Ecclesiam, cum hoc esset simpliciter ad salu-
tem*

tem necessarium? Quidenim est principium petere, si hoc non est? Probare id quidem nititur Borcovius, dum ait, *cognitionem & inquisitionem Ecclesie esse medium simpliciter ad salutem necessarium*: Sed hoc est principii petitionem repetere, & falsa audacter asseverare. Nam quæ Scriptura id unquam affirmat? ex qua Scriptura id deduci potest? Si simpliciter ad salutem necessarium esset, cognoscere & inquirere Ecclesiam, nonnè Christus id præcepisset, cum nihil sit ad salutem necessarium, quod Christus non præceperit?

Hanc suam audaciam Borcovius miram nobis futuram prævidens, sic ait: *Negabis fortasse cum tuo Socino, inquisitionem ecclesie esse medium simpliciter ad salutem necessarium; sed illud tantum requiri, ut, qui salvari velit, in Ecclesia sit, erit autem, si salutarem doctrinam teneat. Hoc tamen stare non potest, & est tam falsum quam quod falsissimum, siquidem potest aliquis salutarem doctrinam habere, & tamen in Ecclesia non esse, quod videre est in excommunicatis & schismaticis.* Divinalti, Borcovi, nos negaturos istud tuum pronunciatum. Cur igitur de illo probando non cogitasti? Hoccinè est disputatoris, qui veritatem inquit, rem dubiam proponere, & statim eam deserere? Esto falsum esse, quod nos affirmantes facis: non tamen erit verum, quod tu affirmas, Borcovi, nisi vel testimonio sacrarum literarum, vel ratione aliqua ex illis petita confirmetur. Artificium hoc Sophistarum esse non ignoramus, cum tua tibi incumbat probatio, alterius impugnare sententiam. Quo ita detecto, dicimus, totum istud, quod de excommunicatis & Schismaticis affertur, partim infirmum & fallax, partim refutatum esse antea. Nam quod ad excommunicatos attinet, sciendum est, in ecclesia esse, duplici modo considerari posse. Nam & illi in ecclesia Christi sunt, licet minùs propriè, qui salutarem ejus doctrinam profitentur, etiamsi illi non obediant. Quo sensu Christus Iudæos semen Abrahami esse concedebat, quos tamen aliàs filios diaboli esse contendebat: & alibi servi Christi appellantur, qui seducebantur ad fornicandum & idolothyta manducandum. quo sensu hodie omnes etiam, quicunque, in omnibus mundi partibus, Christi nomen profitentur, Ecclesia Christi dici possunt: Et illi ecclesia Christi sunt, qui salutari doctrinæ, quæ profitentur, obediunt, quo respectu ecclesia, Christi sponsa, & Christus ejus Servator, dicitur. Ecclesia rursus ista, quæ salutarem doctrinam proficitur, licet ei non obediat, considerari potest, tanquam universalis: quæ verò eandem & proficitur, & ei obedit, ut specialis. Iam excommunicati licet non sint in ea ecclesia, quæ propriè sic appellatur, vel in particulari a qua segregantur: non possunt tamen privari nomine ecclesie vulgariter & minùs propriè

Excommunicati
quatenus etiam
sint in Ecclesia.

Ioh: 8. 37.

¶ 44.

Apoc: 2. 20.

priè ita acceptæ, nec segregati esse censeari ab illa universali ecclesia, quamdiu salutarem doctrinam retinent. Imò ex eo ipso, quòd, ut Christus præcipit, tractandi sunt ut Publicani & Ethnici, patet, eos non esse Ethnicos re ipsa, nec desinere esse Christianos prorsus, ob excommunicationem.

Schismatici quatenus sint in Ecclesia.

De Schismaticis verò dictum est, eos in ea tantum non esse ecclesia, a qua se segregant: interim in Christi ecclesia re ipsa esse, si salutarem doctrinam teneant. Quod a me fol: 44. & 46. disertè ostensum fuerat de schismaticis in genere, & declaratum in specie, exemplo Græcæ ecclesiæ, ut mirer, quomodo fraudem mihi objicere potuerit Borcovius, quasi scilicet, cum de schismaticis in genere loquatur Miedzibozius, ego de schismaticis in specie differam, qui tamen disertè ita scribo: *Quis schismaticus est, is non deserit aliquam ecclesiam, quam putet esse veram, quod esset, nolle cum veris Christi membris habere communionem: sed eam, quam deserit, ideo deserit, quòd eam falsam esse credat. Itaque non vult habere communionem cum membris Christi falsis, ex suo sensu. Loquor nunc de schismaticis in genere.* Hæc tunc mea verba. Alia etiã his similia habes fol: 45, quibus doceo, separationem istam, quam schismatici faciunt, nullo modo efficere, ut illi non sint in ecclesia, dummodo salutarem doctrinam habeant.

Repetitio dictorum.

Porro dum ait Socinus, facillè agniturum eum, qui salutarem Christi doctrinam habeat, quinã sint ii, qui similiter salutarem Christi doctrinam habeant ac profiteantur: Miedzibozius verò hoc falsum esse eo docere volebat, quòd ii, qui ab ecclesia Romana secesserunt, & quos salutarem doctrinam habere nos confitemur, alii alios non agnoscant, quin imò persequantur: Ego dixeram, non esse absurdum cum ipsa re, nec id, quod per accidens fit, cum eo, quod per se fieri posse dicitur, confundendum. Sensum autem verborum Socini esse, eum qui salutarem doctrinam habeat, facillè agnoscere posse, quinã sint ii, qui similiter eam habeant: interim fieri posse, ut, quemadmodum docui in defensione mea, multa interveniant, quæ hoc iudicium impediant. Docueram etiam, fuisse quosdam insignes ex Evangelicis, qui id agnoverint. Docueram denique, nostras ecclesias, quæ hîc in Polonia sunt & alibi, illud idem agnoscere & palam profiteri. Ad hæc quid Borcovius? Ait, *satis esse, quòd ostenderit Miedzibozius, nos, qui ab ecclesia Romana secessimus, nos mutuo re ipsa non agnoscere pro Christi ecclesia.* Sed hoc iterare tantum est verba Miedzibozii, non defendere eum, quod sibi Borcovius proposuerat. Dico igitur de nuo: Socinum loqui de eo, quod per se & naturã rei inspectã fieri debeat, vel re ipsa. *Sat: & cum, qui salutarem doctrinam tenet, &*

Quinã alios doctrinam salutarem profiteantes agnoscere possit.

net, & profitetur, ita considerare, ut ab aliis, quæ salutaris doctrina non sunt, prorsus sit liber: Miedzibozius autem talem nobis introducit, qui præter salutarem doctrinam, quam tenet, variis erroribus, quos etiam pro salutari doctrina habet, implicatus est, vel saltem plura habet pro necessariis, quàm revera sunt necessaria.

Ait iterum Borcovius, eos, qui a Romana ecclesia secesserunt, non tantùm non agnoscere se invicem pro ecclesia, sed ne posse quidem, si maxime velint. Id verò quomodo probat? Nam stante, ait, fide, quam habent Lutherani & Calviniani, de Christo ejusque vera divinitate, nunquam animum inducere poterunt, ut vos Arianos in Ecclesia sua habere velint. imò si ita res ferat, millies ad Papistas redire mallerent, quàm vobiscum commercium aliquod habere, quod vel inde patet, quòd non potest illis quicquam gravius accidere, quàm si quispiam vos ab illis prognatos asseveret. Hæc verba ascribere libuit, ut species tantùm, quam veri habere videntur, tantò magis appareat. Vide sné, benevole lector, Borcoviu etiam ipsam rem cum hominum ignorantia & abusu confundere? Novimus quidem & experti sumus, quæ sit hac in re Evangelicorum pertinacia, qua stante, agnoscere eos pro Christi ecclesia nequeunt, qui ea revera sunt: sed si rem ipsam per se consideres, jam pridem a nostris demonstratum est, & demonstrare porro semper parati sumus, stante sententia Evangelicorum de Christo & ejus divinitate, nos unâ cum illis non tantùm esse posse, sed etiam teneri esse unam ecclesiam; & per quos stat, quominus id fiat, eos graviter peccare, & si scientes id faciant, ob causas quasdam carnales, vel saltem parum spirituales, de salute etiam periclitari. Nam, quæ apud eos de Christo & divinitate ejus viget, sententia, non tollit per se fidem in Christum & veram sanctimoniam, sine qua fide, & sanctimonia, impossibile est Deo placere vel Dominum videre. Itaque speramus, Deo adjuvante, fore, ut malint nobiscum esse in una ecclesia, quàm ad vos redire Lutherani & Calvinistæ, præsertim magis sobrii, quorum hîc potissimum habenda est ratio. Quod si fiat, quid tum diceret Borcovius cum suis? Nonné tunc constaret, eos, qui salutarem doctrinam habent, agnoscere eos, qui similiter doctrinam salutarem habent & profitentur?

Omnes qui a Papatu secesserunt, una sunt Ecclesia.

Heb: II. 6.
& 12. 140

Porro digrediens a re, ut ipsemet fatetur Borcovius, carpit id, quod dixeram, inter nos & omnes, qui a Papatu secesserunt, (sic enim locutus eram, non verò de solis Lutheranis & Calvinistis) de fundamento fidei convenire. Sed sine ratione. Sic enim ait: *At illi hoc negant, & non video, cur magis ea in re vobis credendum sit, quàm illis:* Sed parum est hoc illos negare, nisi similiter rationes afferant, cur id

negent, vel potiùs, nisi nostras, quibus id probamus, evertant rationes. quibus stantibus, videre potest Borcovius, cur magis nobis ea in re credendum sit, quàm illis. Sed ipsemet Borcovius patrociniùm suscipit Evangelicorum, & docet, non esse idem fundamentum nostri & Evangelicorum, dum in hunc modum ait: *Nonne Christus pertinet ad fundamentum fidei. Igitur & illa, ex quibus constat, nempe humana & divina natura, de qua, cum inter vos & illos non conveniat, quomodo fieri potest, ut idem fundamentum fidei habeatis?* Fatemur, Christum non tantùm pertinere ad fundamentum fidei, sed etiam solum esse fundamentum ejus. Negamus autem, omnem de Christo sententiam, ad fundamentum fidei pertinere. Satis enim esse, si credatur, Iesum esse Christum, luculenter & copiosè restantur sacra literæ, inprimis verò D. Iohannes in I. Epist., ubi ait: *Quis est mendax, nisi is qui negat, quòd Iesus non est Christus?* & iterum: *Omnis spiritus, qui confitetur Iesum (esse) Christum, qui in carne venit, ex Deo est.* & iterum: *Omnis qui credit, quòd Iesus est Christus, ex Deo natus est.* In hoc igitur, quia nobis cum Evangelicis, & omnibus qui a Papatu secesserunt, convenit, idem fundamentum fidei nos habere, jure gloriari possumus. Imò, ut, quod res est, dicamus, cum ipsi etiam Pontificiis, communionem Christianam non ideo detrectandam esse, credimus, quòd credant, Christum ex duabus constare naturis: sed quod ea credant, quibus stantibus, credi nequit, Iesum esse Christum, de quibus jam satis alibi in defensione & hac refutatione dictum est.

Frustra igitur id astutiam nostram appellat Borcovius, quod maximum ferè, in nostras ecclesias a Deo collatum, beneficium censendum est, quòd scilicet tenemus, tum quòd sit fundamentum fidei, tum quæ sint ad salutem necessaria dogmata, idque rationibus firmissimis asserimus. Magna verò est audacia, ne quid gravius dicam, Borcovii, dum ait: *Credendum est, quòd Ecclesia Christi tanquam à Deo revelatum proponit, & quidem ita, ut nihil eorum, quæ credenda exhibet, pertinaciter negetur.* Hoc enim, nec quoad verba nec quoad sensum, uspiam scriptum extat. At ait Borcovius: *Neque enim Christus, cum Apostolos mitteret ad prædicandum, voluit credi hoc aut illud duntaxat, sed absolute dixit, qui crediderit & baptizatus fuerit, indicans omnia, quæ ab illis proposita essent, credi oportere.* Sed hic duplex est error & fallacia. Primum enim de ecclesia instituta erat a Borcovio quæstio: argumentum verò cur in Apostolis finit? Num idem est ecclesia, quòd Apostoli? At hoc nihil falsius dici potest. Apostoli enim fundamentum sunt ecclesiæ: ecclesia verò ecclesiæ fundamentum esse nequit. Credimus igitur omnia, quæ Apostoli docuerunt: & ob id ipsum ea, quæ

Non omnis de Christo sententia pertinet ad fundamentum fidei.

1. Ioh: 2. 22.

& 4. 2.

& 5. 7.

Audacia Borcovii,

Duplex Borcovii error & fallacia.

Apostoli & Ecclesia differunt,

ea, quæ

ea, quæ ecclesia, nempe Pontificia, extra doctrinam Apostolicam, docet, credere non possumus, quia scilicet ab illis, quæ Apostoli docuerunt, non tantùm diversa, sed etiam illis adversa plaraque esse apparet. Deinde omnia, quæ ab Apostolis tradita sunt, credenda esse necessario, tum demum dici potest, si quis ea intelligat: At, si de quibusdam dubitet, & causas dubitandi iustas habere videatur, quomodo ea vera esse credere potest, cum quicquid sine fide, hoc est, sine certa de aliqua re persuasione fit, peccatum sit. Nonne Apostolus docuerat, legem ceremonialem sub Evangelio nullam esse: & tamen plurimi erant, qui ea de re dubitabant, sine iactura salutis? Non licet igitur non credere ea omnia, quæ quis vera esse cognovit: at fieri posse, ut aliquis multa eorum, quæ vera sunt, pro veris nondum habeat, & tamen servetur, nemo negare potest, nisi potissimam humani generis partem condemnare velit.

Sed audiamus aliud argumentum Borcovii, *Si sufficit, ait, aliqua tantùm credere, hac ratione nec Turcarum fides esset mala. Nam & illi quaedam de Deo Christovè credunt. Sed nos non dicimus, sufficere, aliqua credere: sed contendimus, requiri ad salutem, ut quis credat, Iesum esse Christum, teste sacra scriptura. Quæ creditio (ut sic loquar) & fiduciam in Christo collocatam, & obedientiam præceptis illius debitam, necessario complectitur. Hoc verò, quia non credunt Turcæ, Iesum mortuum esse negat, ac proinde resuscitatum eum esse credere non possunt: Christum porro neque adorant neque invocant: denique non ex Christi, sed ex impuri Machometis præscripto vivunt, quod est, Christum divina potestate privare, imò negare, eum esse Christum, quomodo, quæso, huc adduci a Borcovio, nisi animo malevolo, potuerunt? Budnæo insultet Borcovius, si is non credidit, quod Turcæ credunt, non nobis, qui unâ cum omnibus Christianis credimus, Iesum conceptum ex Spiritu Sancto, natum esse ex virgine Maria.*

Digressione hac absoluta, ad rem redit Borcovius, & inter nos & alios non convenire nec convenire posse iterum ait, & docet eo, quòd *Servetum Calvinus combusserit, & Lutherani de nobis omnibus supplicium sumendum esse decreverint.* Sed ad hoc jam responsum est, non esse scilicet errores allegandos, & ignorantias quorundam; nec confundendum id, quod fit per accidens, cum eo, quod rei natura seculum fert. Nam quod Calvinus fecit, id plarique Calvinistæ & tunc reprehenderunt, & nunc non approbant magis pii. Quod Servetum Messiam nostrum appellat Borcovius, in eo ingenio suo indulgit, cuius cum ob vocationem pudere deberet. Messias noster Iesus Nazarenus est:

Crederè, quæ quis non intelligit, peccatum est.

Rom: 14. 23.

Argumentum Borcovii inest potissimum.

Turcarum Infidelitas.

De Serveto Judicium,

est: Servetus frater noster & servus Melix unâ nobiscum fuit, qui vitam profundere, quam sententiam de Iesu, quam veram esse credebatur, deserere maluit, quæ res valdè jucundam ejus apud nos reliquit memoriam, & perpetuam illi apud omnes bonos commendationem, & apud Deum gloriam, paritura est: Calvinus verò Christo, nisi reliquit, rationem ejus facti olim reddet. Quæ Lutherani de nobis omnibus statuerunt, ea ipsorum ignorantia, & zelo scientiâ carenti, ascribenda sunt; & hinc agnoscendum est, illos plura pro salutari doctrina habere, quam habenda sunt re ipsa: & præterea ex Papatu hanc contagionem secum attulisse, in quo nemo tutò vivere potest, nisi in omnibus cum aliis conspirationem simulat. Quamquam contra nostros nihil unquam decreverunt Lutherani, sed contra Anabaptistas. Nos verò, quia baptismum aquæ rem indifferentem esse statuimus, & in eo id sequendum docemus, quod publica ædificatio exigit, & Christiana charitas postulat, quomodo illis accenseri possumus?

Alteram meam responsionem, quod scilicet insignes ex Evangelicis viri, agnoverint pro Ecclesia omnes, qui sunt extra Papatum, ita repellit Borcovius: *Neque te juvat Acontii & Banosii testimonium. Nam illi de suis Evangelicis loquuntur, de vobis ne verbo quidem mentionem faciunt; & si facerent, non unius aut alterius, sed omnium commune judicium hic spectandum esset, qui vos ne Christianorum quidem loco habent, tantum ab est, ut vos pro suis agnoscere velint.* Sed nec ego dixeram, eos nostri mentionem facere: tantum ex eo, quod uterque scribit, apparere docueram, eos nec nostros ab Ecclesia rejecisse, tantibus illis, quas ex scriptis illorum adduxeram, sententiis, Cui nunc addo ex Acontio illud, quod, formam Symboli fidei Christianæ descripturus, sic illud ordiatur: *Vnum solum verum Deum novi, & eum, quem ille misit, Iesum Christum, filium ejus, & spiritum Sanctum, &c.* Vnde sanè nimis manifestè apparet, eum, ut etiam paulò antea docuerat, velle, ut ea tantum in symbolum fidei referantur, quæ iisdem verbis expressè & disertè in sacris literis continentur. Quo admissio, jam, nostras ecclesias pro Christi ecclesiis eum agnoscere, constat. Quicquid enim in sacris literis continetur, id totum recipimus; & contrarium illi nihil prorsus admittimus. Nego autem, hic vulgij vel omnium Evangelicorum judicium curandum esse. Plurimi enim, ut in defensione docui, hac de re vel nunquam cogitarunt, vel rationibus carnalibus in transversum rapi se passi sunt. Satis est docuisse, viros quosdam insignes ex illis hoc perspexisse. Hinc enim constat, non vi religionis Evangelicæ fieri, quod alios alii persequantur, sed vitio

Acontii de forma Symboli fidei Christianæ sententia, lib: 7. Stragematum.

vitio ipsorum Evangelicorum. Quomodo enim aliàs id viderent alii, qui tamen pro Evangelicis semper sunt habiti?

Tertiam meam responsionem sicco pede transit Borcovius, fortasse contemtu nostri. Sed contemnere aliquem, non est eum refutare. En vides, quòd nostræ Ecclesiæ, quæ, ut in Deo gloriemur, nulla recedunt aliis, agnoscunt pro Christi Ecclesia omnes, qui salutarem doctrinam tenent, quantumvis in multis alioquin rebus dissentiant. Hinc constat, verum esse, quòd, qui salutarem doctrinam habet, facile etiam agnitus sit, quinàm sint ii, qui similiter salutarem doctrinam habent.

Sub finem capituli ait, se de traditionibus ecclesiæ nolle mecum litigare, quòd hæc ad causam non pertineant, & obiter tantum a Miedzibozio dicta sint. Sed errat Borcovius. Nam ad tollendam vim argumenti Sociniani, quòd scilicet sufficiat ad salutem, si quis Christi præcepta servet, allata fuerant a Miedzibozio præcepta Ecclesiæ. Defendendus igitur non deserendus erat Miedzibozius. Non nescimus autem, quare in tanta veritatis luce Traditiones suas defendere Borcovius tergiversetur. Pudet scilicet eum id defendendum suscipere, quod defendi nullo modo apud prudentes potest.

Sed mavult me docere Borcovius, dum ait: *Interim tamen te docebo, non continuo sequi, si ecclesia aliquid statuat, quod non expressè in sacris literis habeatur, illam contra verbum Dei facturam. Habet enim Spiritum Dei, a quo regitur, neque unquam committer, ut aliquid contrarium iis, quæ a Deo præcepta sunt, statuat: & tamen pro tempore & re nata, feret leges fidelibus necessarias.* At ego dico: 1. Nimis audacter id tribui ecclesiæ Romanæ, quod veræ Christi ecclesiæ convenit. Romana enim ecclesia Christi ecclesia corrupta est, quâ vitam & quâ confessionem. 2. Nec minus audacter illud dicitur, posse Ecclesiam veram leges fidelibus necessarias (nempe ad salutem) ferre pro tempore & re nata, quod nec ullo sacrarum literarum testimonio, nec ratione, nec verisimilitudine probari potest. Quòd spiritum sanctum attinet, a quo ecclesia regitur, is non in eum finem datus illi est, ut novas leges, præter eas, quæ a Christo & Apostolis latæ sunt, ferat, sed ut a Christo latas leges intelligat, & observet. Non permittit etiam Spiritus sanctus, ut ecclesia contrarium quid præceptis divinis statuat, quamdiu ecclesia se regi ab illo patitur: sed quia Deus per Spiritum suum neminem cogit, imò ecclesia degenerare & Spiritui Dei resistere potest, fieri etiam potest, ut spiritui divino contraria multa præcipiat. Ad ordinem in ecclesia conservandum, posse nonnulla ab ecclesia constitui, non negamus: ad salutem verò necessariò pertinens nihil pro-

Ecclesiarum no-
strarum senten-
tia.

Ecclesia Romana
non est verà eccle-
sia.

Nullum Ecclesiæ
præceptum ad sa-
lutem necessari-
um est.

Spiritus sanctus
cur datus eccle-
sia.

Spiritus sanctus
neminem cogit.

Quatenus eccle-
sia autoritas va-
leat.

nil pro-

hil prorsus ecclesiæ constituere licere, persuasissimum nobis est. Et nota hæc est spiritus Antichristi, præter Christi præcepta, aliquid ad salutem necessarium proponere vel præcipere. At ait Borcovius: *Non frustra dictum est illi. Quicquid ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis.* Fateor non frustra dictum id esse. Sed duo nego: 1. Dictum hoc esse ecclesiæ. Dictum enim est, ex mente Borcovii, soli Petro, ex nostra autem Petro, & sub ejus nomine Apostolis omnibus. Apostolos autem & Ecclesiam diversa esse, jam supra demonstravi, & ipsa res loquitur. Datur enim ecclesia sine Apostolis: & Apostoli sine ecclesia (ut vulgo hæc vox accipitur) considerari possunt. 2. Nego hanc legationem, quando de ecclesia etiam prædicatur alibi, significare vel includere potestatem ferendarum legum, quibus obligantur fideles. Ipsa enim rerum complexio, de solis hominibus in Christi ecclesiam vel adoptandis, vel ex ea ejiciendis, verba ista accipienda esse, manifestè demonstrat. Qua de re extat satis proluxa disputatio super verba Christi Matth: 16. a nostris nuper edita.

Ligatio ad quos
pertineat, Matth: 16

Ligatio quid sit.

In tractatu de ecclesia.

REFUTATIO CAPITIS III. cujus titulus est:

Nec apud Anabaptistas, nec apud quosvis sectatores esse Ecclesiam Christi.

HOc docere vult Borcovius eo, quòd ecclesia semper esse, passio, resque aspectabiles perpetuo nexu sibi succedentes habere debuerit. Ad hoc ego responderam, non tantum, quod hîc recenset Borcovius, minimè necessarium esse, ut ecclesia Christi aspectabilis semper extiterit: sed etiam, quòd dici possit, semper extitisse veram ecclesiam, quatenus semper ii extiterunt, qui salutarem doctrinam tenuerunt, si scilicet ecclesia non censeatur numero, sed sola veritate. Idque inde constare, quòd per omnia ferè secula fuerint Doctores, qui cum illis, qui salutarem doctrinam habebant, conflictati sint: Imò quòd inter illos ipsos, qui multos errores tuebantur, vera tamen ecclesia aspectabilis esse potuerit, imò fuerit. Hoc totum omittit Borcovius, ut appareat, eum non tam veritatem quàm victoriam querere, & causas me cavillandi captare. Sed hoc ita indicato, videat lector, quid de Borcovio sentiendum sit. Nunc dico, Borcovium, licet fusiùs, ut ait sub finem hujus cap:, nobis id explicârît, quàm Miedzibozius, nihil tamen effecisse. Primùm enim nec probavit, nec probare unquam poterit, necessarium esse, ut semper extet vera Christi ecclesia aspectabilis, quæ scilicet salutarem doctrinam habeat. Et

Repetitio ante
dictorum.

at. Et certè non culpâ caret, quodd, aggressurus hujus rei probationem, tam prolixus est in docendo, ecclesiam debere esse visibilem. Hoc enim frustra profus est, cùm nemo nostrum id unquam negaverit: sed sponte confitemur, per vocem *ecclesie*, simpliciter ita acceptam, sæpè intelligi ecclesiam aspectabilem. Hoc ipsemet Borcovius prævidens, tandem ad ipsam quæstionem accedit, & ait: *Aliter saluti hominum, qui sese ad Ecclesiam aggregare debent, consultum non est. Si enim omni tempore homines salvandi sunt, sequitur omnibus etiam seculis ecclesiam expositam esse debuisse, cùm, ut dictum est, nemo extra ecclesiam salutem consequi possit.* Sed hoc argumentum falsa primùm nititur hypothesi. Nam æquè incertum est & falsum, homines omnibus seculis esse salvandos, ut incertum est & falsum, omnibus seculis ecclesiam fuisse. Cùm enim Deus homines tradit in sensum reprobum, & vim erroris illis mittit, ut credant mendacio, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati, quomodo tunc dici potuit, homines salvandos esse? Cùm item Babylonia ex vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes, quomodo omnes salvandi erant? Liberum scilicet Deo est permittere, ut unâ cum veritate ad tempus & ipsa vera Christi ecclesia intereat, ut in restauratione illius tantò major Dei & Christi appareat providentia & potestas. Deinde falsum esse dico, si Deus velit omnibus seculis homines servari, velle eum etiam, ut omnibus seculis sit exposita ecclesia. Possè enim aliquem salutarem doctrinam tenere & profiteri, etiamsi vel nemo sit, qui unâ cum eo illam teneat & profiteatur, vel saltem ita longè absit ab illa, ut sese ad eum aggregare nullo modo possit, ipsa res loquitur. Nonnè enim Iobus, Lothus & alii, etiamsi essent inter medios hostes constituti, nec ad quenquam aliorum aggregati, revera Dei erant cultores? Nonnè, qui vel in Italia, vel Hispania, vel India salutarem doctrinam tenent, salvari possunt, etiamsi ad nullam sint aggregati ecclesiam? Nonnè idem sentit de suis Borcovius, quos se habere credit in Anglia, & aliis regnis, in quibus libertas exercendæ Pontificiæ religionis non conceditur, eos scilicet servari posse, etiamsi ad ecclesiam Romanam nunquam publicè se aggregent? Nec immerito. Nam si doctrinam salutarem haberent, jam essent in ecclesia re ipsa, & ad eam pertinerent, ubi vis locorum existentem: quemadmodum omnes, qui doctrinam salutarem tenent, re ipsa ad ecclesiam pertinent & in ea sunt, ubicunque tandem alii sint, qui doctrinam salutarem tenent & profitentur. Et cùm dicitur, extra ecclesiam servari posse neminem, non is istorum verborum sensus est, quem Borcovius fingit, quòd nemo, etiamsi doctrinam salutarem

*Borcovius præ-
batur non neces-
saria.*

Rom: 1. 28.

2. The: 2. 11.

Deus non semper
vult homines
vari.

Apoc: 14. 8.

Doctrinam salu-
tarem habere, est
esse in ecclesia.

Quo sensu extra
ecclesiam non sit
salus.

lutarem habeat, servari possit, nisi cum aliis sit communione quadam & societate conjunctus. hoc enim non semper penes nos est, sed penes ipsum Deum: sed sensus est, neminem servari posse, qui non habeat doctrinam salutarem. Hoc ipso enim est aliquis in ecclesia, quia illam doctrinam salutarem teneat.

Sed hoc omisso, alia addit argumenta Borcovius. Quorum primum est, *promissio Christi, quæ pollicetur fore, ut contra ecclesiam ipsius nulla inferni vires prævalitura essent, prævaluissent autem si Ecclesia deficeret.* Sed mutat Christi verba Borcovius. Christus enim non de viribus, sed portis inferni, loquitur. Portæ autem inferni, idem sunt, quod ipsum infernum. ut portæ mortis, idem sunt, quod ipsa mors. Infernum autem, non diabolum vel demones significat, sed statum & conditionem mortuorum. Vnde constat, Christum non promittere ecclesie, eique qualicumque, durationem in hac vita perpetuam: sed ecclesie, quæ per excellentiam ita appellatur, hoc est, iis, qui ipsi obediunt, victoriam de inferno, hoc est, de statu mortuorum. ita, ut dicatur, si Ecclesia manserit ecclesia, eam a morte vel inferno superatum non iri: an verò mansura sit semper ecclesia, hoc nec hinc nec aliunde probari potest ullo modo. Et certè alibi a nostris & a me ipso demonstratum est, non posse extare promissionem de duratione Ecclesie, cum hoc pugnet cum natura religionis, quæ est, ut homines sponte sua Deum colant. Vbi autem promissio durationis est, ibi necessitas est, & spontanea voluntas perit. Non igitur facimus mendacem Christum, (quod satis impudenter nobis objicit Borcovius:) sed fallacem promissionis Christi sensum esse docemus, quem illi affingit cum suis Borcovius.

Quod verò (ut amplius argumentatur Borcovius) hac ratione, si scilicet desistere possit Christi Ecclesia, deteriori futura sit conditione, quàm Iudæorum Synagoga, quæ nunquam defecit &c. id nimis triviale argumentum est. Nam & Iudæorum Synagogam nunquam defecisse, dici non potest. Cum enim, ad idolatriam conversi, Deum suum deseruerunt, verus Dei populus esse prorsus desierunt, & non, nisi nominatenus, ita appellari meriti sunt, unde illud Osæ: *Vocabo non populum, populum meum*: Et si tamen illa non desuisset, desinere tamen Christi Ecclesia potuisset, non quòd, ecclesia Christi, quatenus vera ejus ecclesia est, deterioris sit conditionis, quàm synagoga Iudaica, sed quòd corrupta ecclesia Christi sit infelicio, & tantò magis obnoxia divinis judiciis, quantò major huic, quàm illi contigit gratia. Nam ira de cælo, hoc est, antea inaudita, revelata est super eos qui Evangelium spreverunt; & nullos gravius Deus punivit unquam quàm

Psal: 9. 14.
& 107. 18.
Esa: 38. 10.

Quid ecclesie
promissum sit a
Christo.

Perseverantia in
fide nemini pro-
missa est.

Argumentum
Borcovii pueri-
le.

Osea 2. 23.
Rom: 9. 25.

Rom: 1. 18.

quam contemtores Evangelii. Quo accedit, quòd Spiritus sanctus defectiōnem a fide per Antichristum, sub novo Testamento prædicat, quod in veteri Fædere nusquam legimus.

Matth. 16. non agi de Ecclesia invisibili, quod Socinus docet, frigide probat Borcovius. Ait enim de eadem Ecclesia ibi sermonem esse, de qua in fr. c. 18. Matthæi. Sed hoc probandum erat Borcovio, non verò ita nudè affirmandum. Diversæ enim utriusque loci circumstantiæ contrarium prorsus suadent. Ad id enim, ut quis ad Ecclesiam deferri possit, satis est, eam extare aspectabilem, etiamsi non constet, an Deo obediat: ad id verò, ut ecclesiæ promitti possit, eam ab inferno non superatum iri, necesse prorsus est, eam Christo obedire.

Addit denique hic aliquid Borcovius, nescio quo fine, certè sine omni iusta causa, dum sic ait: *Quibus verbis Matthæi 1. 18. aperte ostendit (Christus) in Ecclesia sua fore, non tantum bonos, sed etiam malos, quod de vestra invisibili dici non potest, quippe quam ex solis sanctis & electis constare dicitis.* Ad quæ operæ pretium est pauca paulò accuratius respondere, præsertim cum aliquoties in hoc scripto prodatur suam ignorantiam Borcovius, ut etiam Miedzibozius, in sententia de Ecclesia Christi invisibili. Primum vox *Fore* nimis prægnans est. Tantum enim non necessitatem infert, quæ tamen nulla in eo est, de quo differitur. Cum fieri possit, saltem ad tempus, ut nulli mali sint in ecclesia Christi aspectabili, si non in omni, saltem in aliqua. Nonné enim Christus ad Ecclesiam, quæ Smyrnæ erat & Philadelphiæ, scribens, ita eos commendat, ut nihil eis objiciat, in quo correctione vel resipiscentiâ indigerent? Id autem procul dubio facturum non fuisset, si tale quid in illis deprehendisset, ut apparet ex aliis ad alias ecclesias epistolis, in quibus non tantum enormia peccata, sed leves etiam navos, & interdum unum tantum acriter perstringit. Et quod de una atque altera ecclesia legimus, quid impedit, quominus etiam de aliis cogitari possit? Sed non sunt censendæ Ecclesiæ aliæ ex nostris vel ex nobis, sed ex ipsa Evangelii virtute & natura. Itaque sufficit dicere, Christum ostendere his verbis, esse posse in ecclesia non tantum bonos sed etiam malos. Deinde quid hoc ad rem facit, Borcovio, quòd in ecclesia possint esse tam mali quàm boni. Num ideo Romana ecclesia epistola vera ecclesia, quia in ea sunt tam mali quàm boni? Vel num ideo non est vera significatio vocis ecclesiæ, quam nos illi etiam tribuimus, quòd scilicet interdum pro solis sanctis & electis accipitur? Certè, etiamsi in ecclesia esse possint tam boni, quàm mali: non est tamen vera Christi aspectabilis ecclesia, in qua mali sunt perpetuò. Nam mali, qui sunt in Ecclesia, quàm mali, ferendi non

2. Thess: 2. 9.

Diversa vocis
Ecclesiæ signifi-
catio.Potest ecclesia
esse absq; malis.Apoc: 2. 3.
& 3. 7.Males in Eccle-
sia non esse, quo
sensu dici possit.

sunt, sed aut ad frugem perducendi, adhibitis variis, quæ in Sacris literis extant, mediis & modis: vel tandem ex eadem prorsus sunt excommunicandi; ita ut dici non possit jure, in ecclesia esse tam malos quàm bonos. Nam qui non feruntur in ecclesia, ii revera etiam non sunt in ecclesia. Loquor autem hîc, ut suprâ etiam indicavimus de ecclesia particulari. Hinc Christus commendat etiam ecclesiæ Ephesianæ angelum, tû ex aliis virtutibus, tunc ex ea quòd malos sustinere non potuerit. Quod verò ad invisibilem ecclesiam attinet, expendendum est, eam non isto sensu a nobis appellari, quasi nemo oculis aspicere eam possit, ut eam Borcovius & Miedzibozius accipiunt, qui invisibilem & latentem pro eodem habent. Tam enim sunt visibiles, ut alii, quos visibilem ecclesiam appellamus: Sed invisibilis ecclesia a nobis illi appellatur, qui Christo obediunt, idque ob eam causam, quòd nemo sit hominum, qui perfectè scire possit, quinàm Christo obediant, cum virtus simulari possit. Ita ut invisibilis ista Ecclesia, non tantùm inter visibilem esse possit, sed etiam necessariò sit, & extra visibilem esse nequeat: & possunt iidem homines considerari, ut Christi ecclesia aspectabilis & inaspectabilis. Aspectabilis, quatenus salutarem doctrinam tenent: Inaspectabilis, quatenus eidem doctrinæ salutari obediunt. Ut enim aspectabile est, & iudicio nostro subjacet, quinàm doctrinam salutarem habent, cum norma sit nobis tradita, secundùm quam de doctrina salutari iudicium facere possumus: sic rursus inaspectabile, nobis scilicet hominibus, est, an ii, qui doctrinam salutarem tenent, eidem obediant. An aliquis doctrinæ salutari non obediat, & ita non sit ex numero servandorum, facile dignosci potest. Manifesta enim sunt opera carnis, quæ qui faciunt, ut regnum Dei possidere non possunt, sic etiam revera fideles non sunt, aut vera membra ecclesie: sed, an aliquis salutari doctrinæ, quam profiteretur, obediat, nemo nisi Deus & Iesus Christus infallibiliter iudicare potest. Nam ad obedientiam imprimis requiritur cor hominis, quod nemo novit, nisi Deus & Iesus Christus. De omnibus quidem qui externè piam vitam gerunt, benè sentire & sperare, v' legis Christi, quæ est charitas, tenemur: sed certò aliquid decernere de talibus, nemo hominum mortalium potest, ita ut huc facere videantur ea; cum Apostolus ait, Deum, iudicaturum abscondita hominum, & alibi, dum ait: *Ne iudicate quicquam ante tempus, quous que veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia eorum, & tunc laus erit unicuique a Deo.* Ex quibus jam videre potest Borcovius, quo jure nostram de ecclesia invisibili sententiam ita perstrinxerit.

Apoc: 2. 9.

Quid sit Ecclesia
invisibilis.

Gal: 3. 29.

Rom: 2. 16.
2. Cor: 4. 5.

Sed & aliud habet argumentum Borcovius. Hoc autem sumitur ex loco Ephes. 4. ubi, quia Paulus ait, Christum dedisse in ecclesia sua pastores in ædificationem corporis sui, donec occurramus omnes in unitatem fidei, hinc Borcovius colligit, ecclesiam Christi visibilem semper futuram. *Neque enim, ait, aut ministeria pastorum esse possunt in alia, quàm visibili ecclesia, aut ea perpetuò durare, si desinant ii, circa quos ea exerceri debent.* Sed ad hunc locum responsum fuit antea a me, non dici in illo, *perpetuò* exituros pastores. Posse enim verba illa ad sola tempora Apostolorum referri, quibus scilicet adhuc multa extabant, quæ ab unitate fidei erant remotissima, & tantùm doceri, quodnam sit officium pastorum. Quod quia non refutat Borcovius, incredibile est, eum hic dormitasse, vel studio id præteruisse, quod refutare non admodum obvium erat. Non sine causa autem loco, *dedi*, quod est apud Apostolum, Borcovius habet *reliquit*, ut scilicet hac ratione tacitè innuat, Paulum loqui non de suis tantùm, sed etiam longè post seculuris temporibus, de quo paulò inferiùs plura.

Sed habet adhuc aliud, ex Daniele scilicet, qui regnum Christi ait esse æternum, nullumquæ finem habiturum. Sed aut ignorans est Borcovius, aut sophista. Differunt enim regnum Christi, & ecclesia illius: & potest Christus regnum habere, etiam si ecclesia ejus cesseret, que admodum & Deus regnum habet, etiam si nemo fere sit, qui illi pareat, vel populus illius esse studeat. Tam enim Deus & Christus regnat super eos, qui ab ipso defecerunt, quàm super illos, qui illi obediunt. His ita leviter indicatis, Borcovius argumenta sua abrumpit, & ait: *Sed in re clara quid opus est argumentis?* & deinde nos perstringit, qui cum non urbem, non villam, non domum demonstrare possimus, ubinàm Ecclesia nostra ante centum annos fuerit, tales tenebras (nempe distinctionem ecclesie invisibilem & visibilem) comminisci coacti fuerimus, ut Iudei, qui intra montes quosdam Caspios Regem & Sacerdotem & sacrificia se habere gloriantur, quò nemini accedere liceat. Sic scilicet illi faciunt, qui causæ probationem desperant, ut spem verbis simulent, & aliis insultent. Sed frustra est. Nam etiam si nos illud comminisceremur, quòd ait Borcovius: tamen illi probanda incumbit perpetua ecclesie duratio, quam quia nec probavit, nec probare potest unquam, videat cordatus lector, quàm verum sit argumentum Pontificiorum, qui, ex duratione suarum ecclesiarum, easdem veras esse colligunt. Præterea quid nunc huc faciebat insultare nobis, qui ecclesiam invisibilem esse contendimus? Nos enim, uti negamus, necessarium esse, ecclesiam visibilem semper durasse: sic etiam negamus, necessarium esse ullo modo, ut ecclesia invisibilis semper fue-

Regnum & ecclesia differunt,

Borcovius in re seria Iudis.

rit: Imò si ecclesia visibilis perire potuit, multò magis invisibilis, cùm multò facilius sit salutarem doctrinam tenere & profiteri, quàm eidem obedire.

Iam verò ex iis, quæ ad ea, quæ fusiùs explicavit Borcovius, respondimus, videat Borcovius & alii omnes, quàm sapienter dictum sit sub finem hujus capituli, nos intelligere non potuisse, quod breviter insinuârat Miedzibozius de duratione ecclesiæ. Non tantùm enim intelleximus, quæ dixerat Miedzibozius, sed falsa etiam ea esse probè nos intellexisse, responsio nostra prior & hæc iterum indicat.

REFUTATIO CAPITIS IV. cujus titulus est:

Dari notas & propria signa Ecclesiæ Christi.

*Vana Borcovii
divinatio.*

SOCINUM idèò negare notas esse ecclesiæ, ut securè suos errores spargat, dum nullus sit, qui de illis iudicium ferat, vana est Borcovii divinatio. Non enim negatis, ecclesiam esse, qui negat notas ecclesiæ esse: Imò dum sine notis ecclesiam nihilominùs esse contendit, nonnè concedit, eum etiam esse posse, qui de illius sententiis iudicet? Sed durum est iudicium ecclesiæ Romanæ de sententiis eorum, qui ab ea diversum statuunt. Statim enim, posteaquam quis iudicio illius non paret, facultatibus & virâ, ubi id licet, privatur. Hoc iudicium verò an Christi Iesu mitissimæ ecclesiæ dignum sit, iudicent omnes pii.

Deinde, cùm nullas notas ecclesiæ a Pontificiis dari posse nec solere dico, stultitiam me meam prodere ait Borcovius. *Quid enim, ait, opus est probare, de quo nullus unquam dubitavit? Omnium hæc semper fuit sententia, qui vitam æternam consequi velit, eum in ecclesia Christi esse debere: Quia verò non constat, quæ & apud quos sit ista ecclesia, notas aliquas esse oportet, ex quibus cognoscatur, alioquin cognitio illius esset desperanda.* At sanè non magna in eo est Borcovii sapientia, dum & omnium sententiam id esse dicit, quod an omnes senserint, scire nec ipse nec alius quisvis ullo modo potest: & ex eo, quòd omnium sententia fuerit, qui vitam æternam consequi velit, eum in ecclesia Christi esse debere, consequi affirmat, esse notas ecclesiæ? Nonnè enim possibile est, omnes (vel saltem plerosque) hac in re errasse? Et nonnè satis est, salutarem doctrinam habere, & hoc ipso esse in Ecclesia?

Sed audiamus, quomodo se gerat Borcovius. Argumentum Miedzibozii reassumit, & docet, Ecclesiæ notam esse, universalem esse, hoc est, sine interruptione durare omnibus seculis, ex quo a Christo & Apo.

& Apostolis fundata est, idque hac ratione: *Quia semen verbi Dei, quod satum est in agro patrisfamilias illius cœlestis, crescere debuit usque ad messem, seu ad finem mundi. Quia verò semen hoc ab aliquo spargendum erat, debuisse etiam esse seminatores, qui illud semper spargerent. Porrò quia sola Ecclesia Romana hoc semper fecerit, eam solum esse Christi Ecclesiam, reliquos verò non esse Christi Ecclesiam, qui ante Lutherum neque fideles nec pastores ullos habuerint. Hoc argumentum Miedzibozii a me dissolutum fuerat in defensione mea, & supra c. 3. iterum dissolutum est, quò lectorem remitto, ut videat, jurené Borcovius ita gloriabundus dicat: *Hoc tu refelle, si potes, quod scio non poteris, nisi fugiendo & tenebras offundendo, ut adhuc fecisti.* Nunc hoc addo dictis antea: Minimè ex eo, quòd semen verbi Dei, quod satum est in agro patrisfamilias, crescere debuit usque ad finem mundi, consequi, semper fore, qui illud spargerent. Satis enim est, semel illud semen sparsum esse, ad id, ut duret usque ad finem mundi. velle autem, ut, quem admodum singulis annis semen spargitur, sic etiam subinde semen verbi Dei spargatur, & sint, qui illud spargant, est velle, ut simile curvat quatuor, quod ajunt, pedibus. Vna sementis est verbi Dei, semel facta a Christo & Apostolis: hæc durabit perpetuò usque ad finem mundi. Quòd verò faciunt alii verbi Dei ministri, id improprie seminatio appellatur. Non enim novum aliquid illi spargunt, sed semel sparsum semen custodiunt, & ut illud hominibus manifestum fiat, procurant. Vnde constat, semen esse posse semper, etiamsi non sint, qui illud ulterius spargant, & ita tantum seminis, non verò seminatorum durationem ex hac parabola probari.*

Porrò cùm dico, argumentum Miedzibozii ex parabola petitum, infirmum esse & indignum Theologo, objicit mihi Borcovius, *Christum etiam ex sensu parabolico probasse a Judeis ad gentes regnum Dei* (non ecclesiam, ut loquitur Borcovius) *transferendum esse.* At ego constanter affirmo, & omnium testimonium appello: Similitudines rem non demonstrare, sed tantum illustrare. Nec, Christum ipsam parabolam aliquid probasse, constat ex eo, quòd affert Borcovius. Nam in loco citato, verba illa: *Propter hoc dico vobis: Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus,* non jam similitudo ipsa sunt aut parabola, sed similitudinis explicatio. Quæ jam non ad ipsam similitudinem pertinet, sed ex similitudine inferitur, & ideo parabolæ concernit. Similitudo autem ipsa incipit a v: 33. & durat usque ad v: 42. qui versiculus satis superque docet, jam finitam esse parabolam. Sic enim habet: *Dicit illis Iesus, Nunquam legistis in scripturis. Lapis quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput angeli;*

Semen perpetuò durare potest absque perpetuis seminatoribus.

Similitudines nihil probant.

Matth: 21. 43.

angeli: *A Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris.* Quæ sanè cum parabola nihil habent commune, sed veritatem ejus, tacitè quidem sed nervosè, demonstrant. Quâ demonstratâ, Christus addit hæc verba, *propter hoc dico vobis: Quod auferetur a vobis, &c.* Unde quivis videre potest, hanc Christi prædictionem, non esse partem parabolæ, sed illationem ex isto parabolico sermone factam: Borcovium verò, quia, quod verè diceret, non habebat, aucter aliquid dicere maluisse, quàm veritati cedere. Id verò, quod Christus fecit, me etiam concessisse, satis apertè docent me verba, dum dico: *In parabolis non verba sed scopum esse attendendum, cujus causâ parabola asseritur.* Sed porrò suo se jugulat gladio Borcovius, dum ipsemet unâ mecum fatetur, non omnia, quæ in parabolis dicuntur, ad eorum essentiam pertinere. Nam si hoc verum sit, parumné constat, non ex omnibus, quæ in parabolis dicuntur, argumenta ad confirmandos fidei articulos peti posse, quod ego etiam urseram?

Ad essentiam autem parabolæ non pertinere, ea verba parabolæ, quibus duratio ecclesiæ a Miedzibozio probatur, cum probarem eo, quòd Christus ea non explicârit, explicaturus proculdubio, si, ut alia, ita etiam hæc, ad aliquam doctrinam Christianæ religionis confirmandam pertinerent, responderet Borcovius, *hoc de semine perpetuò duraturo dici non posse, ut & res ipsa clamat & intentio Christi postulat.* Sed quia nec, quænam ista res sit, quæ id clamet; nec quæ Christi intentio, quæ illud postulet, explicat Borcovius, tanquam nuda ejus assertio rejici ea omninò debent. Quod ita crebrò committere Borcovium, non possum non mirari, cum probè sciat, sibi cum adversariis, qui rationibus tantùm moventur, rem esse. Quod verò ait, *Christum ideò non explicasse, quid sibi vellent verba, Simite crescere utrumque ad messem, quia Apostoli id facillè ex interpretatione ipsius, quid esset semen, quid Zyzania, quid messis, colligere potuerint, id iterum ejusdem valoris est.* Pro argumentatione scilicet, conjecturam nobis obtrudit, quæ quàm sit inutilis vel hinc apparet, quòd, ex simplicibus & rudibus tunc temporis Apostolis, nimis sagaces rerum æstimatores facit Borcovius. Nemo autem est, qui non videat, tam esse difficilia intellectu ea verba, quæ Christus non explicavit, atque alia, quæ explicavit: imò tantò illis difficiliora, quantò magis spiritui legali, quo imbuti eò usque erant Apostoli, repugnant. Is enim eos, qui doctrinas pravas seminarent, interim jubebat: Christi verò minimè. Itaque ne in tam gravi errore hæerent Apostoli, omninò explicandum fuisset, quidnam sibi vellent ista verba, quorum explicatio omissa est, si ad propositum pertinuissent: quia verò explicata non sunt,

*Nuda Borcovii
asseriones.*

sunt, ad propositum Christi non facere, certo iterum concludi potest.

Lapsus est etiam Borcovius, dum, quando dico, hac responsione ferè etiam uti eos, qui sentiunt, licere aliquem vi ad religionem adigere, ad versus illos, qui id non licere, his verbis Christi demonstrare conantur, colligit, me Pontificios intelligere, & me scientem prudentem fallere, & nova fingere ac ineptire nimis promitè ait. Nam discretè non Evangelicos simpliciter, sed quosdam tantùm ex Evangelicis bis nominavi. Non omnes enim Evangelici sentiunt, non licere vi ad religionem aliquem adigere: & deinde non Pontificios his opposui, sed in genere tantùm dixi, de iis, qui contrarium sentiunt, quod de Evangelicis reliquis, qui scilicet sentiunt, licere aliquem vi ad religionem adigere, intelligi potest.

Non possum autem non digito monstrare, quàm a vero alienus sit sensus, quem verbis Christi affingit Borcovius, nempe tunc esse relinquendos hæreticos seu zizania, cum evelli non possunt, nisi cum detrimento tritici. Hic enim sensus tacitè sumit, licere aliquando eos, qui diversum in religione sentiunt, ob id ipsum non tantùm persequi, sed etiam de vita tollere, quo vix aliquid Christi religioni magis contrarium esse potest. *Nescitis*, dicebat Christus discipulis tale quid cogitantibus, *cujus spiritus estis vos. Nam filius hominis non venit animas hominum perdere, sed servare.* Itaque sensus verus est, (si modo hinc aliquid colligi debet) nunquam esse eradicanda zizania. Semper enim periculum est, ne unâ cum illis triticum evellatur. Quis enim scit, an illi, qui nunc sunt zizania, non futuri sint triticum aliquando, cum nemo ita malus sit, qui non possit respicere, sub Evangelio, ordinariè loquendo? Iam, si talis interficiatur, antequam convertitur, nonnè simul cum corpore anima etiam interimitur quo peccatum gravior sub Evangelio, quod omnibus respicientibus gratiam illam & vitam æternam perpetuò offert, nullum esse potest.

Indignatum porrò se esse confitetur Borcovius, cum legeret, quòd ego, si ex eo, quòd semen debuit in agro crescere usque ad messem, & quia semen hoc spargendum fuerit ab aliquo, debuerint etiam esse seminatores, qui illud spargerent, colligi possit, quod vult Miedzi-bozius, ecclesiam Romanam esse verâ Christi ecclesiam, dico, hac ratione probari posse, zizania etiam, vel falsos doctores illa seminâtes, esse veram Dei ecclesiam. Nâ & zizania, ex quo lata sunt, semper durârunt & durabunt usq; ad messem, & quia ab aliquo spargenda sint, debuerunt etiam semper esse seminatores, qui illud spargerent. Sed frustra indignatus est. Conferat enim vim meam instantiæ cum vi argumenti Miedzibozii, & tantum in illa, quantum in hoc roboris esse

Lapsus Borcovii
vii.

Nunquam licet
ob religionem
quemquam per-
sequi.
Luc. 9. 56.

Universalem esse
non est nota ec-
clesiæ.

Duratio sola non
est nota ecclesiæ,
ex mente etiam
Borcovii.

deprehendet. Miedzibozius ait, notam ecclesiæ esse, universalem esse, vel perpetuò durare: Ego doceo, Universalem esse, vel perpetuò durare, competere etiam alii rei præter ecclesiam, nempe fallis doctoribus & falsæ ecclesiæ. Hinc nonné ad oculum patet, falsam esse notam, quam fingit, ecclesiæ Christi, cum notæ sit proprium, ut rei, cujusest nota, uni soli competat, alioquin nota illius non futura, quod Arcturus etiam Iesuita egregiè adversus Sadaëlem urisit. Quod enim addit Borcovius, præter durationem, ad ecclesiam Christi constituendam requiri, ut constet ex his, qui veram fidem Christi profiteantur, id nec a Miedzibozio dictum fuerat, nec quicquam ad propositum facit. Nunc enim de notæ ecclesiæ sermo est. Nota autem ecclesiæ id non est, nec esse vult Borcovius, quod hîc, ad eam constituendam requiri, ait Borcovius. Imò si alibi, hîc seipsum & infirmitatem argumenti Miedzibozii, prædidit Borcovius, dum scilicet tacitè deserit durationem urgere & non simpliciter eam notam ecclesiæ esse ait, sed tunc demum, si ad eam accedat aliquid aliud, nempe, ut constet illa ecclesiæ, cujus duratio ostentatur, ex his, qui veram Christi ecclesiam profiteantur. Hinc enim manifestè constat, nullius futuram ponderis durationem absque salutari doctrina: Hac verò inventa nos habere, quod volumus, sive durâriat semper, sive non, qui eam professi sunt.

Quod verò ait, non ita durare hereticos, ut semper idem perseverent, sed alios aliis succedere, cum diversis erroribus, cum tamen semen semper sit idem, nec variationem ullam patiat, id nihil Borcovii causam juvat. Nam & veri doctores non semper iidem perseverârunt, sed alii aliis successerunt: & doctrina ipsa ecclesiæ non semper fuit eadem, siquidem licet ecclesiæ, ut ipsemet Borcovius asserit, fidelibus leges præscribere, quæ conscientias illorum obligent. Præterea modus diversus durationis non potest tollere ipsam durationem. Durârunt igitur diverso modo seminatores zizaniorum, a seminatoribus seminis boni, durârunt tamen & durabunt usq; ad messem, (ex mente Borcovii) & sic duratio ecclesiæ, ex quo fundata est, nota non est ecclesiæ. Nam ex mea mente, non est necesse nec semen nec zizania durare usq; ad messem, vi horum verborum Christi, ut in defensione indicavi. Poterat enim fieri, ut nulla propemodum essent zizania, vel ut totus ager esset plenus zizaniis. unde constat, nihil illis verbis a Domino Iesu doceri, sed ea tantum, ad continuandam parabolam, interfecta esse, quod etiam in aliis parabolis plarumque evenire videmus.

Instantia porro mea de Græca ecclesiâ firma stat. Nam si non minus hæc, quam alia ecclesiæ, quæ duratione gloriatur, durationem habeat,

beat, quomodo altera jure pro nota sui ipsius durationem vindicare poterit? & terminos mutavit Borcovius, dum docet, Græcam ecclesiam non esse veram Christi ecclesiam. Non enim nunc quaeritur, an vera sit vel falsa ecclesia, sed an illi idem competat, quod sibi Romana vendicat. Quanquam argumenta, quibus damnat ecclesiam Græcam Miedzibozius, puerilia & futilia prorsus sunt. Defecisse enim a Romana ecclesia, quod primum est argumentum, est, falsam Christi ecclesiam deseruisse. Negare autem, Spiritum sanctum procedere a filio, quod alterum est argumentum, est veritatem sequi, quam quia non intelligunt Lutherani & Calvinistæ, ideo cum Pontificii erroris accusant Græcam ecclesiam, cujus tamen ipsi met rei sunt. Sed hic, antequam ad alia pergamus, hoc in mentem revocandum est Borcovio, non tantum docendum illi fuisse, ecclesiam semper durasse, verum etiam istam durationem esse notam ecclesie. Nonne enim fieri posset, ut Ecclesia semper duraret, nec tamen ista duratio nota illius ulla esset? Quod quia nusquam facit Borcovius, viderit ipse met, quibus fundamentis tota hæc ipsius nitatur molitio.

Borcovius terminos mutat.

Aliud est, ecclesiam semper durare: & semper durare, notam esse ecclesie.

Pergit Borcovius, & quod de duratione ecclesie dixeram, eam potius corruptæ ecclesie signum esse dici posse, pulcherrimum & ingeniosissimum, vel acutissimum, per ironiam, argumentum appellans, tandem etiam me atheismum sapere, satis audacter pronunciat. Sed hæc verba sunt, quæ breviter sic refello: Ingenium & acumen nullum gloriatur, contentus simplici veritatis sermone & probatione: Atheismum confessionis nostræ qualitas non permittit: illos sectatur, quorum religio magna secum conjuncta habet terrena commoda. Argumentum meum, & responsionem ad illud Borcovii, videamus. Verisimile esse dico, (non necessarium) non esse verum populum Christi, qui in uno loco per tot secula duret, cum Christi populus sit instar ovium inter lupos. Oves verò inter lupos diu vivere nequeant, nisi rerum naturam Deus mutet, quod quia rarissime & ad brevissimum tempus facere soleat, concludendum esse, populum illum Christi a pietate sua degenerasse, & alios deinde, vim vi repellendo, sibi subjecisse. Ad hoc sic respondet Borcovius: Potuisse Deum efficere, ut Ecclesia in persecutionibus non tantum non deficeret, sed etiam auferetur. Quia etiam de Israëlitis dicitur, Quanto opprimebant eos (sic habet Borcovius ex vulgata) tanto magis multiplicabantur. Ego verò tantum abest, ut negem, Borcovi, efficere posse Deum, ut ecclesia in persecutionibus crescat, ut id ita se habere ex animo credam: & nisi id de Deo persuasum haberem, huic, in quo nunc sum, cœtui, protinus valedicerem. Nihil enim præter solam Dei providentiam hæcenus

Borcovii strata-gema S. audacia.

eum conservare, re ipsa experimur. Sed tamen hinc non sequitur, ecclesiam in uno loco per tot secula ita durare posse, ut aliis sit superior. Hoc enim ego conjunctim dixerim. Vbi persecutio viget, ibi autem resistendum est hostibus, si quis in uno loco manere velit, aut fugiendum. Illud, salva Christi religione, non licere, nobis persuasum est: Hoc si fiat, quomodo durabit in uno loco ecclesia, etiam si tandem infideles numero superet? Pauci enim lupi semper magnum ovium gregem non reformidant, & minima hominum impiorum pars semper audebit maximam Christianorum multitudinem infestare, ob id ipsum scilicet, quia vindicta illi interdicta est. Porro an necessarium sit, ut semper crescat populus Christi, quando affigitur, tute considera. Certè ipsa ratio & sacræ literæ testantur, fieri posse, ut per afflictiones populus Christi deleatur, saltem ad tempus. Nec quicquam huc facit exemplum Israelitarum. Longè enim alià fuit ratio populi divini sub veteri Fœdere, quàm nunc est sub novo. Illis parata erat civitas manens, in qua regnare, & hostibus suis insultare debebāt; imò hæc erat benedictio Dei futura, si præceptis illius obtemperarent: At populus Christi, quatenus est Christi populus, quia promissum habet regnum æternum, nullam hinc habet civitatis manentis promissionem. Itaque fieri potest, ut interdum etiam opprimatur prorsus, & deinde iterum, Deo sic volente, quasi renascatur.

Denique (ut alia multa, hominibus Christi spiritu non regeneratis parum accepta, omittam) ad hanc rem rectius intelligendam, hoc unicum tibi propono considerandum, Quænam causa sit, quòd per aliquot secula post Christi ascensionem nullum Regem Christianum fuisse legimus, durante incorrupto Christi populo & ejus religione?

Absolute hoc argumento Miedzibozii primo, aliud etiam illius urget ex loco Ephes: 4. de quo aliquid dictum est in cap: 3. Nunc iterum dico, verba Pauli nullam durationem pastorum in ecclesia arguere. Nam aliòquin etiam durationem Apostolorum & Prophetarum arguerent, quos tamen nullos hodie re ipsa esse & res ipsa & ratio testatur. Nam qui Apostoli & Prophetæ sunt, ii sunt fundamentum ecclesiæ: Fundamentum autem ecclesiæ esse, & multis post jacta fundamenta ecclesiæ, seculis existere, contraria sunt. Deinde, ut antea diximus, repugnat hoc naturæ religionis. Nam si necessario pastores dari sine in omnia futura secula, necessario etiam esse debuerunt fideles, quorum essent pastores. At necessario fideles futuros, falsum est. Nemo enim est, qui non possit deficere & perire. Mens autem Pauli in his verbis est, docere, in quem finem dati sint Apostoli, Prophetæ,

Evange-

Persecutio & duratio in uno loco non conveniunt.

Alia ratio populi Israelitici, alia Christiani.

De loco Eph: 4.

Apostoli hodie nulli sunt.

Natura religionis quænam sit.

Evangelistæ & pastores, ut scilicet Christi populum, tunc recentem, ad perfectionem justam adducant: qui etiam finis hodie durat in pastoribus, ut, ubicunque sunt, & ecclesia est, id sibi propositum habeant.

Hanc explicationem meam, commentum meum appellat Boreovius, quia dictum sit, *donec omnes occurramus in unitatem fidei, &c.* hæc verò verba, omne tempus usque ad finem mundi complecti, quia scilicet tunc apparitura sit unitas illa fidei, & periculum cessaturum, cujus causâ instituti sunt pastores, nempe seductio fidelium. Hanc responsionem ego Boreovii, cum aliter appellare possem, conjecturam frigidam, & probationem ejus infirmam esse dico. Non ad omne tempus verba Apostoli referenda esse necessario, ipsa per se evincunt. Ait enim, *ut omnes occurramus, &c.* nempe qui nunc sumus. Omne verò tempus significari, verba, ad unitatem fidei, arguere nequeunt. Cum nihil sit, unde vel probabiliter colligi possit, tunc, hoc est, sub finem mundi, futuram unitatem fidei. Nam si id ita futurum esset, nullus iudicio Christi de impiis futuro locus esset, quem tamen futurum sacra testantur literæ. Ita ut verba Apostoli, non, quid necessario futurum sit, sed quid fieri potuerit, si hominum accessisset voluntas, indident.

Non necesse est,
sub finem mundi
futuram unitatem
fidei.

Commentum etiam meum & figmentum appellat, quod dixeram, Apostolum ibi docere, non quod sint perpetuo duraturi pastores, sed quod eorum munus sit, ubicunque sint, & causam affert talem, quod *Apostolus absolute loquatur, nec ullius conditionis mentionem faciat.* Quæ responsio nullius est ponderis. Quasi scilicet novum sit, ea, quæ dicuntur absolute, accipi certo respectu. Quanquam hic nullius etiam conditionis a me facta est mentio, sed tantum, quid Apostoli verba suadeant, ex illis ipsis collectum est. Dicit Apostolus, datos esse pastores ad institutionem sanctorum, in ædificationem corporis, donec omnes occurramus in unitatem fidei. Quis hic non videt, describi finem, cur dati sint isti viri divini, & proinde quod sit illorum munus, ut ipsam veritatem repudiare, qui hunc sensum repudiet, videatur. Non contineri autem durationem pastorum in illis verbis, quia ipso ecclesiæ Ephesinæ & pastorum ejus exemplo docueram, quæ scilicet perierunt omnia, ad id respondet, more Pontificiorum, Boreovius, de particulari ecclesia id verum esse: ac de universali ecclesia concedere se nec posse nec debere. At hoc ego in defensione mea objectari a Pontificiis dixeram, & refutaram. Cur igitur id ita importunè regerit Boreovius? Dico nunc iterum: Si omnes ecclesiæ particulares perire possunt, potest etiam perire ecclesia universalis. Nam

Omnis Ecclesia
potest perire.

sublatis omnibus partibus vel speciebus, totum etiam vel genus tolli necesse est. Et quicquid de universalis ecclesia dicere solent Pontificii, putida ipsorum fabula est, quam hactenus eo tumentur, quod rerum potiri videantur.

Quod ad Græcam ecclesiam attinet, quæ etiam Doctores ab initio habeat usque ad hæc tempora, unde constat, durationem pastorum, non efficere notam ecclesiæ veræ, ait Borcovius, se supra de ea dixisse. Ergo & ego lectorem illuc remitto.

Ad id denique, quod dixeram, nihil prodesse, quod Pastores in ecclesia Romana durarint, si nomina tantum Pastorum habeant, veritatem autem & fidem deseruerint, respondet, id falsum esse, nec me contrarium probare aut probare unquam posse. Sed quid aliud est tota hæc nostradiſputatio, & aliæ omnes, quam demonstratio ejus, quod Pastores ecclesiæ Romanæ tantum nominatenus tales sint? Quod si nondum videt Borcovius, dolendum sanè est: interim tamen verum esse non desinet. Nam & ii, quibuscum ipse, Christus, cum in terris degeret, colloquia habebat, rarò intelligebant, Christum vera dicere: & tamen, verissima eum dixisse, omnes credimus. Fascinat scilicet homines antiquitas erroris: detret eos metus jacturæ jam gloriæ, jam commodorum, jam voluptatum hujus seculi, si, quod verum esse demonstratur, pro vero recipiant, quemadmodum etiam multi ex Phariseis in Christum credebant, nec tamen eum confitebantur, quia metuebant, ne ex Synagoga ejicerentur; & alii in Christum credere non poterant, teste Christo, quia gloriam alii ab aliis accipiebant, gloriam verò, quæ a Deo est, non curabant. Sed quia de hoc infrà se dicturum pollicetur Borcovius, eò etiam responsionem ampliorem reservamus.

Excusare etiam studet Miedzibozium, quem ego sermonis intrinseci & obscuri accusarum, eo quod dixerat, defecisse in ecclesia Lutheri, Calvini & Anabaptistarum, fideles scilicet & pastores, & eos demum post Lutherum omnes exortos esse. Excusat autem hoc modo, quod *Miedzibozius loquatnr ex Lutheranorum & Calvinistarum & Anabaptistarum sententia, qui dicunt, Ecclesiam suam olim fuisse, deinde verò defecisse oppressam a Papa.* Sed hæc sententia non est omnium illorum, quos nominat Miedzibozius. Sentiant enim quidam illorum, ecclesiam suam semper durasse, quatenus credunt, semper fuisse, qui id, quod ipsi hodie confitentur, confessi sint, licet vel pauci, vel etiam obscuri fuerint. Quomodo igitur ex sententia illorum dicere Miedzibozius potuit, fideles & pastores ipsorum defecisse?

Verba

Cur veritas non
semper recipiatur.

Ioh: 12. 42.
& 5. 44.

Studium Borcovii
de defendendi
Miedzibozium
sanum.

Verba autem illa, Nam hiedum post Lutherum omnes exorti sunt, clara esse, non nisi studium defendendi Miedzibozium, scribere iussit Borcovium. Vocem *hi* referri debere ad fideles & pastores, qui post Lutherum exorti sunt, Borcovius quidem nos docet, & ego tunc suspicabar: sed an id sint intellecturi omnes, qui ista verba legerint, iterum consideret, qui vult. Ego quidem intricatum sermonem esse & obscurum, quod solum objeceram, haecenus persuasus sum; nec aliter ipse Borcovius sentire potest, qui, ex sententia aliorum, Miedzibozium id loquentem facit, cujus nullum in ejus scripto extat testimonium, quod si obscuritatem vitare voluisset, indicare omnino debuisset.

Sed nunc mecum exposulat graviter Borcovius, & sycophantam me esse asserit, quod Miedzibozium, qui dixerat, nobis, nisi ecclesiam audierimus, in praecipuum eundum esse, ut in multis videre est, qui a fide exciderunt, & circa eam naufragaverunt, ut loquitur Apostolus, & ad marginem adscripserat locos ex I. Tim: duos, errasse & peccasse dixerim, & ut relipiscat, optarim. Excusat autem Miedzibozium hoc modo: *Quod non dixerit, Verba illa Pauli de Ecclesia esse accipienda, sed quod tantum alluserit ad verba Apostoli, & quod Paulus dicit de quibusdam sui seculi hominibus, qui a fide discedentes in haeresin lapsi sint, hoc idem asserere Miedzibozium de his, qui relicta face, quam illis preferat Ecclesia, in varios errores prolabuntur.* Ad haec sic habeat Borcovius. Primum non sine morbo animi me sycophantam appellat. potuit enim hoc ex errore, cui omnes sumus obnoxii, proficisci, praesertim si constet, me sapissimè occasionem habuisse exagitandi Miedzibozium, nec tamen eum exagitasse. quod an verum sit, iudicet, qui est extra praedictum, lector, ex defensione mea. Deinde nonne ad istam cogitationem occasionem mihi praebuere verba Miedzibozii? Is enim probaturus, ecclesiam prius cognosci debere, quam scripturam, hanc etiam rationem affert, *alioquin, nisi ecclesiam audierimus, nobis eundum est in praecipuum, ut in multis videre est, qui a fide exciderunt & circa eam naufragaverunt.* Certè nisi his verbis ratio contineatur, quare alii a fide exciderint, & circa eam naufragaverint; & ratio similis ei, quare nobis etiam metuendum sit, ne in praecipuum ruamus, nihil dixit Miedzibozius. Quod etiam sentiens Borcovius, ait, *istos, qui scilicet tempore Apostolorum vixerunt, si vocem Ecclesiae audire voluissent, non eò infelicitatis per venturos fuisse, ut ex fidelibus fierent infideles.* Iam si unà cum Borcovio dicere id voluit Miedzibozius, utrumque equidem graviter errare iterum dico. Nam nec ulla ratio docet, nec loca a Miedzibozio allata comprobant, eum non aberturum

*Iniqua Borcovii
censura.*

raturum a fide, qui ecclesie vocem audiat, nisi probetur, ipsam ecclesiam errare vel etiam cessare non posse, quod hactenus probatum esse nondum vidimus. Præterea ista locorum ad marginem ascriptio cogitationem hanc augebat. Quis enim ob phrasas solas, quibus ad propositum suum utitur, Apostolicas, loca unquam allegat? Cautius igitur saltem loquendum fuisset Miedzibozio, si occasionem sese reprehendendi dare noluisse.

Fraudem verò, quam mihi objicit Borcovius, in eo nullam video, quòd dum locum I. Tim: 6. absque versiculo allegaverat Miedzibozius, & bis eadem res in illo cap: habetur, ego priorem adduxi, non posteriorem; nec ulla ratione tenebar divinare, utrum locum allegasset Miedzibozius: sed ipse erat, unâ cum capite versiculum ascribere. Quod verò me ex phrasi, exciderunt à fide, illud divinare debuisset urget Borcovius, illud facillè excusari potest, si cogitet Borcovius, me fortasse tunc non vulgatam, quam vocant, inspexisse, sed vel textum Græcum, vel alium interpretem. Nam nec textus Græcus istam versionem admittit: nec eam sequuntur præcipui interpretes, adeoque etiam quidam ex ipsis Pontificiis. Si tamen hoc toto non acquiescit Borcovius, lapsui potius hoc meo ascribere deberet, quàm ulli furo aut sycophantiæ. Nihil enim magis odio habeo, quàm hominem à candore alienum!

Sed video in quid tandem desinat hæc expostulatio. Ait enim, *hoc esse proprium sectæ nostræ, simulare modestiam, & interim nec vivis nec mortuis parcere, Papam nobis esse Antichristum, Patres, antiquos deceptores, reliquos omnes, idolatras.* Respondeo, magnam nobis injuriam a Borcovio inferri. Omni enim conatu annitimus, ut eum, quem debemus, omnibus honorem & reverentiam exhibeamus. Ad probationes verò tanti criminis, hic allatas hæc pauca nunc habeat Borcovius. Non inficiamur, has criminationes arduas esse: sed si veræ sint, non immodestiam ulla ratione is accusandus est, qui illas objicit, sed Veritatis hanc esse naturam, cogitandum est, quòd odium pariat. Papam Romanum, esse eum, qui in templo Dei sedeat, ut Deum se jactet, & supra omne, quod Deus nominatur, aut cui divinus honor debetur, extollat, quis inficiabitur, nisi a Deo excacatus? Hæc verò, teste Paulo, Antichristi descriptio est. Patres antiquos (non omnes quidem, sed tamen non paucos) errorum gravissimorum fuisse & inventores & acerrimos defensores (nusquam enim voce *Deceptorum* utimur) nonnè magna pars Europæ clamat & demonstrat firmissimè? Eos denique, qui, cum Deum nôrunt & Iesum Christum, divinum tamen honorem tribuunt jam imaginibus &

Veritatis natu-
ræ.

2. Thess: 2.

bus & reliquiis sanctorum, jam ipsis sanctis, maximè verò virgini Mariæ, & hostiâ sacramentalem in corpore Christi, adeoque in ipsum Deum converti credunt, eamque adorant, Idololatrias esse, quomodo negari potest? si Israelitæ, qui, cum Deum esse nossent, ob id solum, quòd, ut scriptura loquitur, circa illum vitulum, ex auro conflatum & deinde erectum, comederent, biberent, & deinde ad saltandum surgerent, pro idolatriis damnati sunt? Nos sanè, dum ista objicimus, nullâ petulantia & convitiandi alios libidine, quod nobis objicit Borcovius, ducimur, qua in re Deum testem invocamus: sed solâ conscientia & amore divinæ gloriæ & veritatis, addo etiam, proximorum nostrorum, incensi, ista non tam sponte proferimus, quàm proferre quodammodo cogimur.

Quo sine Pontificiis quedam illis molesta, a nobis objiciantur.

REFUTATIO CAPITIS V. cujus titulus est;

Ex notis certò & evidenter cognosci posse Ecclesiam.

Antequam Miedzibozium defendit Borcovius, prafatur, *Socinum*, non solum negare, dari Ecclesiæ notas; sed etiam si darentur, velle eum, inefficaces esse, ad ostendendam certò & infallibiliter Christi Ecclesiam: quippe quam ex sola salutari doctrina cognosci velit. Vbi primùm, quæ certo quodam respectu sunt dicta, simpliciter sumit. Deinde dicti Socini rationem eam affert, quam is ne somniavit quidem. Cujus quoque rei Miedzibozium admonui, pag: 98. sic scribens: *Vbi iterum aliud tacite affingit respondens Anonymo, vel nimis astute, vel parùm scitè, nempe eum statuerè, Ecclesiam ex eo esse cognoscendam, quod essentiam ejus constituat, vel, ut ipsius verbis utar, ad essentiam esse confugiendum, cum queritur & indagatur, ubi & apud quos sit Ecclesia? Pagina autem 99. addidi, Tantùm enim abest, ut Anonymus id affirmet, ut potius in hoc scripto aperte contendat, cognitionem Ecclesiæ, ubi & apud quos sit, esse vel supervacaneam, vel saltem non necessariam. Nec est, quòd urgeat verba Socini, cum ait, Non autem ex eo, an habeat, profiteaturque Christi doctrinam salutarem, quasi mens eorum sit, ex doctrina salutari, ecclesiam esse cognoscendam. Haud enim est cogitandum, adeo rudem fuisse Socinum, ut statueret, rem dubiam & obscuram posse cognosci, ex re, non minùs obscura & dubia. Nam, quòd attinet hanc disputationem, non solum æquè dubium est, quænam sit salutaris Christi doctrina, ac, quænam ecclesia: verùm etiam hoc illud ipsum est, quòd queritur. Itaque verba Socini, ad solam rationationis consequentiam explicandam, trahenda sunt, nec ampliùs.*

Voluit enim, absque omni dubio, Socinus ostendere, cur, quia ridiculum est, si quis, cum dubitaretur, an quoddam individuum, sit necné homo, ex externis quibusdam, quantumvis homini propriis, id hominem esse demonstrare vellet, & interim adversario ostendenti, non esse id ratione & mente præditum, respondere negligeret; ridiculum quoque sit, cum Pontificii volunt, ex ecclesiæ notis demonstrare, apud se ecclesiam esse, & interim respondere nobis negligunt, qui in promptu habemus ostendere, apud ipsos Christi doctrinam salutarem non esse. Pari enim utriusque ratione existente, necesse est, ut, quod in uno valet, valeat quoque & in altero.

Quatenus ecclesiam ex salutari doctrina cognoscendam esse, dici possit.

Sed præterea tenendum est, non omnino absurdè dici, ecclesiam ex salutari doctrina, non solum posse cognosci, sed etiam cognoscendam esse. Namque, nulla alta est ratio, ad exactam ecclesiæ cognitionem perveniendi, juxta illud dictum: tunc rem cognosci, cum ejus causa cognoscitur. Quod tamen ita accipiendum est, si de salutari doctrina inter nos prius conveniat. Alioquin si de ea dubitetur, & illa ipsa tunc quaratur, cum de ecclesia, quanam & apud quos sit, controversamur, non solum ex salutari doctrina ecclesiæ cognosci non poterit, sed etiam principium petetur.

Sed jam videndum est, quid ad Miedzibozium defendendum, adferat. Dixerat Miedzibozius, Socinum statuere, ridiculum esse, rem ex signis propriis cognoscere. Ad hoc responderam, Socinum nusquam negasse, rem ex signis propriis posse cognosci, tanto verò minus dixisse, id esse ridiculum. Hic tu scribis, *Miedzibozium in hanc ferè sententiam respondisse, falsum esse, non posse cognosci aliquid ex his, quæ ad essentiam illius constituendam pertinent. Quæ tua verba, primum præferunt, quasi Miedzibozio a nobis aliud affingatur, quàm ille dicere voluerit: deinde rem esse notissimam, & inter nos minimè controversam, Socinum affirmasse, non posse cognosci aliquid ex his, quæ ad illius essentiam constituendam non pertinent: ut hoc potius falsum esse, dicere Miedzibozium ostenderes, quàm, Socinum velle, ridiculum esse, ex notis seu signis propriis non posse quicquam cognosci: calumniam calumniâ longe graviori accumulans. Quantò enim ea, quæ, ad essentiam constituendam, non pertinent, latius patent, quàm proprietates: tantò calumniosius est dicere, quempiam statuere, quidpiam non posse cognosci ex his, quæ ad essentiam illius constituendam non pertinent, quàm ridiculum esse, ex signis seu notis propriis, non posse quicquam cognosci. Atque ex his, arbitror, te intelligere, in hac disputatione ostendendum tibi fuisse, Socinum affirmasse, ridiculum esse, ex signis seu notis propriis, quidpiam posse cogno-*

cognosci: ac proinde Miedzibozium minimè falsa dixisse, nec Socino quicquam, quod in ejus verbis non haberetur, affixisse: injuriâque me de Miedzibozio conquestum fuisse. Quod cum non fecisti, non est, cur tecum de vi rationis tuæ disputem, quâ evincere conaris, ex proprietatibus quidpiam cognosci posse.

Pergis, Cum autem Socinus dicit, ridiculum esse, demonstrare aliquid individuum esse hominem ex accidentibus ejus, quantumvis homini propriis, & interim non respondere adversario clamanti, non esse illud individuum ratione, & mente præditum, atque idcirco non esse hominem, cum, inquam, hoc dicit, ipse valdè ridiculus est nam quomodo talis adversarius potest clamare, individuum illud non esse mente & ratione præditum, si concessit, ut supponitur, individuum illud ridere, admirari, ratiocinari, aliasque hominis proprias actiones exercere? Certè ista necessariò connexa sunt cum rationali natura, ita, ut, qui hæc habeat, necessariò sit mente & ratione præditus. Hocnè est, Miedzibozium defendere, & non potiùs adversus Socinum disputare? Præterea, unde colligis, eum, qui, cum quaritur, An quodpiam individuum sit homo, negat id esse hominem, eò, quod mente & ratione non sit præditum, fateri & concedere, illud individuum ridere, ratiocinari, admirari, ut inde concludas, adversarium non posse clamare, individuum illud non esse ratione & mente præditum? Num quia Socinus dixit, ridiculum esse, demonstrare, aliquid individuum esse hominem, ex accidentibus ejus, quantumvis homini propriis, & interim non respondere adversario ostendenti, non esse illud individuum ratione, & mente præditum? Atqui non est necesse, ut is, qui ad hunc modum loquitur, fingat adversarium concedentem, illud individuum, de quo dubitatur, utrum sit homo, ridere, admirari, ratiocinari, aliasq; hominis proprias actiones exercere: sed satis est, ea, quæ adferuntur, propria esse hominis, non negare. Non continud autem sequitur, si quispiam, quod sit hominis proprium, profertur, illud illi individuo, de quo dubitatur, inesse. Animadvertendum est, Socinum, duos actores, circa unam & eandem quæstionem addubitantes, conferre, quorum uterque rationes afferat: aliam pro affirmante, a proprietatibus petitam, aliam pro negante, ab iis, quæ rem constituunt. Quamobrem quaritur, uter eorum alteri cedere debeat. id est, cujus ratio potiùs attendenda. Ipsa enim ratio docet, potiorum semper primam habendam esse rationem. Atqui potiora ea sunt, quæ sunt de essentia rei, quàm quæ rem, licet necessariò, comitantur. Tantum igitur abest, ut Socinus sit ridiculus, ut omnino illud ipsum, de quo agimus, rectè a Socino, ridiculum esse dictum sit. Neque scio, an quicquam

*Falsa affingit
Socino Bercon
vires.*

*Quæ mens Socini
fuerit.*

viduum hoc, sit homo, non videtur aliud quærere, quàm utrum rideat, admiretur, ratiocinetur, & quicquid necessariò hominem consequitur. Mens igitur verborum meorum est, cùm dubitatur, utrum hoc individuum sit homo, non minùs dubitari, utrum illud individuum ratiocinetur, admiretur? &c. quàm, utrum mente & ratione sit præditum? utrumque necessarium est homini. Quod si non est necesse, cùm quæritur, an sit homo, quærere, an rideat, ratiocinetur, &c. equidem non video, cur necesse sit, quærere, utrum mente & ratione sit præditum. Ex his, Borcovi, cognoscere potes, me non adeo rudem esse, ut non intelligam, quæ loquor. Sophistam, Borcovi, agis, verbaque mea aliter, quàm ego ea scripsi, recitas: atque sic me traducis apud eos, qui scriptum meum non viderunt, aut cum tua responsionem non conferunt. Verba enim mea citans illa, *Quasi quærenti non æquè dubia sint ista, ac illud*, reliqua, quæ sequuntur, prætermittis, sine quibus ægrè, quæ recitas, intelligi possunt. Etenim post verba, *ac illud*, addo, *si nê hoc individuum homo?* Vbi *illud*, non ad superiora, sed ad sequentia referri, perspicuum est. At tu ad superiora refers, & rationem cum ratione confers, quod a mente mea alienum est. Æquè dubium esse dico, an individuum, de quo quæritur, rideat, &c. ac, an sit homo? Hoc autem statim ibidem explicavi, dicens, *Qui dubitat, esse aliquod individuum hominem, dubitat etiam, illud ridere, admirari*: ubi insuper addidi, *præsertim, si sciat hominis proprias esse has operationes.* Quibus verbis significare volui, cum, qui concessurus sit, hoc individuum esse hominem, ex eo, quòd rideat, ratiocinetur, &c. apprimè nosse, ridere, & ratiocinari proprium esse hominis. Vnde verisimile esse, ut, qui quærit, an sit homo, simul ea quærat, quæ homini necessaria sunt. Rudis ego sim Borcovi: at ne tu quidem, tuusque Miedzibozius, subtiles estis. Affirmat Miedzibozius, tuque unâ cum eo, hoc individuum esse hominem, non posse ostendi ex eo, quòd mente sit præditum, sed ex eo, quòd ratiocinetur, &c. Etenim, inquitis, cùm quæritur, utrum sit homo, hoc ipsum quæri, utrum sit mente præditum. At si ita est, Borcovi, fatemini, cum, qui quærit, utrum sit mente præditum, concedere illud idem ratiocinari. Verùm ista ita pugnant, ut, nisi fatuum quempiam quærentem statuatis, simul consistere nequeant. Quis enim adeo est rudis, qui velit concedere, quòdpiam individuum ratiocinari, de quo dubitet, utrum sit mente præditum? Quicumque est, qui inficiatur, quidpiam esse mente præditum, ille neget necesse est, idem ratiocinari. Sed in his plùs satis philosophati sumus. Persequamur cætera tua verba,

Nec dum tamen, inquis, quiescis Theophile, Ais, exemplum de auro nullius esse momenti. Nam hoc aliquas habere notas, & proprietates, Ecclesiam nullas. Sed hoc falsum esse, & ego breviter probavi, & nostri integris libris ostenderunt. Et sanè ratio ipsa hoc indicat. Nam sicut unaquæq; res habet suã certam essentiã, a qua illius manant proprietates, & in cognitionem illius deducunt: nisi fortè tu putes, Ecclesiam in rerum numero collocandam omnino non esse, quod nescio quomodo dici possit, cum inter rem & nihil medium dari nequeat. Ut ostendas, ecclesiã dari proprietates, primùm te tuosque id probasse ais: deinde quandam rationem affers. Quod attinet prius, dico, vos omnes, qui hæcenus notas ecclesiã afferitis, non illud ostendere velle, esse ecclesiã notas, sed has aut illas esse notas. Quas duas quæstiones esse diversas nemo est, qui non probè intelligat. Alia enim, quæritan sint: alia, quæ illæ sint? Quanquam fateor, si ostendatur, quæ illæ sint, simul ostendi, esse. Per accidens tamen id fit: & admodum præpostera est ejusmodi disputatio. Mirum tamen non est, quæstionem, an sint, a vobis prætermittam esse. Hi enim omnes, quibus cum vobis hæcenus res fuit, id inficiari non ausi sunt. Vnde etiam factum est, ut multis tricis & difficultatibus sese implicarent, non habentes, in quo constituerent hæc ecclesiã notas: nec minùs vos ipsi, adversariis vestris ostendentibus, notas, quas eis obtruditis, minimè esse notas. Scilicet egregiã illæ sunt notæ, de quibus disputatur, sint nec né notæ? Notarum ea est natura, ut de iis nihil dubitetur, sed tam eruditus, quàm ineruditus eã pateant, &, ut quidam vestri addunt, in sensu omnium incurrant. Itaque non sine contradictionis implicatione de istis notis disputatur. Notæ enim non sunt notæ, quam diu, quæ illæ sint, disputatur. Sed ad rationem tuam excutiendam veniamus.

Antequam autem quicquam de vi ejus dicam, illud hîc silentio involvendum non est, superiori adversus Miedzibozium disputatione, promiscuè usurpatum esse nomen proprietatum, & notarum, adversario alterum in alterius locum substituente. Quod te quoque facere facilè animadvertet, quisquis legerit tuam disputationem. Iam igitur, cum tu proprietates, hoc loco distingues a notis accipis, quid aliud agis, quàm extra oleas vagaris? Patet verò, me de proprietatibus locutum esse, quatenus sunt notæ, ex iis ipsis verbis, quæ tu tibi refutanda sumpstisti. Sic enim pagina 102. meã disputationis dico: *Itaque exempla, quæ affert de auro, nullius planè sunt valoris. Hic enim conceditur, esse aliquas auri proprietates, de quibus nemo dubitat eas auri esse proprias, quod in questione de Ecclesia non fit. Ibi enim negatur tales notas esse.* Ex quibus verbis planum perspicuumque est, me non simpliciter

Pontifici hæcenus non docuerunt, An sint notæ ecclesiã.

De notis disputare, an sint, contra naturam notarum est.

Proprietates & notæ promiscuè acceptæ.

simpliciter & distinctè a notis proprietates intelligere, sed eas proprietates, de quibus nemo dubitat, quod notarum proprium est. Hac de causa factum est, cur, cum dico, *ibi enim negatur, tales notas esse*, notarum voce usus sim, alterum pro altero usurpans, secutus hac in re Miedzibozium, duo hæc confundentem. Et tu, recitans mea verba, proprietates & notas conjungis. Quod cum ita est, qui sit, ut de proprietatibus in tua ratione loquaris, quæ sunt distinctæ a notis? Quod si dicas, id quod tamen valdè dubito, de proprietatibus te loqui, quæ sunt notæ, equidem non video, cur necesse sit, unamquamque rem certas notas habere, de notis propriè loquendo. Alioqui ex natura notarum sequeretur, nihil esse quod a quopiam ignorari possit. Sed jam rationem tuam expendamus. Ais, *uti una quæque res habet suam certam essentiam, à qua illius manant proprietates & in cognitionem illius deducunt: ita, Ecclesiam, existente ea re certa, habere suas proprietates*. Sic enim verba tua accipio, altera parte rationis tuæ, quadam tua vel typographi incuriâ, omiſſa. Respondeo igitur ad hanc tuam rationem, ac dico, pro concessio te sumere, necesse esse, quamlibet rem habere suas proprietates, si modò proprietates distinctè accipias ab essentia. Quin manifestè principium petis. An non enim, cum dicis, unamquamque rem habere suas proprietates, simul id pro concessio sumis, de quo disputatur? Itane non vides, eum, qui negat, ecclesiam habere proprietates certas, negaturum tibi, omnem rem habere suas proprietates?

Non omnis res
habet suas pro-
prietates.

Sequuntur tua verba, *Tantus, ut video, philosophus es, vix ut partem Racovix habeas. Cum objecisset Socino Miedzibozius, qui dubitat de individuo aliquo, sit nec ne homo, simul etiam dubitare, an sit mente præditum, cum hæc idem sint penitus, atque ad utrumque cognoscendum aliquid aliud adhiberi debeat: & qui probat unum per aliud, is petit principium, ostendendo idem per idem. Ad hæc tu ita respondes, etiamsi homo & mente præditum, sint idem: posse tamen ostendi unum per aliud, & parum referre, etiamsi probetur idem per idem, sed satis esse, si unum notius sit altero. Notius autem est, mente præditum esse, quàm homo, cum hoc definiti, illud definitionis ratione habeat: definitio autem notior est suo definito. Hoc autem confirmas exemplo præmissarum, & conclusionis, quæ idem esse videntur, & tamen unum probatur per aliud. Responsio mea, paulò aliter, quàm tu eam recitas, formata est. Ad hunc enim modum scripsi, Objicit respondens, eum, qui dubitat, an hoc individuum sit homo, & quæ dubitare, an sit mente præditum. Atqui ego ajo, non semper ita rem se habere. Nonne definitio est notior suo definito? Nec obstat, quòd dicat respondens & alii, peti principium, quoties definitum per defini-*

definitionem probatur. Nam, ut petatur principium, non id præcipue & perpetuò facit, si idem per idem probetur: sed si ignotum per ignotum probetur. Iam ad syllogismum conficiendum satis est, si ex notis ignotum inferas, siue idem per idem probetur, siue non: Quin imò semper præmissæ idem esse videntur, cum questione seu conclusione. Et sanè, si definitum à definitione probari non posset, inutilis locus esset de definitione, inutilis & illa verissima, non minùs, quàm vulgatissima regula: tum duo eadem esse inter se, cum uni tertio idem sunt. In qua responsione, duo sunt, ad quæ respondeo. Vnum, non esse necesse, ut, cum dubitatur, utrum hoc individuum sit homo, dubitetur, utrum sit mente præditum. Alterum, occasione sumpta ex objectione, quæ afferri poterat, nihil obesse, etiamsi idem per idem probetur: petitionemque principii non in eo consistere, si idem probetur per idem, sed, si ignotum per ignotum. Prioris rationem attuli, definitionem definito esse notio-rem: Posterioris hæc quatuor argumenta. Primum est, naturæ syllogismi non repugnare, si idem probetur per idem, sed si ignotum per ignotum probetur. Secundum, Præmissas semper idem esse cum conclusione. Tertium fore locum de definitione inutilem. Quartum denique, non minus verissimam quàm vulgatissimam esse regulam, tum duo eadem esse inter se, cum tertio idem sunt. Hisce argumentis conatus sum ostendere, nihil esse absurdi, si idem per idem probetur: quò probarem, non continuo peti principium, si idem probetur per idem: addens præterea, quæ sit petitionis principii natura. Ad hanc meam responsionem evertendam quid producas, videamus.

Inquis: Si homo & mente præditum idem sunt penitus, & sub eadem ratione accipiuntur, quomodo unum notius erit altero? Certè idem, manens idem, semper est idem, ut vulgò dici solet. Si ergo definitio & definitum idem sunt penitus: Ergo, sicut unum est ignotum, ita & aliud: & ita non ignotum per notum, sed ignotum, per æquè ignotum probatur. Respondeo, primùm te rem ab omnibus decantatam, & quod dicitur, lippis ac tonsoribus notam, inficiari. Quid, quæso, in scholis receptius est, quàm definitionem, suo definito, esse notio-rem? Deinde, non obstat, definitionem, suo definito, esse notio-rem, id, quòd reipsà sunt idem. Non enim ita sunt reipsà idem, ut ratione non sint diversa, cujus respectu, alterum, dicitur altero notius. Quis ita crasse dictum nostrum accipiat, ut nihil, inter hæc, discriminis, nos statuere velit? Quorsum verò ais, idem manens idem, semper est idem? Num, si diversa ratione statuamus idem esse notius & ignotius, idem manens idem, non erit idem? At quis tibi hoc concedet, qui modò scit, non abhorre-
re a vero, idem posse esse notius & ignotius, diversis rationibus?

Repetitio ante-
dictorum.

Definitio semper
est notior defi-
nito.

Quomodo præmissæ idem dici possint cum conclusionibus.

tionibus? Alterius disputationis ita tu conaris solvere argumenta mea: atque omiſſa ad primam meam rationem responsione, ad secundam ita respondes: *Iam illud, ubi didicisti, præmissas idem esse cum conclusione? Sanè philosophi docent, præmissas, respectu conclusionis, habere rationem cause efficientis (siquidem assensus præmissarum efficit in mente assensum conclusionis) causa autem efficiens non potest esse idem cum suo effectu: alioquin esset causa sui ipsius, quo nihil absurdius dici potest.* Animadvertendum est, me non simpliciter dixisse, præmissas idem esse cum conclusione: sed videri, idem esse. Quâ loquendi formâ significare volui, non prorsus idem esse, præmissas cum conclusione, sed omnem conclusionem esse in præmissis. Respexi enim ad extrema conclusionis, quorum alterum propositionem, alterum assumptionem, cum medio conjunctum, efficit. Itaque præmissæ, a conclusione hoc tantùm differunt, quòd conclusio medio careat: præmissæ autem eo carere nequeant. Quod si quis medium terminum urgeat, & dicat, illius vi conclusionem inferri, respondebo, non simpliciter vi medii termini inferri conclusionem, sed vi dispositionis medii cum extremis quæstionis seu conclusionis. Vbi præterea sciendum est, esse quosdam, qui arbitrantur, conclusionem ex præmissis vigore medii, seu ex connexionem medii, & legitima dispositione ejus, cum extremis quæstionis ideo necessariò sequi, quòd medius sit illud tertium, in quo, extrema conclusionis sunt idem, juxta regulam quartæ rationis loco a nobis allatam, quâ regulâ, syllogismi categorici nexus & ligamenta constare censentur. Quod si admittatur, non video, cur non potuerim rectissimè dicere, præmissas cum conclusione esse idem. Et tamen ad eum modum non sum locutus.

Quod attinet tuam rationem, ea fallaciâ ignorationis elenchi tibi imponit, quæ ex diverso respectu oritur. Præmissæ sunt causa efficiens conclusionis, si vim illationis & consequentiæ spectes: At eadem sunt idem cum conclusione, si attendas materiam. Nonnè utrumque conclusionis extremum, quæ est ejus materia, in antecedente syllogismi est: Majus quidem propositionis, minus, assumptionis locum occupat.

Tertiam rationem nostram impugnas, inquit, *At ego dico, utilem esse locum a definitione, sed oportere, ut definitio, per quam probandum est, nota sit illi, cui aliquid probari debet. Nam si illi ignota fuerit, nihil est, quod speret, quidquam tali probatione apud eum profici posse.* Hujus rationis meæ vis hæc est, definitum per definitionem probatur: Ergo idem probatur per idem. Consequentiam patere arbitratus sum. Definitum enim & definitionem re ipsa esse idem, in scholis perhibent.

perhibent. Itaque solius antecedentis rationem habui, quod verum esse, demonstrare volui, quòd locus de definitione, esset inutilis, id est, falsò doceretur, inde argumenta depromi posse. Cujus mei argumenti callidè vim declinas, dicens locum a definitione esse utilem, sed ita, ut definitio, per quam probandum est, nota sit illi, cui aliquid probari debet. Atqui istud dicere, non est, respondere ad argumentum, vimque ejus infringere, aut nullius esse momenti ostendere. Non sum ita hebes, ut non sciam, definitionem debere esse illi notam, cui aliquid per eam probatur. Aliud quæro, ad quod tu mihi respondeas. Cur, inquam, idem per idem nequeat probari, cùm definitum per definitionem, & contrà probatur, definitione & definitio idem existente. Idem enim est, exempli causa, homo, & animal rationale. Quod ipsum etiam uterque vestrum adversum nos urget, cùm ostendere conamini, cùm quæritur, utrum quodpiam individuum sit homo, hoc ipsum quæri, utrum sit mente præditum.

Ultimam rationem ne attingis quidem, satis habens dixisse, te non videre, regula illa, ad quid mihi serviat: nisi ut probem, præmissas idem esse cum conclusione. Sed non huc spectat. Ostendere eà conatus sum, idem per idem posse probari. Regula enim illa docet, duo fore idem, si utrumvis cum tertio sit idem. Exempli causa: Quæritur, utrum homo idem sit, quod animal ridendi facultate præditum? Ve autem ostendamus id ita esse, tertium assumimus, adversario notum, in quo utrumque conveniat, id est, quod idem sit cum utrovis. Est autem illud, animal rationale. Nam quid est homo aliud, quàm animal rationale? & quid animal ridendi facultate præditum, quàm hoc ipsum? Ergo, si tum homo, tum animal ridendi facultate præditum, idem sunt quod animal rationale: homo & animal ridendi facultate præditum, idem erunt. Et hæc tu adversus meas rationes differuisti, quæ a me profus eversa esse, tute intelligis. Illud certè silentio involvendum non est, nihil te ad primam meam rationem respondisse: Ac neque quicquam respondes ad ea, quæ de natura petitionis principii dixi. Quod ipsum haud ægrè ferrem, nisi animadvertirem, haud te probare ea, quæ ad explicandam petitionis principii naturam attuleramus: verùm e verbis tuis ejusdem quinti capituli intelligo, te placitum Miedzibozii, ac vulgo receptam petitionis principii explicationem sequi. Paginâ enim vice simâ primâ, ais, probare, Vnum per aliud, esse principium petere, idque rectè a Miedzibozio dictum. Quare miror, te ausum fuisse mihi eandem petitionis principii explicationem obtrudere, quam me improbare, & aliter ea de re sentire, intelligeres, non audent nostra, quæ ea de re attuleramus, convellere.

His confectis, Sophismate tuo, quædam alia dicta mea eludere vis, in hunc modum scribens, *Iam cum dicis plura esse individua ratione prædita, que tamen non sunt homines, potuitne quicquam dici inscitius? nonne ratione præditum, est essentialis hominis differentia? Quod si ita est, quomodo igitur alteri, quam humanæ naturæ convenire potest? An tu quoque beluas ratione præditas affirmabis? Nisi forte existimes, Angelos rationis participes esse. Sed neque hoc verum est. Nam ibi est ratio, ubi est discursus. Angeli autem non discurrunt, sed simplici intuitu cognoscunt omnia, qua etiam de causa a Philosophis intelligentiæ vocantur. Aliud est intellectivum esse, aliud ratione præditum esse: illud Angelis convenit, hoc minimè. Ita tu philosopharis. Sed non attendis, frustra te intellectioni, a ratione distinguere. Ratio enim, & intellectus, sæpenu-mero pro eodem sumuntur, quicquid nunc rationando quidpiam cognoscit, nunc solo intuitu. Esto igitur, Angelos simplici intuitu omnia cognoscere, non tamen hinc sequetur, Angelos quidpiam potius, quam rationem habere. Quanquam quis Angeli naturam aded cognovit, ut ista securè fabulari mihi queat? Certè si, quod debemus, sacras literas sequi velimus, longè aliter rem se habere statuendū erit. Hæ enim de Angelis ea dicunt, quæ discursu eos quædam cognovisse & cognoscere produnt, ut inter alia est, quod eis certo tempore innoverit per ecclesiam multiformis sapientia Dei, & quod desiderant prospicere in salutem humani generis, teste D. Paulo & Petro: Imò pro particula mysterii pietatis Paulus id cõmemorat, quod Deus visus sit Angelis. Taceo nunc, quod quibusdã viris doctis non absurdum videatur, Deum ipsum quædam dianoiã, ut illi loquuntur, vel ratiocinando intelligere. Verùm enim verò tu inquis, ratione esse præditū, essentialem esse hominis differentiam: unde concludis, alteri, quam humanæ naturæ, ratione esse præditum, non convenire. Equidem non diffiteor, sed non si consideretur ratione Angelorum. Nam quid prohibet, utrisque commune esse, ratione esse præditum? cùm non sub eodem genere contineantur? Ad constituendum inter homines, & Angelos differentiam, satis est, hominem esse animal. Differentiam essentialem unius, non competere alteri, tum verum est, cùm sub eodem utraq; genere continentur. Atqui homo, & Angelus genere differunt.*

Restat disputatio, de certa quadam Socini argumentatione, quæ fuit, sacrarum literarum interpretationem non esse ab ecclesia petendam: nisi velimus, prius cognitam esse ecclesiam, ante quam illud cognoscatur, unde ipsa cognoscenda est. Etenim neque de salutari doctrina, neque de notis ecclesiæ, ex quorum alterutro ecclesia sit cognoscenda, nobis constare potest, quamdiu de mente seu sensu sa-

crarum

Ephe: 3. 10.
2. Pet: 1. 12.
1. Tim: 3. 16.

Ratione prædi-
tum esse, cur An-
gelis & homini-
bus competat.

Repetitio dicto-
rum,

crarum literarum, nihil compertum habemus Hoc argumentum Miedzibozius in hunc modum proposuerat: *Verum tu urges adhuc, notas hasce, quas Catholici assignant, si verae sunt, debere ex scriptura depromi. Quod si ita est, prius igitur agnoscendam esse scripturam, & quod ex eo sequitur, notiozem esse, quam Ecclesiam, ac proinde hanc ex illa, non contra, ostendi debere: nisi velimus, eodem tempore, & notiozem esse & ignotiozem, quod, ut ais, implicat contradictionem.* Itaque dixi, Miedzibozium bonam verborum Socini partem omisisse, ad illamque haud respexisse, & tantum ultimo loco sequentium rationem habuisse: addens Socinum hoc tantum inferre, id est, ex verbis ejus colligi posse, notas ex sacris literis cognosci debere: ac proinde ecclesiam ex notis cognosci non posse, sacrarum literarum cognitione ab ecclesia pendente. Alioquin notas prius cognitae fore, quam illud esset cognitum, unde ipsa cognosci debeant, quod non solum est absurdissimum, sed etiam implicat contradictionem.

Quibus explicatis, quae ad me refellendum affers, attendamus. Ais, *Nullam te hic difficultatem aut contradictionem videre, falsum enim esse prius notas cognitae fore, quam illud esset cognitum, unde agnoscenda sint.* Quare dabo operam, ut intelligas, falsum id esse minimè. Cum igitur ait, ex notis ecclesiam cognosci, notas esse cognitae, antequam ecclesia cognita sit, aperte statuitis. At cum iterum dicitis, notas ex sacris scripturis depromi, quod est, inde cognosci, scripturas notiores, quam notas, facitis. Tertio loco, cum affirmatis, ecclesiam esse, quae cognitionem scripturarum suppeditet, ecclesiam esse prius cognitam, quam scripturam, innuitis. Quod cum ita sit, quis ita hebes est, qui non intelligat, ex his necessariò sequi, notas fore prius cognitae, quam illud sit cognitum, unde illa cognosci debent? Negationis tuae rationem affers, Miedzibozium dicere, scripturam prius cognosci, ex illa demum notas colligi. Sed hoc est, quod in subsidium causae nostrae sumimus: & ex quo argumentamur, adversus vos. Etenim si scriptura prius cognoscitur, & ex illa demum notae colligendae sunt, porro ex notis ecclesia, ut vultis, qui verum erit, ab ecclesia scripturam esse agnoscendum, quae non nisi tertio, id est, ultimo loco, cognoscitur? An hoc non est illud, quod dico, fore notas prius cognitae, antequam illud erit cognitum, unde illa agnoscendae sunt? Contradictionem non animadvertitis? Quia eam esse nolletis. Sed velitis nolletis, fateri cogimini, vi ipsius veritatis, implicari hinc a vobis contradictionem. Scio vestrum effugium, sed ita inane, ut de causa vestra actum esse videatur. Duobus enim modis scripturam interpretamini. Nunc pro libris divinitus scriptis: nunc pro iis, quae illis libris continentur.

Quomodo contradictione in eo fit, si dicatur ab ecclesia interpretacionem scripturae esse petendam vel ecclesiam ex notis esse agnoscendam.

Effugium adversariorum,

Priori significatione scripturam priùs esse cognoscendam, quàm notas ecclesiæ conceditis: posteriori notas, & inde demum ecclesiam, quæ ecclesia tandem verum ac legitimum sensum nobis suppeditet. Hoc est illud effugium vestrum, sed frustra inventum. Etenim non alia scriptura ab ecclesia cognoscenda est, sed illa ipsa, quæ priùs cognoscitur, ut ex illa notæ cognoscantur. hoc est, utrobique scriptura, pro iis, eorumque mente & sensu vero ac legitimo sumitur, quæ libris divinitus dictatis continentur: nullibi verè pro libris sacris & authenticis. Nam nisi nobis de sensu sacrarum scripturarum priùs constet, quàm de ecclesiæ notis. qui notæ ex sacris literis poterunt depromi atque cognosci? Num verendum non esset, ne, mente & sensu vero ac legitimo sacrarum literarum ignorato, quidpiam aliud nobis obtrudatur, quàm notæ? ac item, ne de sensu locorum scripturæ, quibus notas ecclesiæ contineri dicatur, eadem maneat dubitatio, quæ est inter nos de religionis dogmatibus? Et sanè id ita esse experimur, cum de hisce notis inter nos disputatur: vobis ejusmodi scripturæ testimonia, pro vestris notis afferentibus, de quorum interpretatione sæpius inter nos dubitatur. Quod cum apud me diligentius considero, cōsidero autem sæpius, haud mirari satis queo, audere vos ejusmodi notas nobis obtrudere, de quibus non minùs dubitatur, quàm de ipsa ecclesia, quæ nàm seu apud quos sit. Itaque ex his videre est, non satis esse, ad ecclesiæ notas cognoscendas, credere, libris, ex quibus probantur, esse sacros & a spiritu sancto dictatos, sed amplius necesse est, mentem scripturarum tenere, habereque cognitum.

Sed quorsum vestrum de distinctione scripturæ cōmentum, Socini argumento retento, in quo non de scriptura, sed de scripturæ interpretatione sermo est? Affirmat Socinus, ab ecclesia sacrarum literarum interpretationem non esse petendam, quòd, nisi de interpretatione sacrarum literarum nobis constet, ecclesia cognosci nequeat:posito eo, ecclesiam ex notis cognoscendam esse: notas verò, ex scripturis. Eadem est ratio alterius verborum Socini partis, a Miedzibozio omissæ, a te verò ad refellendum tibi propositæ. In qua refellenda, inquis, *contradictionem te nullam videre, deceptionem tamen non parvam animadvertere.* Atqui vix credere possum, te nullam videre contradictionem, si sumere patiaris Socinum pro concessio, ecclesiam non posse cognosci, nisi antecedente salutaris doctrinæ cognitione, quod pro concessio Socinum sumpsisse, probè animadvertere potuisti. Quid enim? Audebis tu dicere, ad cognoscendam salutarem doctrinam, sufficere, firmiter tenere, libros novi Testamenti divinitus esse dictatos, quicquid verum & genuinum sensum eorum, quæ il-

lis libris continentur, nesciamus? Equidem haud mihi persuadeo, et adeo futurum audacem: alioquin ipsa te refutaret experientia. Etenim quotquot religionem Christianam profitemur, indubitanter credimus, libros novi Testamenti, a spiritu sancto profectos esse. Et tamen in quot sectas divisi sumus, de salutari doctrina inter nos contententes? Unde apparet, salutarem doctrinam non cognosci, nisi verum & genuinum sensum sacrarum literarum teneamus. Quid igitur clarius est, quàm, eo posito, ecclesiam non nisi ex salutari doctrina cognosci posse: salutarem verò doctrinam ex sacris literis: denique sacrarum literarum interpretationem ab ecclesia esse petendam, ecclesiam esse cognitam, antequam illud cognitum esset, unde ipsa cognosci debet?

Aistu quidem, *Si Socinus per salutarem doctrinam intelligat veram de Deo existimationem, & sanam eorum, quæ fide credenda sunt, intelligentiam, sic falsum esse, ad Ecclesiæ cognitionem, cognitionem salutaris doct. inæ requiri.* Sed primùm dico, ex eo, quòd, si per salutarem doctrinam Socinus intelligat, veram de Deo existimationem, & sanam eorum, quæ fide credenda sunt, intelligentiam, inficiaris, ad ecclesiam cognoscendam, necesse esse priùs cognoscere, quænam sit doctrina salutaris, non sequi, argumentatione Socini, nullam contradictionem monstrari: Sed ostendendum tibi fuit, nullam posse esse contradictionem, quam Socinus urget, etiamsi salutaris doctrinæ nomine, non ipsas sacras literas seu libros divinitus scriptus, (verba tua sunt) sed etiam rectam de Deo existimationem, & sanam eorum, quæ fide credenda sunt, intelligentiam, Socinus intelligat. Nunc enim de sola contradictione agimus, & non de veritate eorum, quæ a Socino in argumentatione pro concessio sumuntur. Quam te contradictionem nullam videre ais: Sed falsò, ut videre potuisti, admissio eo, non nisi ex salutari doctrina ecclesia posse cognosci. Deinde, cùm ad antecedens Socini respondes, id est, negas, ex salutari doctrina ecclesiam esse cognoscendam, fingis. Socinum simpliciter, & nõ ex hypothesi seu concessis, argumentari. Quo factum est, ut tu & Miedz: verba Socini conjuncta, disjungatis. Socini enim argumentum, duabus constat partibus. Sic enim procedit. Duo sunt, ex quibus verisimile est, ecclesiam posse agnosci, salutaris Christi doctrina, & ecclesiæ notæ. Vtrumvis admittatur, falsum est, ab ecclesia interpretationem sacrarum literarum esse petendam. Ratio consequentiæ, fore ecclesiam cognitam, antequam erit cognitum illud, unde ipsa cognosci debet. Quid tum? *Quia tum salutaris doctrina, tum ecclesiæ notæ non cognoscuntur, nisi nobis*

nobis constet de vera sacrarum literarum, unde utrumque depro-
mendum est, interpretatione.

Ex his, quæ hactenus disputavimus, non solum planum ac perspicuum est, contradictionem a vobis admitti, dum simul stare vultis, ex notis ecclesiam cognoscendam esse, notas ex scripturis, & sacrarum literarum interpretationem ab ecclesia esse petendam: verum etiam, justas me causas habuisse, cur conquerer de Miedzibozio, omisisse cum alteram Socini verborum partem, quæ alterum ejus ratiocinationis membrum explicatum fuit: neque hoc tantum, sed cum non posset Socini rationem solve, verba ejus mutasse, proque vocibus *cognitum & non cognitum*, quædam alia supposuisse. Valde enim premit, cum sic argumentamur: Nisi nobis de interpretatione sacrarum literarum constet, ecclesia cognosci non potest. Itaque interpretatio sacrarum literarum ab ecclesia non potest peti. Vbi notiori & ignotiori nullus locus est: at est, cognito & non cognito. Erit enim ecclesia cognita, antequam cognoscatur illud, unde cognoscenda ipsa est.

Ab hac disputatione transis ad aliam: ac quæris, utrum notius sit, ecclesia, an verò scriptura? ubi distinguis scripturam, inquis, nunc ex suppositione, nunc simpliciter & absolutè scripturam sumi. Priori modo acceptam, notio-rem esse dicis, quam ecclesiam: posteriori ecclesiam, & non scripturam. Sed cum ego in mea adversus Miedzibozium disputatione, dicerem, scripturæ appellatione vos abuti, sumentes scripturam non pro verbo divino, seu doctrina Christi, sed pro charta, id est, pro doctrina Christi, literis mandata, & in chartam relata: nobis, scripturæ nomine, verbum Dei simpliciter considerantibus, audes dicere, utroque modo scripturam consideratâ, notio-rem esse, quàm ecclesiam. Id verò ita deducis, *Verbo etiam divino, quod ab Apostolis prædicabatur, non statim credebant, nec poterant inducere animum, ut sibi persuaderent, illa, quæ audiebant ab apostolis doctrinam esse a Deo traditam. Quid ergo faciebant? Primum contemplantur reverentem illam ecclesiam, & familiam Christi: videbant in illa summam vitæ innocentiam: videbant illa, quæ dicebantur ab ea confirmari multis & maximis miraculis, videbant & alia nonnulla, quæ hic referre non est necesse. Hoc ubi sibi persuaserunt, non difficulter deinde inducebantur, ut crederent doctrinam, quæ ab illis iradebatur, esse verè verbum Dei. Ita tu. Sed o beslam Borcovii declarationem hujus nostræ controversiæ. Non attendis, vel potius attendere non vis, eam ecclesiam, quàm priorem statuis, quàm verbum Dei prædicatum, non nisi antecedente prædicatione verbi Dei prædicati collectam esse? An verò credis, extitisse*

Scriptura prior
est ecclesiâ.

exitisse ecclesiam, prædicatione verbi Dei. Atqui priùs Christus prædicarunt, quàm Apostoli, & primi post Apostolos, crediderunt. Nonné fides ex auditu? Auditus ex prædicatione? An finges mihi ecclesiam, quæ nihil credat? Quî sit Borcovi, ut veritatem scientes prudentes opprimatis?

Dixeram pro assertionem meam, Deum, medium fundandæ & colligendæ ecclesiæ suæ, non aliud voluisse, quàm annunciationem promissorum & præceptorum suorum. Id tu, etsi verum quidem esse fateris, tamen potuisse dubitari ais, an illa annuntiatio esset a Deo, sed, postquam cognita est ecclesia, tum demum ex testimonio ipsius creditum esse, illorum omnium, quæ annunciabant Apostoli, Deum fuisse autorem. Vbi ita loqueris, quasi verum sit, ecclesiam potuisse consistere, illam primam, absque præcedente annunciatione promissorum & præceptorum Dei: quod tacitè affirmas, dum primùm, eâ cognitâ, creditum esse ais verbo Dei, id est, promissis & præceptis Dei. Illa ecclesia, quâ tu cognitâ, ais, creditum esse, illorum omnium, quæ annunciabant Apostoli, Deum fuisse autorem, præcedentem prædicationem promissorum & præceptorum Christi, fundata & collecta est? an verò prior extitit hisce? Si non nisi, antecedentibus istis, extitit, & iis superædificata est, quî absolutè & simpliciter loquendo, verbum Dei non erit notius, quàm ecclesia? Nonné ea simpliciter & absolutè notiora sunt, quæ tempore priora sunt, quibusque sublatis, cætera necesse est auferri? Atqui aufer verbum Dei, id est, prædicationem promissorum & præceptorum ejus, poteritne ecclesia consistere? Cur igitur ecclesiam simpliciter & absolutè notiores esse statuitis, quàm verbum Dei prædicatum: annunciationem, inquam, promissorum & præceptorum divinorum? Quare ex hisce, ad versus te a me disputatis, intelliges, frustra te conatum esse, rudioribus fucum facere, & nebulas veritatis obducere. Nunquam, crede mihi, evinces, nec si sis subtilissimus, simpliciter & absolutè ecclesiam esse notiores, quàm verbum Dei prædicatum.

REFUTATIO CAPITIS VI. cujus titulus est:

Fabulae sunt, quæ Theophilus narrat de sua ante Lutherum Ecclesia.

Cùm durationem ecclesiæ Romanæ urgeret Miedzibozius, & nobis, qui ab ista ecclesia recessimus, defectionem ecclesiarum nostrarum objiceret, ego ad objectionem istam, de defectione ecclesiarum Lutheranorum, Calvinistarum & Anabaptistarum, vel omnium

Repetitio dido-
rum.

potius, qui a Papatu secesserunt, tria responderam. 1. Probari non posse, omnes defecisse. potuisse enim esse & tamen latere, ut exemplum illorum, qui tempore Eliæ latebant, & istorum, qui nunc degunt in Italia, Romæ & alibi, ubi Inquisitio Hispanica viget, docet. 2. Probari posse, semper ferè fuisse, quia semper fuerint ii, qui contra eos scribebant, & quorum scripta in diem hodiernum extent: Vnde etiam hodie dicere soleant Pontifici, jam pridem esse damnatas sententias, quas cæcus illi, qui sunt extra Papatum, sestantur. quod dicere nõ possent, nisi jam antea extitissent. Quod verò oppressi sint, ita ut in numerum aliquem insignem excrecere semper non potuerint, & unà cum eis scripta illorum, id tyrannide hominum, malitiã sathanã & permissu divino factum fuisse. 3. Etiam si omnes defecissent, tamen hinc non sequi, eos non esse Christi ecclesiam. Non enim necesse esse, ut ecclesia semper duret, nec promissum de ista perpetua existentia vel extare vel extare posse; & aliunde denique cognosci posse, homines esse Christi ecclesiam, si scilicet sacris literis consentanea doceãt.

Hæc omnia, quæ & verissima sunt & facillima, hoc cap: impetit Borcovius. Videamus quo successu. Ad primum respondet: *Quomodo ex istis occultis per tot secula aliquis sese non prodidisset, in tanta præsertim diversitate naturarum & ingeniorum, quibus, quod modò placet, postmodum displicet? Nullus ne inventus est, qui toto illo tempore ab illis deficeret, eorumque mysteria enunciaret?* Sed hæc nihil ad rem faciunt. Ita enim respondet Borcovius, ac si ego dicerem, semper per tot secula latuisse ecclesiam vel Christi fideles. Cùm res longè aliter se habeat. Dicimus enim, publicè extitisse ecclesias, quæ illud idem confessæ sunt, quod hodie confitentur ii, qui a Papatu secesserunt: sicubi autem non apparuerint, negamus, inde consequi, quòd non extiterint reipsa. Quia scilicet latere potuerint, ut exemplum illorum, qui tempore Eliæ latebant, ad oculum docet. Deinde censet Borcovius, ecclesiam Iesu Christi, quæ tunc fuit, ex ea, quæ nunc est: & quia, quæ nunc interdum fiunt, tunc facta non sunt, ecclesiam etiam tunc latentem fuisse negat. An verò non potuit fieri, ut nemo inter illos paucos, qui tunc latebant, esset adeò impudens & impius, ut suos fratres prodere vellet veritatis hostibus? ut etiam hodie videmus fieri in iis locis, ubi illi sunt, qui diversum a Papatu sentiunt. Latent scilicet inter medios hostes, & interdum alii alios etiam non nõrunt, & tamen sunt Christi ecclesia? Nonnè etiam fieri potuit, ut interdum aliquis proditor inter eos existeret, qui aliis periculum crearet apud illos, penes quos rerum summa tũ erat, & ita latens illa ecclesia persecutione opprimi potuit, ut hodie etiã in aliis provinciis fieri videmus & audimus.

mus. Quod verò paulò pòst ait Borcovius, *quomodo homines erratici & per varia loca dispersi ecclesia dici possunt? cum sit civitas quædam esse Christo?* hoc est, illudere & insultare populo Christi, vel in carne gloriarì. Nonné enim erant populus Dei, de quibus legimus, *quod circumverint in ovillis & caprinitis pellibus, egentes, afflicti, malè tractati, quibus non erat dignus mundus, in solitudinibus errantes, & montibus & speluncis & cavernis terre*, quæ verba etiam ad Christi populum referri posse, vel saltem, illud ipsum Christi populo etiam venire potuisse, nihil prohibet. Ecclesia sunt, qui Christi religionem amplectuntur, in Christum credunt & eidem obediunt. Ad hoc verò non locis fixis & celebribus, non numerosa multitudine, sed animo tantùm religioso & vitâ piâ opus est. Verba porrò Christi tantùm docent, quid ecclesia ipsius esse debeat, vel sit, quam diu ecclesia ipsius incorrupta manet: Si verò ipsa ecclesia corrumpatur, & suo modo ecclesia esse desinat, quomodo instar civitatis in monte posita esse potest? Corrupti autem posse ecclesiam & ita desinere, tum ipsæ sacræ literæ testantur, tum res & experientia comprobant.

Heb: 11. 37, 38.

Matth: 5. 14.

Quatenus ecclesia sit instar civitatis.

Sed hîc insignis doli cõmone faciendus est Borcovius. Cur enim ad exemplum multorum Dei cultorum, tempore Eliæ, nihil respondit? Num & eos proditores appellabit, qui tamen ita latebant, ut nec ipse Elias, Dei cultor summus, eos existere cognitum haberet? Vides igitur, pie lector, nihil aliud esse, quod hîc proluxè persequitur Borcovius, quàm superbam & superciliosam debacchationem in miscellum Christi populum, qui olim latere etiam coactus fuit, ut tempore Eliæ latere cogebantur septem millia hominum.

Dolum Borcovii.

De iis, qui in Italia, Romæ & alibi, ubi inquisitio Hispanica viget, latitant, nihil etiam attulit dignum refutatione. Tantùm enim ait, *latere unum vel alterum annum non est difficile, sed tot seculis diversam ab aliis religionem profiteri, neque tamen deprehendi potuisse, id verò est miraculum omnium maximum.* Sed jam Romæ & in Hispania multi latent ab eo tempore, quo Evangelica veritas denuò revelari cepit, quod integrum ferè seculum est, & tamen diversam a Pontificiis sequuntur religionem. Et quia perpetuò latere non possunt, idèò etiam multi, ut seculis præteritis, ita & nunc, vita privantur, bonis omnibus exuti, ita ut non habuerit, cur illis opponeret sanctos Martyres Borcovius. Plura enim martyria hoc elapso seculo subierunt in Belgio, Italia, Hispania, Gallia & aliis regnis Europæis Christi causam, qui a papatu secesserunt, quàm, non dicam ullum aliud seculum, sed fortasse, quàm omnia alia secula: & satis superque indicârunt, se, etiamsi nati essent in medio idolatria, tamen ab ea semper abhorruisse, & vi-

Ecclesia latere potest.

Martyria nostri seculi superant aliorum seculorum martyria.

tam profundere maluisse, quàm tanti sceleris cõplices esse. Et miror sanè, Borcovium ita in occultos Christi nominis professores invehi, cùm Iesuita de ecclesia suorum in Anglia, certè non publicè ritus ecclesiæ Romanæ peragente, non leviter glorientur, ut inter alia, literæ Campiani Iesuitæ docèt. Notandũ autem est, nõ ubiq; locorũ & omnĩ tempore tantam fuisse & esse conscientiarum oppressionẽ, qualis hodie est ibi, ubi Papæ viget imperium & Hispanica inquisitio: & ita facile fieri potuisse, ut multi essent, qui in ipsõ Papatu a multis retro seculis degebant, aliam religionem sequerentur, & idolatriæ istius planè essent immunes, ut hodie in quibusdam regnis fieri audimus & videmus, ubi religio quidem Pontificia publicè prædicatur & exercetur: interim tamen nemo ad eam sectandam vi adigitur, sed libertas religionis, dummodo pax & tranquillitas publica facta maneat, si non apertè, saltem tacitè permittitur.

Ad alterũ nihil respondet Borcovius, quod dignum sit de defensore ecclesiæ. Extitisse omnibus ferè seculis, qui publicè professi sint id, quod hodie ii, qui a Papatu secesserunt, probo, quia extant scripta Patrum, quæ adversus horum similes scripserunt: quia Pontificii gloriantur, sententias, quas isti sequuntur, jam pridem a suis patribus damnatas esse. Borcovius dicit, *me non nominare illos, sed se facile suspicari posse, quos intelligi velim, nempe Marcionitas, Manichæos, Pelagianos & similes, & hos nobis se largiri ait; sed ita, ut eos neget esse Ecclesiam, sed hæreticos*: idq; antiquitate & testimonio Lutheri & Calvinicomprobat. Simone Magum, Ebionem, Cherintum & alios nostros etiam fuisse ait, & a Patribus refutatos esse gloriatur: Sed nihil ab ecclesia Romana habentur, vel olim etiam ab ecclesia antiqua habitum sunt. Cùm ad hæreticum constituendum talis circa religionem Christi error requiratur, qui fidem in Iesum Christum tollat necessarium. Quod, an de omnibus, quos nominat Borcovius, dici possit, magna eget disquisitione. Potest autem aliquis errorem vel etiam errores multos sectari, qui fidem in Christum non tollunt, & ita Christi ecclesiæ membrum esse. Et certè, si ad Evangelii regulam examinandæ essent opiniones multorum, qui pro hæreticis hodie proclamantur, constaret, graviter olim peccatum esse, & nunc etiam peccari, dum, qui pro fratre errante & infirmo habendus esset, pro hoste Christi & hæretico habitus fuit & habetur. Deinde non tantum adversus paucos hos, quos Borcovius hic nominat, scripserunt Patres Pontificii, sed etiam adversus alios complures, qui in plarisque idem, quod hodie Lutherani, Calvinistæ, & Anabaptistæ profitentur, quibus Pa-

Non omnibus seculis eadẽ & ubiq; fuit conscientiarũ servitus.

Non omnis error facit hæreticum.

bus Pates Pontificii nulla re fuerunt superiores, quàm vi & potentia humana: Imò viri fuerunt multiplici eruditione & pietate insignes, illi, quibus Patres isti sese opposuerunt, cùm interim ipsi Patres, qui alios scriptis suis, quæ humana tyrannis conservavit, opprimere conati sunt, rudes, respectu illorum, essent, & interdum etiam, quoad vitæ sanctimoniam, infames. Quod si de quibusdam Patribus prolixius speciatim comprobare vellem, hui, quomodo indignaretur Borcovius, qui ferre non potest, ut in genere multorum errorum & peccatorum defensores dicantur fuisse Patres ecclesiæ Romanæ: & dum illos a me contemni, ut ipse ait, agrè fert, ita me, quem ministellum aut pædotribam diabolarem appellat, præ illis contemnit, ut verba me illius impura referre pudeat. Vnde apparet, me vera dixisse, quia tantopere ringitur Borcovius. Cur enim non ostendisset potius, eos vera defendisse adversus eos, quos ego veritatem tenuisse colligo, quàm me ita superciliosè tractaret? Deponat modò personam, quam sumit in hac comædia, Borcovius, & experietur, plurimos extitisse hoc seculo nostro, qui Patribus illis non tantùm sint pares, sed etiam in multis superiores. Quid enim? num tantî faciendi sunt Patres ecclesiæ Romanæ, quanti eos facit Borcovius, quorum scripta variis erroribus, variis repugnantis, addo etiam blasphemis referta sunt? Num seculis præteritis Spiritus sancti dona commissa fuere, nostro negata? Ecce ego tibi, Borcovi, dico iterum, quod res est: Non paucos fuisse inter illos, qui a Papatu secesserunt, & in nostro etiam catu aliquos, quibus, si vivi essent, Patres isti, sponte sua, si non suâ superiorem, saltem suâ parem, tribuerent rerum divinarum cognitionem & vitæ sanctimoniam.

Borcovii festus.

*Pares Patribus
Pontificiis alijs
etiam fuere.*

Sed post hanc debacchationem, dignam Theologo Pontificio, iterum ad rem redit Borcovius, & nihil me juvare, ait, istos publicos impietatis professores, *cùm hi non semper extiterint, sed per intervalla temporum alius alii successerit: ecclesia autem Dei semper esse debeat.* Sed nec ego simpliciter dixeram, semper eos extitisse, sed fere semper, ut ipsemet etiam paulò antè Borcovius dixerat: nec verum est, ecclesiam veram semper esse debuisse, cùm nullo sacrarum literarum testimonio, vel ratione inde deducta, id probari possit, vel saltem hætenus probatum sit, licet eam semper fuisse non simpliciter negemus. Dicimus enim, eatenus etiam eam semper durasse dici posse, quatenus semper illi fuerunt, qui Christi nomen profitebantur, qui, etiam si in multis erraverint, & Christo etiam non obedierint, ecclesia tamen Christi appellari potuerunt.

Ad tertium denique nihil primùm directè respondet. Nec enim

ostendit, quomodo non semper sint vera Christi ecclesia, qui ea docent, quæ sacris literis sunt consentanea, licet ad tempus esse cessaverint: sed iterum suam canit cantilenam, quod, quia desierint, ecclesia Christi esse nequeant. hanc enim perpetuò durare debuisse. Quod dum facit, ineptus est. Id enim jactat, quod aliis etiam eodem jure competit, quo Romanæ ecclesiæ: interim susque deque habet, respondere ad illa, quæ, si vera sunt, omnia evertunt, quæ ipse cum suis asserit. Nam qui idem cum sacris literis affirmant, quomodo non sint Christi ecclesia, etiam si nescio quomodo & quandiu interierint?

Ad id, quod dixeram, promissum de perpetua duratione ecclesiæ nullum esse, respondet, id tam esse falsum, quam quod falsissimum. Verba mitto, rationes exigo: *Lege, ait, quæ supra à me allata sunt cap: 4.* At ea sunt infirmissima imò falsissima, ut lector, si ea perpenderit, animadvertet. Addit ergo: *& præterea veniat tibi in mentem illud Christi: Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi.* At jam ad illud a me responsum fuerat. Unde constat, in mentem mihi illud venisse. Qui promittit, se futurum cum suis perpetuò, is non promittit eos perpetuò futuros: sed quam diu futuri sunt, promittit, se nunquam illis defuturum. Hoc Borcovius, apertam scripturæ depravationem, cum aliter elevare non posset, appellat: Sed dum ita se gerit, magis nos in veritate confirmat. Hæc enim non cavillationibus, non convitiationibus, sed argumentis gaudet. Conditionatè me Christum loquentem facere affirmat. Sed & id parum aptè. Ego enim Christum absolute præsentiam suam promittere fidelibus affirmo: nego autem ex eo, quod Christus absolute & simpliciter præsentiam suam perpetuam promittit, consequi, fideles ejus semper futuros, & fallacissimam hanc esse Pontificiorum argumentationem, dico. Christus promittit, se cum fidelibus semper futurum: Pontificii asserunt, fideles semper futuros. Hoc ut promittatur, impossibile est, cum ut supra docui, & mox iterum docebo, religio sit spontanea, non necessaria: illud, ut promittatur, possibile & justissimum est.

Sed ut causa Borcovii speciosa esse videatur, blasphemiam etiam nobis affingit, qui dicimus, impossibile esse, ut promissum de perseverantia fidelium extet, quasi scilicet Deum impotentem faciamus. At hoc, est auram popularem & applausum imperitorum captare. Quasi verò ea, quæ naturâ suâ sunt impossibilia, Deum etiam facere posse, sit absurdum negare. Cur igitur rationem meam, quâ docui, impossibile esse, ut Deus id promiserit, non impugnavit, qui se Socium cum Theophilo impugnaturum promisit? Religio omnis spon-

tanca

Quomodo Christus cum suis perpetuò se futurum promittat.

Cur impossibile sit extare promissum de perseverantia ecclesiæ.

tanea est. Ergo promitti nemini potest, cum in illa perseveraturum.
Nam necessarium & voluntarium contraria sunt.

Sub finem cap. causas affert, quare ii, qui nostris, vel aliis, qui a Patu secesserunt, similes fuerant, defecerint, quia scilicet non fuerint ex Deo, additis locis: *Omnis planta, quam non plantavit Pater meus caelestis, eradicabitur; & homines corrupti mente reprobi circa fidem non proficiunt.* & iterum addit: *Ista est causa vera, mi Theophile.* Sed, mi Borecovi, quomodo non agnoscis fallaciam consequentis manifestissimam in hac tua argumentatione? Vt ut enim eradicentur omnes & non proficiant, qui sunt falsi doctores: quomodo eos falsos doctores esse pronuciare poteris, qui eradicantur & non proficiunt? Nonné Deus permittere vel etiam procurare potest, ut ii tollantur, qui veritatis fuere confessores & defensores, quando hominum ingratitude graviter punire decrevit? Certè hoc ita futurum, & sacrae literae testantur, & ipsa experientia comprobatur.

Non omnes, qui eradicantur, falsi sunt doctores.

REFUTATIO CAPITIS VII. cui titulum fecit:

Falsum est, Ecclesiam Romanam, relicta fide, quam ab Apostolis acceperat, diversam ab ea mundo obtruisse.

NOS id affirmamus ob hanc potissimum causam, Quia & confessio & vita Romanae ecclesiae diversa sit a confessione & vita illa, quam ab Apostolis acceperat. Miedzibozius cum Borecovi postulat a nobis, ut tempus, quo hoc factum sit, indicemus: Ego, licet id praestare nec impossibile sit nec difficile: quia tamen non est necessarium ullo modo, illud tractare nolui. Nam si corrupta sit religio & vita, quomodo non est alia fides moderna ecclesiae Romanae ab ea, quam ab Apostolis accepit? & quomodo non iterum committitur manifesta fallacia consequentis, etiamsi tandem tempus nominari nequeat, si propterea mutatio negetur, quia tempus ejus vel non indicetur, vel etiam ignoretur. Haec summa rei est. Borecovi primùm allutè aliud quid, quod huc non facit, adducit. Id autem est fol. 76, ubi, eùm ego docuissim, frustra urgeri durationem ecclesiae Romanae, si ecclesia corrupta sit; corruptam autem esse docueram eo, quod religio & ritus ecclesiae Romanae modernae cum religione & viribus ecclesiae antiquae Romanae, qualis erat tempore Apostolorum, nihil commune haberet: & si Miedzibozius dicere velit, eandem esse hodie religionem, eosdem ritus, in ecclesia Romana, qui fuerint tempore Apostolorum, jubeo eum tabulas & testimonia proferre, hoc ita carpit

Vnde corruptio ecclesiae agnoscenda.

Quare probatio
ab adversario
petatur.

Ecclesia Roma-
na cur non sit
iudex teste Bor-
covio.

carpit Borcovius. *Vis ut Miedzibozius probet, eandem esse nunc fidem in Ecclesia Romana, quæ fuit tempore Pauli, jubesque eum proferre tabulas & testimonia, quod certè ridiculum est. Nam proferre tabulas & testimonia, non est rei, sed accusatoris. Vos estis accusatores, nos reorum partes sustinemus. Objicitis identidem, doctrinam apostolicam a nobis immutatam esse, probatio ergo vobis incumbit, Miedzibozio autem, qui reus est, satis est id negare &c.* Sed non animadvertit Borcovius, me tunc a Miedzibozio petere probationem, quando eum, affirmantem aliquid, introduco. Hoc autem licere disputanti, nemo non intelligit, Non dico: si neget Miedzibozius, corruptam esse fidem a suis, esse illi tabulas & testimonia proferenda. hoc enim esset verè ridiculum: sed dico, si affirmet, eandem fuisse religionem, eosdem ritus ecclesiæ Romanæ tempore Pauli, quæ hodie est ecclesiæ Romanæ, illi incumbere hujus affirmationis probationem. *Quod an rectè dictum sit, judicet iterum benevolus & prudens lector.* Interim verò ex his Borcovii verbis libet hoc unum excerpere, quòd aliquoties affirmat, se in hac causa reos esse, nos accusatores. Hoc enim evertit funditus id, quod suprà superciliosè nimis de se & sua ecclesia dixerat, eam esse iudicem controversiarum. Nemo enim reus & iudex simul esse potest. Deinde verò ad ipsam meam responsionem accedens, quam suprà repetii, nempe, satis esse ad demonstrandam corruptionem fidei, si fides moderna Romanæ ecclesiæ contraria sit fidei Romanæ ecclesiæ, qualis fuit tempore Pauli, etiamsi tempus & personæ, quando & a quibus id factum sit, nominari nequeat: que madmodum satis est ad furtum demonstrandum, si alicui mille floreni sint revera erepti, etiamsi non constet, quando & a quonam erepti sint, ait: *Ita tu in speciem, satis, ut tibi videtur, probabiliter: sed hisce fucis non effugies.* Nam quæro ego, quare de omnibus erroribus ab hæreticis in ecclesiam in vectis, etiam minimis scimus, nempe à quonam & quo tempore profecti sint, tantorum autem errorum, quos in Romana ecclesia esse vultis, initium nescimus? Certè hujus rei causa est a vobis reddenda. Res mira: Vnus minimus error latere non potuit, quin statim notaretur tempus, locus, persona, aliaque hujus modi: sexcenti autem errores, quos in Papatu esse dicitis, nescio quomodo ita introducti sunt, ut nec persona nec tempus nec alie circumstantie notari potuerint. Quis hoc credat? Ita tu Borcovi luxurians verbis, sed rerum nihil est in hoc tuo discursu, duplici de causa. Nec enim nunc quæstio de eo instituta erat, an tempus & personæ, quando & a quibus errores in ecclesiam introducti sint, notari queant necné. Hoc enim, tanquam non necessarium, datâ operâ fuit a me prætermissum: sed quæstio est, an ex eo, quia tempus & personæ, quando

quando & a quibus res aliqua facta sit, ignorantur, colligi possit, rem ipsam etiam ignorari. Posse autem rem sciri, etiamsi multa ejus circumstantiæ ignorentur, nolo demonstrare, ne tempore abuti, & ingenio Borcovii diffidere videar. Is enim non potest non videre, rei aliquid veritatem aliunde etiam constare, præter istas circumstantias, nisi nunc causa ecclesiæ illum in transversum raperet. Deinde nihil magis est obvium, quàm ad id respondere, quod quærit Borcovius, si consideretur, penes eos, quos errores vel minimos conscripserit ait, summam rerum tunc fuisse. Hinc enim factum est, ut, quæ ad alios denigrandos faciebant, conscriberent: quæ verò ipsimet mala designabant, omitterent. Novumné est, in rebus etiam politicis, ea tantùm conscribi, quæ illos, qui rerum potiuntur, non afficiant: quæ verò eos tangunt, alto silentio suppressi, & ita obliterari, ac si nunquam extitissent?

Cur non extente
cōscripta omnia,
de corruptione
veritatis.

Sed argumentatur amplius Borcovius, dum ait: *Si quispiam modò novam aliquam doctrinam fabricare vellet, omnes qui rectè de religione sentirent, sese opponerent, disputarent, scriberent, refutarent, cælum terramque moverent; ne peregrina fides Ecclesiæ obtruderetur: quando verò Papa tot errores, quod vultis vos, in Ecclesiam inducebat, nullus mutavit, nullus reclamavit? An omnes tunc veterno sopiti erant? si unus error facile notari potuit, certè tam multi, quàm multos esse vultis vos, longe faciliùs. Sed ideo errores isti notati non erant, quia nulli fuerant: quicquid quæcumque ætate credebant fideles in Ecclesia Romana, id sciebant ab aliis ante se creditum esse, usque dum perveniretur ad tempora Apostolorum, a quibus, quicquid in ecclesia crederetur, profectum esset. Ego verò idem respondeo, quod antea. Plurimos extare potuisse, qui, corruptionem illam in vchi, in ecclesiam, dolebant, & tamen eos unà cum scriptis oppressos fuisse. Cujus rei documentum est maximum, quòd multorum eruditissimorum virorum, qui adversus pontificios vel potius errores illorum pugnârunt, vix nomina extant, scripta verò prorsus nulla. Nonné hodie etiam sunt per plurimi, qui contra ecclesiæ Pontificiæ placita multos conscripserunt & etiam nûm scribunt libros; & tamen in Italia, Hispania & alibi, ubi summa rerum penes Pontificios est, vix illa extare creditur, & si (quod Deus avertat, & certè avertet) pontificia religio iterum orbem hunc Europeanum occuparet, omnia, quæ per hoc seculû a variis viris divinis scripta sunt, ita certè opprimerentur, ut non minùs gloriari deinde Borcovius de nostri seculi hominibus posset, atque nunc gloriatur de præteritis. Sed, præter hæc omnia, non pauca alia dixeram, quæ ad hoc triviale argumentum responderi possunt, quæ omnia more suo omisit Bor-*

covius. Quid enim? An non, ut alia omittam, fieri potuit iusto Dei iudicio, ut nemo tandem, Deo ita vel permittente vel procurante, moneret, nemo quicquã amplius scriberet, disputaret, aut moneret eos, qui volentes scientes in errores & flagitia varia ruebant? Solet enim Deus, cum pœnas sumere de hominibus ingratis cogitat, omnes illis ad frugem redeundi occasiones præscindere, ne moniti respiscant, & ita supplicium divinum exitum suum sortiatur. Quod evenire debuisse populo Christi, testantur sacræ literæ.

Sed denique, ut aliquo modo satis faciamus Borcovio, qui mordicus exigit, ut doceamus, a quo Pontifice & quo tempore errores in ecclesiam introducti sunt, meminerit ejus, quod Eusebius ex Egesippo refert: *Igitur ad ea usque tempora, virgo pura & incorrupta mansit ecclesia, iis, qui sanum salutaris predicationis Canonem corrumpere conati sunt, si tamen aliqui fuerunt, in obscura quadam caligine ad id usque temporis delitescenibus: Postquam autem sacer Apostolorum chorus differentem sortitus est finem, & generatio illa præterit, quæ divinam sapientiam ipsis auribus audire meruerat, tunc impij erroris conspiratio, per seductionem eorum, qui alienam doctrinam tradebant, initium cepit, qui etiam, quoniam nemo amplius superstes erat ex Apostolis, jam nudo vertice contra veritatis predicationem falsi nominis scientiam ex adverso predicare conati sunt.* Iam si ab isto Apostolorum obitu (ut ipse etiam Apostolus ait,) corruptio cepit, quid putas subsequente tempore factum fuisse, quo omnia impunè facere & fingere licuit? Videat igitur jam tandem, tum ipse Borcovius, tum alij omnes, an jure calumniatores appellemur, qui docemus, corruptionem in Ecclesia Christi introductam esse, quia religio mutata sit, quoad fidem & mores, etiamsi tempus ipsum & personas non nominemus, quæ tamen omnia nominare possemus, si res ipsa id exigeret, vel si potius ista omnia (ab aliis ante nos & a nobis ipsis) fuisse demonstrata non essent.

Sed hoc omisso, tandem Borcovius argumentum meum petit, quod tale est: Errores multos in ecclesia Romana ostendi ex scriptura. Ergo in ecclesia Romana esse corruptionem in fide Apostolica. Respondet autem, *At ego nego ullos esse errores nostros, aut eos ex scriptura ostendi posse. Explicentur scripturæ, ut debent, quod ubi factum fuerit, nulli errores apparebant.* Hoc respondendum erat, Borcovi, ab initio, absque ista tergiversatione. Accipimus ergo sententiam: sed quærimus, quando nam Scripturæ explicentur, ut debent. Respondet Borcovius, *Ecclesiæ antiquioris explicationem valere debere, non verò nostram.* Ego vicissim ajo: nec nostram, nec ecclesiæ antiquioris. V-
traque

Euseb: 1:7. c:32.

Quando corruptio veritatis cepit,

2. Thess. 2. 6.
Act. 29, 29.

traque enim fallax esse potest: vel doceat Borcovius aliquo testimonio vel idonea ratione, Ecclesie antiquioris explicatione standum esse, & nos statim manus dabimus. Rationem vero nos esse dicimus talem: Principia religionis ut extent, de omnibus ad salutem & religionem absolute necessariis, necesse est. Quorsum enim essent sacre literae, si haec non continerent? Ad haec principia redigantur omnia, & iusta erit explicatio. praeter hanc nulla unquam iustior & verior esse potest. Sed de hoc plura cap:9.

Otium autem & occasionem nactus, abutitur iis Borcovius, dum ait, nos ea, quae de idolis & gentium diis leguntur, de sanctis & eorum imaginibus interpretari: quae de operibus legis Mosaeicae, hoc nos de omnibus operibus intelligi velle: Quia unus sit magister, hinc nos colligere, Papam non esse magistrum in Ecclesia: quia unus sit Deus Mediator, non esse sanctos invocandos. Quae si vera sint, nec Paulum futurum magistrum, nec vivorum intercessione utendum, quod tamen utrumque aliter se habeat. Indulgeamus & nos otio, quando ita nos Borcovius provocat. Ostendimus in defensione, & paulo antea breviter repetimus, quinam sit modus, quo sacrae literae explicari debeant. Hunc refellat, si potest, Borcovius: quod eum facturum, plane desperamus. Nam aut is est, aut nullus est. Iam cum sanctorum & imaginum cultum damnamus, ea verba Decalogi adducimus, quibus Deus, ne imaginem eorum, quae sunt in caelis & in terra faciamus, aut cultum illis exhibeamus, praecipit. quae sane verba, non ad Deos gentium solos, sed ad omnia quae sunt in caelo & in terra, referenda esse, nemo non videt? Quid enim dii gentium ad caelum pertinent? De operibus nunquam nos ita, ut ait Borcovius, differuimus: aliorum vero culpa luere non tenemur. Imo quia opera ad justificationem necessariam requiri urgemus, cum Pontificiis idem sentire credimur. Quanquam errant graviter & multipliciter, qui ita sentiunt, de quo nunc non est disputandi locus. In verbis enim tantum inter nos & Pontificios similitudo quaedam est: in re vero ipsa grandis dissimilitudo. Papam non esse magistrum absolutum, qui leges hominibus praescribere queat tales, quae conscientias illorum obligent, rectissime ex eo inferitur, quia solus Christus est noster magister: Paulus vero privilegio ab ipso Christo donatus est, una cum aliis Apostolis: *Qui vos audit, me audit*. Itaque, post Christum, pro magistro ipse etiam cum aliis Apostolis, imo pro fundamento ecclesiae agnoscendus est. Quod si de se probavit Papa, nos dicto ejus protinus obedientes erimus. Quanquam non prorsus simpliciter, sed si id praecipiat, quod cum analogia Christi conveniat. Licet enim Apostoli olim certorum ciborum usum interdixerint: nemo tamen hodie id

Quis sit modus explicandi sacras literas.

Objectiones Borcovii injustae.

Quomodo cultus imaginum reprehendendus.

Opera ad justificationem necessariam pertinent.

Quare Papa non sit magister absolutus.

Cur Paulus pro magistro agnoscendus.

Quatenus Apostoli audiendi.

Quomodo invo-
catio sanctorum
erroris arguenda.

curat, & jure quidem. Carnalia enim, ut erant ista præcepta, sic etiam ad tempus tantum durare debuerunt. Sanctos invocandos non esse, non ita probamus, quia unus sit mediator Christus. Ergo nec defendere illum modum tenemur. Docemus autem ita, quod non constet, eos nunc revera esse, nedum ut nostra cognita habere possint. Mortui enim sunt, & proinde non sunt. unde constat ineptissimè huc a Borcovio afferri exemplum virorum sanctorum. Hi enim ut sunt, ita etiam orare pro aliis possunt, de quo aliàs a nostris dictum est, & nuper in refutatione monstrorum a Smiglecio Iesuita adversus nos confictorum, quæ jam publicè impressa extat.

Pontifex Roma-
nus non semper
fuit.

Mendacem me appellat, qui affirmem, Pontifices Romanos non semper fuisse, sed aliquot post Apostolos seculis demum extitisse. Ego verò uno verbo a mendacio me vindico. Per Pontificem eum intelligo, qui supra alios principatum sibi vendicat. Talem si Episcopum Romanum unà cum Ecclesia Romana semper fuisse asseverare perget Borcovius, Pontificii eum scriptores erroris accusabunt.

Causa Macho-
metanismi.

Machometi porrò, non Pontificios sed Arianos causam defecti-
onis a Christo præbuisse: ait, sed id non probat. Utrosque autem cau-
sam homini audaculo ad tantam impietatem dedisse, quis est qui non
videat? Certabant invicem Homousiani & Ariani, ac si salus ipsa pe-
riclitaretur, & ita ecclesiam lacerabant, cum tamen fraternitatem co-
lere possent & debuissent, ut literæ Imperatoris Constantini super ea
re ad Arium & Alexandrum datæ, luculenter testantur. Quid igitur
mirum est, gliscentibus tantis odiis inter professores Christiani no-
minis, tam sædam extitisse defectiorem? Tam verò similes nos esse
Machometanis, ut ovum ovo, rotundè quidem, sed non nisi calumni-
osè dicitur. Et Messias iste, quem jactas, posthumus Scargæ, dignus est
vestris officinis, & vobis, qui cum, quo argumenta, quæ proposueratis
& defendere susceperatis, defenderetis, ulterius non habebatis, ad
tales nãnias, & triviales convitiaciones delabimini, ut ita cordatis &
piis constet, quid de vobis sentiendum sit, dum rem habetis cum ad-
versariis. Nempe id quod de Domini Iesu adversariis. Ii primum ar-
gumenta nectebant: *Tu non es lux mundi, quia de te ipso testaris.* Audi-
ta solutione solida, cavillari cæperunt Dominum: *Tu dicis nos liberos
futuros, & tamen nunquam servivimus.* Nam *Patre nati sumus Abra-
hama, & Deum habemus Patrem.* Dissoluta & hac cavillatione, ad
convitia se convertunt: *Tu demonium habes.* His repulsis, tandem ad
cavillationes & minas confugiunt. Cæperat Scarga nos provocare ad
certamen Theologicum: responsum est homini magis audaci quàm
sagaci: *Declinavit directam confictationem, ex latere hosti insultavit:*

Scargæ & alio-
rum modus agen-
di nobiscum.

Ioh: 7.

vit : retulit & hinc dignam suam insultatione responfionem. Tandem moriturus (si modo is autor est famosi istius libelli) cum de omni iusta responfione vel defenfione desperasset, virulentas schedas post se reliquit, ut scilicet posteritati constaret, ipsum, quem vincere non poterat, mordere tamen & conspurcare ausum fuisse. Is igitur nos aliquid doceat, aut erroris convincat post mortem, qui vivus obmutuit? Pudeat potius vos, postquam Deus confessionem nostram tam commendatam multis esse voluit, ista non Theologis tantum, sed etiam honestis viris indigna, mundo ostentare.

REFUTATIO CAPITIS VIII. cuius titulus est:

Non inveniri apud Anabaptistas salutarem doctrinam, & esse consequenti nec veram Christi Ecclesiam.

Salutarem doctrinam, qua cognita, jam quis sit in ecclesia, vel non super habeat, ut quamam vel apud quos ea sit, amplius investiget, nos quidem dicimus consistere in vero cultu Dei & Christi, & studio verae pietatis, praesertim vero charitatis; & quaecunque doctrina non permittunt haec duo, eas, pro contrariis doctrinae salutari habendas esse, contendimus. Adde nunc, inter praecipua, quae Deus in nostros coetus beneficia contulit, hoc tantum non esse praecipuum, quod istud nobis cognitum esse voluerit. Ergo si Borcovius vel quisvis alius docere inquam poterit, nos aliquod dogma sequi, quod vel haec duo, vel alterutrum illorum evertat, eum, nos doctrinam salutarem non habere, docuisse, libenter profitebimur. Tentat id Borcovius. Ait enim: *Cultum Deo debitum in hoc consistere, ut ille solus honore divino colatur: Nos vero gentilium more plures Deos inducere, eisque divinum tribuere honorem, qui scilicet una cum Deo Patre, Christum, quem Deum naturam esse negamus, colamus.* At ego primum nego, cultum divinum in hoc consistere, ut solus Deus honore divino colatur simpliciter, sub novo Foedere. Legimus enim Deum hodie velle, ut filius honorificetur, sicut pater. Unde necessario efficitur, duos esse, qui sint divino honore afficiendi, Filium & Patrem, eosque ita diversos, ut alter ab altero iudicium omne acceperit, ob quod ei honor ita debeatur, ut Deo Patri. Deinde cavillus est, nos plures Deos inducere. Tantum enim unum Deum, non inducimus, sed cum Apostolo praedicamus, qui est Pater ille, ex quo omnia & nos in illum: Christum vero cum eodem Apostolo, unum Dominum esse dicimus, per quem omnia, & nos per illum. Hunc autem Deum appellamus cum Divo Iohanne, Thoma & Paulo, ob divinitatem eamque veram & propriam, hac inter

De libello, cui titulus est, Messias.

Quae sunt capita salutaris doctrinae.

Non est cultus divinus in eo, ut solus Deus colatur, sub novo Foedere.

Ioh: 5. 23.

Non coluntur plures Dii in novo Foedere, etiam Pater & Christus colantur.

1. Cor: 8. 6.

Ioh: 1. 1.

Ioh: 20.

Rom: 9. 5.

hac inter ipsum & patrem differentia adhibita, quòd divinitas Patri naturaliter còpetat, Christo verò ex gratia & dono Patris, certo tempore & certa de causa concessa. Porro nò diversos Deos aut etiam diversam prorsus Deitatem illorum esse dicimus. Nam quæ Christi deitas est, Dei est, & a Deo originem habet: Imò certo modo eandem esse utriusque divinitatem affirmamus, & proinde unum eundemque utriusque cultum. Nam qui in Christum credit, & eum colit, is, ut D. Petrus loquitur, per ipsum in Deum credit, & eundem colit, vel, ut Christus ait, is non in Christum credit, & per consequens eum colit, sed Deum qui illum misit. Denique nulla in eo est Idolatria, si creatura, quam Deus divina potestate donavit, & coli præcepit, colatur divino cultu: sed ipsissimus est Christianorum cultus, quem, qui nò intelligit, aut negligit, is Christiano nomine prorsus indignus est.

Dixit quidem Deus apud Esaiam, quod objicit Borcovius: *Gloriam meam alteri non dabo*: Sed etiam Petrus Apostolus ait: *Deum (Patrem) dedisse Christo gloriam & honorem*. Debentè jam ob verba Esaiæ irrita esse verba Apostoli? Absit. sed sequenda sunt verba Apostoli. Is enim optimus est prophetæ interpres. Prophetæ autem verbis sobrius est quærendus sensus. Is porro est, quòd per vocem *alteri*, is intelligatur, qui Deo non sit subordinatus, sed contrarius. Id constat ex verbis apud prophetam mox sequentibus, quæ præcedentium explicatio censenda sunt: *Nec laudem meam sculptilibus*. Præterea si quis rem accuratiùs consideret, non dixit Deus, semetipsum non daturum alteri gloriam suam, sed se non permissurum, ut ab alio detur gloria sua alteri. Vox enim *dare*, permittere interdum significat. Denique non dedit Deus gloriam suam Christo. Gloria enim Dei est, esse omnium rerum causam primam. Hanc autem nemini dedit, nec ipsi Iesu Christo. Dedit autem gloriam ejusdem generis, cujus ea est, quæ Dei est. Qua de re a nostris alibi disputatum est fusissimè & solidissimè. Legat etiam responsionem ad Monstra Smiglejana, si velit, in qua non pauca ea de re dicta reperiet.

Sed instat Borcovius, & nos Christo cultum non tribuere, alio modo probat, dum ait: *Estnè cultum Christi amplificare, affirmare de eo, nihil illum morte & tantis cruciatibus suis nobis meruisse, & addit: Apostolus ait, nos pretioso sanguine Christi redemptos esse, & tamen apud vos Anabaptistas hæc omnia nihil valent*. Ego verò ajo. Ut aliquid Christus, propriè loquendo, nobis mereretur, nec possibile nec necesse fuisse. Nam æterna morte moriendum illi fuisset, qui aliquid nobis mereri voluisset: Deus etiam peccata hominibus omnia clementer remissurum se promisit, si se ad eum converterent.

Christi & Dei divinitas & cultus idem sunt certo modo.

R. Pet: 1. 21.

Ioh: 12. 44.

Colere Deū creatorem, & filium creatoris, est verum Christianorum cultus.

De loco Esaiæ 42.
8.

Psal: 16. 10.

Cur nullum sit Christi meritum.

rent. Quomodo igitur is gloriæ Christi quicquam detrahere dici potest, qui affirmat, eum nihil nobis esse meritum? Redemptos nos esse Christi pretioso sanguine credimus, & gaudemus ex animo: sed redemptio absque merito esse non tantum potuit, verum etiam cum merito consistere non potuit. Nam & Deus nos redemit, vel redemptionem fecit, nec tamen quicquam meritis est. Valent igitur apud nos plurimum omnia, quæ Scriptura sacra dicit de Christi mortis beneficiis: sed quæ ecclesia Romana de illis sentit, ea apud nos nihil valere possunt, quia sacris literis contraria sunt. Sed esto, Christum meruisse. Num is Christum non potest cultu divino afficere, qui negat, eum morte sua nobis aliquid meritum esse, si credat, Christum pro peccatis nostris mortuum esse, & deinde exaltatum, in caelis æternum vivere, & nos in omnibus necessitatibus juvare posse, & proinde eum & adoret & invocet? Videat igitur Borcovius, quæ sit vis argumentationis ipsius.

Quod Budnæum & Franciscum Davidis nostræ sectæ homines appellat, in eo affectui potius indulgere, quam veritati patrocinari videtur. Illi enim cum nostris perpetua fuit pugna, & tandem etiam excommunicatus, diem suum obiit: Hic verò a nostris planè pro impio habitus fuit, & hodie nos pro fratre nostro neminem eorum agnoscimus, qui sententiam Francisci Davidis impiam sectetur vel defendat.

Nostrâ porro doctrinâ bona opera tolli, probat Borcovius: *Quia de animæ immortalitate dubitemus, & quod gravius est, quia negemus, animas impiorum resuscitandas.* Sed ad hæc respondeo: de animæ immortalitate nos nihil dubitare. Credimus enim cum scriptura, *puberem redire ad terram, spiritum verò (qui idem est quod anima) redire ad Deum, qui illum dedit.* Quanquam non video, quomodo is, qui credit, animas unâ cum corporibus olim resuscitandas esse, latam ad tollenda opera bona fenestram aperiat: Imò ad promovenda & commendanda illa, non parum hanc sententiam proficere, quivis per se perspicere potest. Animas impiorum non amplius resurrecturas, primum inepte dicitur. Nam quomodo non resurrectorum id dici a nobis potest, quod mori non credimus? Deinde quis unquam hoc in libris nostris legit, vel ex nobis audivit? Si verò id, ut ait Borcovius, clam inter nos premimus, & in vulgus exire nolumus, quomodo studium pietatis in hominibus extinguere potest? Memorem oportuit esse dictorum suorum Borcovium. Denique etiamsi quis ita tandem sentiat, nondum tamen constat, quomodo studium pietatis hæc doctrina, vel opinio potius, encryare possit, Nonne enim restant metuenda

Redemptio non
infert meritum.
Luc. 1. 68.
2. Pet. 2. 1.

Negatio meritæ
Christi, non tollit cultum Christi
divinum.

Budnæus & Franciscus
Davidis
quales fuerint

Quid de animæ
sentiamus.
Eccl. 2. 7.

Opinio de animæ
mortalitate non
tollit pietatem.

Quæ pietatem la
hominibus con-
servent.

enda Dei iudicia, quæ singulis horis imminent impiis, quæ certè magis eos terrere possunt, quàm futura? Nonnè restat metuenda resectio a Dei facie in æternum? Nonnè denique studium pietatis in nobis conservare potest, vitæ æternæ amor, quæ potissima causa est omnis veræ pietatis? Quæ ita dissero, non ut aliquid certi hæc de re definiam, sed ut infirmitatem argumenti Borcovii tantò magis ostendam.

Firmum igitur manet, quia salutarem doctrinam habemus, nos Dei beneficio, Christi ecclesiam esse, & Miedzibozium graviter peccasse, qui per doctrinam salutarem, nos alios, tanquam stultas aves, in retia nostra impellere, dixerat. Quòd dum defendis Borcovi, nihil quidem insperatum nobis accidit: interim tamen, erroris gravissimi patrocinium agere, te, & unâ cum Miedzibozio Spiritui sancto maledicere affirmamus, in promptu habentes, id, quod vos de doctrina salutari dicere non erubescitis, de ista vestra de ecclesia sententia, demonstrare. Hac enim verè omnes, tanquam stultas aves in retia vestra compulsos, unâ vobiscum æternùm perditis.

REFUTATIO CAPITIS IX. cuius titulus est:

Falsum esse, quod asserit Socinus, omnia ea, quæ in controversiam veniunt, collatis Scripturæ locis, posse defini.

A Nequum obtinet Borcovius unâ cum Miedzibozio. Primùm ita hanc semper a fidelibus conservatam fuisse consuetudinem, ut, quoties aliquid de rebus fidei in controversiam veniret, toties ad Ecclesiæ iudicium confugerent, rati, Spiritum sanctum nequaquam tunc ei defuturum. Hoc verò quomodo verum esse potest, cum, præter unum Apostolorum concilium, vix ullum per aliquot secula habitum fuisse legatur? & tamen certum est, controversias multas de fide tunc etiam viguisse, & corruptiones introductas esse, ut supra ex Egesippi dictis probavimus. Quas, quia de conciliis habitis nihil legimus, alia ratione, quàm per concilia decisas fuisse, manifestè constat. Deinde esto, semper istam fuisse observatam consuetudinem, nunc hinc sequitur, modum, quem nos asserimus, decidendi controversias per collationes scripturarum esse fallacem? Nihil minus. Docueram enim, Concilia non posse vel saltem non debere esse contraria collationi scripturarum: & si aliter concilia cogantur, vel etiam decidantur, maledicta fore, vel saltem talia, quorum decreta neminem obligare debeant, dixeram. Frustra igitur Borcovius, ac sinos concilia rejiciamus, & contrarium aliquid illis obtrudamus, ita in nos invehitur, dum ait, nos dicere: nihil ecclesiæ aut conciliis opus esse. Quæ sua oratione dum scilicet

Concilia & collationes scripturarum non sunt contraria.

*Falsa Borcovii
perimatio.*

scilicet solis conciliis absque collatione scripturam standum esse ait, prodit se & suos, quòd scilicet velint, conciliorum & ecclesiæ autoritatē ratam esse, etiam si, quod ea decernunt, sacrarum literarum testimoniiis non comprobent, quo nihil iniquius & magis impium excogitari potest. Solis enim Apostolis tanta Spiritus sancti contigerat ubertas, ut errare in religionis dogmatibus decernendis non possent: reliqui omnes, normam ab Apostolis præscriptam sectari tenentur. At ait Borcovius: *Christus promisit, se daturum Spiritum sanctum, qui fideles suos in omnem deducturus esset veritatem.* Ego verò nego, Christum isto in loco Spiritum sanctum fidelibus aliis promisisse, præter solos Apostolos. Illis enim promittit Spiritum sanctum, qui eos in omnem veritatem deducturus esset, de quibus in proximè præcedentibus dixerat: *Adhuc multa habeo dicere vobis, sed non potestis portare modò,* quæ sunt oppositio sequentium. hi autem soli erant Apostoli. Præterea ipsa ratio docet, omnem veritatem, nempe salutarem, (de hac enim sermonem esse, præter ipsum contextum, articulus etiam, voci veritatis in Græco additus, indicat), per solos Apostolos mundo revelandam fuisse, nisi omnium, quæ sub sole sunt, doctrinarum incertissimam esse dicere velimus, Evangelium Iesu Christi. Apostoli enim soli fundamentum fuerunt ecclesiæ Iesu Christi, adeo ut ne illis quidem, qui tempore Apostolorum vixerunt, & proximi illis fuerunt, quicquam, ad corpus religionis Christianæ constituendum, addere licuerit. Prophetarum enim (quos suo modo Paulus etiam fundamentum facit Christi ecclesiæ cum Apostolis) dicta examinari præcipit, & ne omni spiritui credant fideles, graviter monet. Reliqui verò, Evangelistæ scilicet & pastores ex præscripto Apostolico ecclesiam regere tenebantur, ut exempla Timothei & Titi luculenter docent. Iam si illis tantis viris nihil præterea, quæ ab Apostolis præscripta illis erant, Christi populo tradere licebat, quomodo aliis, quos istis multò inferiores esse res ipsa testatur, tanta, in imperando populo Christi licentia concedatur?

Afferit deinde ad probationem ejus, quòd dixerat, ad concilia itum esse antiquitus in decidendis controversiis, concilium Apostolorum. Hic ego docueram, concilium illud Hierosolymitanum injustè conferri cum aliis, quæ ecclesia Romana jactat. In illo enim præsedisse Apostolos, qui errare non poterant in rebus ad religionem pertinentibus: in his præsedisse vel Imperatorem, vel homines variis erroribus obnoxios. In illo non articulos fidei cufos, sed res naturâ suâ indifferentes, ad certum tempus præceptas fuisse fidelibus: in his novos subinde articulos fidei cufos fuisse. In illo, bene facturos eos, ad

Ioh: 16.

Solis Apostolis
veritas omnis præ
sesciã est.Ephes: 2. 20.
1. Thess: 5. 18, 19.
1. Ioh: 4. 1.Differentia concilii
Hierosolymitani ab aliis.

quos decretum concilii deferendum erat, dici, si illud observaverint: in his fulmine anathematis, omnes, qui vel latum unguem a placitis illorum recedant, percuti, & ubi nihil aliud obstat, vitâ & bonis privari. Ad hæc omnia connivet Borcovius.

Nunc addo hoc, non mirum esse, si tempore Apostolorum ad concilium itum fuit, tunc enim persuasum erat omnibus, tales futuros concilii præsidēs, qui errare non possent, in rebus ad religionem pertinentibus: Postea verò, quia tales præsidēs esse desierunt, quis nō videt, tutum non esse, concilia cogere eo sine, ut controversiæ sola autoritate humana decidantur? sed necesse fuisse, & etiam num esse, ut omnia fiant per collationes scripturarum, & ut eorum sententia obtineat, quæ vel cum scripturis convenit, vel ad illas quàm proximè accedit?

Sed non admittendum esse, quod cupimus, ait Borcovius, & docet cum Miedzibozio hoc modo: *Nā in hac collatione erratur sæpenumero, ut exempla Lutheranorum, Calvinistarum, & Anabaptistarum, quorum sin guli scripturas proferunt, & tamen non conveniunt, docent. idque deinde ita repetit: Quid aptum tu medium existimas, per quod aut nunquam aut rarò admodum finis obtineri queat? Equidem de bonitate medii ex fine judicandum est: ut eatenus sit utile vel inutile, quatenus conducit ad finem obtinendum: quod si tale sit, ut nulla ratione serviat ad finem consequendum, id ineptum & inutile censeri debeat. Talis est autem hæc tua locorum collatio, &c.* Ad hoc ego prolixè responderam antea non pauca, quæ Borcovius omittit. Repeto nunc pauca: Primum nego, ex eo, quòd in collatione scripturarum sæpenumero erretur, & quòd interdum ad finem non perducatur res per hoc medium, consequi, medium hoc esse falsum. Non omni enim collationi scripturarum id tribuendum est, sed rectæ. Recta autem collatio quæ sit, ostendimus ita, ut nemo sanæ mentis eam repudiare possit. Investiganda sunt de unoquoque articulo fidei religionis, loca clarissima, quæ Deum extare voluisse certissimum est, siquidem ad omnium captum comparata esse ea, quæ ad salutem requiruntur simpliciter, necesse est. Hæc loca clarissima, sunt habenda pro principiis. His contrarium admittendum nihil. Nam principia tolli non possunt unquam; sed, si quid principis repugnare videtur, illius talis quærenda est interpretatio, quæ principia illa & loca clarissima non evertat. Hujusmodi collatio, quia negligitur, hinc fit, ut effectus etiam non consequatur. Deinde dico, satis esse, si nonnunquam ad istum eventum isto medio perveniatur. Nam hinc constat, non vitio medii fieri, quòd interdum finis non consequatur, sed aliis accidentibus, quibus re-

Non omnis collatio literarum sacram est medium consequendi veritatem.

Quæ sit recta collatio,

bus re-

bus remotis, medium illud semper finem suum sortietur. Et quid argumentis opus est, ubi experientia ipsa pro nobis loquitur? Nonne enim dimidium orbis Christiani in Europa, hoc ipso medio, afflicta est eam rerum divinarum ad salutem necessariarum scientiam, quæ nullis Pontificiorum sophismatibus obscurari potest? Porro dico, si adhuc durent inter illos ipsos, qui a Papatu secesserunt, quædam controversiæ de quibusdam rebus ad religionem pertinentibus, hoc ideo fieri, quia medio hoc scripturas conferendi, quidam non sint contenti, sed præter illud alia quædam, autoritates scilicet doctorum tam veterum quàm recentiorum assuunt, quæ autoritates si removerentur, & sola sacra scripturæ collationes valerent, statim apparet, quid sequendum in unaquaque controversia esset. Quod dum ob causas varias, quas in defensione mea annotaveram, nondum fit, dolendum quidem est: sed tamen nec modus iste longè divinis veritatem inquirendi deserendus est, nec desperandum omnino, futurum tandem, quod hætenus nondum fit, præsertim, cùm illæsa salute istæ dissensiones durare in Christi ecclesia possint. Videat autem, quæso, ipse Borcoviæ, an aliquid populo Christi dignius hoc agendi modo excogitari possit: & an modus, quem ipse commendat, cum hoc conferendus sit? Scripturam enim sacram esse verissimam & infallibilem, nemo unquam Christianorum negavit: Ecclesiæ verò errare non posse, falsum est, vel saltem cōtroversum admodum. Quæ igitur amentia est, confugere ad tale iudicium, quod ipsum mee autoritate aliena nititur, relicto iudicio ejus, quod per se autoritatem sibi conciliat? Si dicas, ecclesiam definire posse omnia semper: Scripturas non item. Respondebo, vel omnia a scriptura definiri posse, si removeantur alia, quæ ad eam assuuntur, ut supra ostendimus: vel non opus esse, ut omnia definiantur. Satis enim est ea cognosci, quæ ad salutem necessaria sunt simpliciter, quod non potest non cognosci ab illis, qui vel semel sacras literas legerint. Ecclesiam verò dico, vel decidere rectè non posse omnia, quia potest errare: vel, etiamsi omnia decidat pro suo libitu, tamen hac ratione errores non tolli aut controversias, sed tantum vim inferri conscientiis. Interim verò is, qui aliud sentit, quàm ecclesia, non acquiescet unquam, nec convictus esse dici potest. Vnde in ipsa etiam Romana ecclesia videmus, quædam ita indecisa pendere, quia scilicet ad salutem necessariò non pertineant. Quod idem, si in aliis multis, quæ necessaria ad salutem censet Romana ecclesia, revera autem non sunt, fieret, jam haberemus, quod cupimus.

Sed inflat Borcovius & dicit, nos non obscurioribus lucem afferre per cla-

Collationis scripturarum usus.

Quid ob sit in collatione.

Collatio sacre scripturæ, præstata ecclesiæ iudicio.

per clariora, sed hoc unum contendere, ut a pertissima scripturæ loca difficilioribus obscurare possimus, idque exemplo uno, nempe verborum Christi de cœna, Hoc est corpus meum, probat. At hoc est a proposito alienum. Prius enim conveniat inter nos, an hic modus investigandi controversias, sit legitimus necne? deinde verò doceatur, nos modum illum non observare. Alioquin, præposterè rem agi, cæcus videre poterit. Sed quia ita accusamur a Borcovio, purgationi nostræ locum esse credimus. At ergo: *Quid potest esse apertius illis Christi verbis, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Vos verò illa, per istos loquendi modos, Agnus est Phœnix, Petra erat Christus, interpretamini, quod nihil est, quàm relicta luce tenebras querere & veritatem agnoscere nolle.* Sed non attendit, quid dicat, Borcovius. Nihil apertius esse ait his verbis Christi. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Cùm tamen res aliter loquatur. Nam præter ea, quæ hodie ab aliis dicuntur de illis verbis, ipsi etiam Pontificii negare non possunt, verba illa esse obscura & intellectu difficilia. Quomodo enim dici potest, panem, quem tunc Christus porrigebat, cùm verba illa diceret, fuisse corpus ipsius, quod dandum erat, nempe in mortem, propriè loquendo, cùm Christus ad mensam assideret, quando panem porrigebat, & proinde nulla mutatio Apostolis apparuit, vel apparere potuit? Nunc etiam, cùm panis porrigitur, panis semper apparet, corpus verò Christi nemo unquam vidit? Ut taceam, corpus, quod pro nobis datum fuit, ut etiam sanguinem, nunc nullum esse. Christus enim, qui corpus olivi suum & sanguinem pro nobis tradidit, factus est in Spiritum vivificantem, ut Apostolus loquitur, hoc est Spiritus vivificans. Christi denique carnis comestio & sanguinis bibitio realis, nihil nobis nec ad pietatem nec ad salutem prodesse posset, etiamsi tandem daretur. Dum hæc & alia non pauca dicuntur a nobis, quàm multa vobis in contrarium dicenda sunt, quæ ingentem obscuritatem verbis Christi subesse demonstrant, ut tandem dicturi sitis procul dubio, non ratione ista esse metienda, sed fide apprehendenda. Sed hac decipula neminem nostrum posthac capietis. Nihil enim esse in universa fide Christiana, quod rationi rectæ adversetur, jam didicimus, & vestri etiam non diffidentur. Quoniam igitur constat, verba Christi esse obscura, non clarissima, qualia esse oportet principia, ex quibus interpretatio sacrarum literarum colligi debet, principia ad hanc rem pertinentia conquirenda primùm sunt, & illis firmis stantibus, sobria verbis, quæ diversum suadere videntur, explicatio accommodanda est. Sunt autem in hac materia principia, quæ sequimur: Literæ sacræ testantur, Iesum Christum, qui corpus suum & sanguinem pro nobis olim

Verba Christi,
Hoc est corpus
meum, non esse
aperta.

2. Cor: 13. 45.

Vnde sensus verborum Christi,
Hoc est corpus
meum, colligendus.

tradi-

tradidit, in cœlos ascendisse, Spiritum vivificantem factum esse, & ibidem mansurum usque ad instaurationem omnium, vel ad iudicium vivorum & mortuorum. Sic enim omnes credimus, edocti sacris literis, & ipso Symbolo, quod vocant, Apostolico. Hoc firmo stante, fieri nequit, ut Christus carnem & sanguinem nobis det hodie, propriè manducandum & bibendum. Itaque verbis illis adhibenda est sobria interpretatio, quæ talis est, *hoc*, id est, hæc actio frangendi & comedendi panem, quam vobis nunc præcipio, *est Corpus meum*, id est, est vel futura erit commemoratio corporis mei, quod pro vobis in mortem traditurus sum. Hanc explicationem comprobat Christus dum ait: *Hoc*, nempe quod ego nunc facio & præcipio, *facite* scilicet in posterum vos etiam, *in mei commemorationem*. Hanc calculo suo Paulus confirmat, dum sic ait: *Quotiescunque comederitis hunc panem, & de poculo hoc biberitis, mortem illam Domini annuntiatis* (sic enim habet textus Græcus) *donec veniat*. Potuitné explicatio inveniri ad rem accommodatior verborum Christi, atque hæc est, quam Paulus ipse, post recitata Christi super cœnam ipsius verba, addit? Huiusmodi explicationi denique loci similes ostenduntur ex sacris literis, quorum unusquisque præcipuus est, quod actio etiam comedendi agnum Paschalem, modo inusitato, Phase Domini appelletur, quia scilicet illa insolita ejus comestio esset commemoratio transitus illius Domini, quo peperceraat Israelitis, interimendo omnia Ægypti primogenita.

De quo loco, cum me interrogat Borcovius, ubinam in Scriptura reperitur, respondeo, eum reperiri in isto loco, quem ipsemet annotavit. Ibi enim, postquam Deus præcepisset, quomodo agnum illum comedere deberent, addit hæc verba: *Est enim phase Domini*, hoc est, actio ista inusitata, ideo vobis præcipitur, quia est adumbratio vel commemoratio futura transitus Domini in Ægypto, ut infra v. 27. iterum ita explicatur, ut ovum ovo similis esse nequeat, quam est hæc locutio legalis locutioni Domini Iesu de cœna sua. Et valde credibile est, Christum tali loquendi modo improprio ad institutionem cœnæ suæ usum esse, quali tunc, cum cœnam institueret, uti solebant de agno Paschali Apostoli, ut tantò faciliùs illum modum loquendi de cœna Domini intelligerent, quantò rectius antiquitus loquendi modum de agno Paschali intelligebant. Antea dixerant de cœna illa agni paschali: *Hoc est phase Domini*: In posterum de cœna Christi dicturi erant: *Hoc est corpus*, hoc est sanguis Domini nostri.

Quòd verò Zvinglium exagitat Borcovius, qui sibi ab aliquo genio hunc locum suggestum esse per quietem, & simul albusné an ater fuerit

1. Cor. 15. 49.
Act. 3. 21.

De loco Exod. 12.

Cur Christus de
cœna sua dixerit?
Hoc est corpus
meum.

Petulantia Bor-
covii in exagi-
tando Zvinglio.

Zvinglii candor.

1. Cor. 13. 2. 3.

Male Miedzibozium defendit Borcovius.

fuerit, se non recordari candidè, ut puto, dixerit, in eo morem gerie ingenio Pontificio. Hoc enim ita captat dicta adversariorum, ut exiguam argumentorum rationem plerunque habeat, & jam, se iustas causas repudiandi veritatem habere, sentiat, si aliquid, quod per speciem carpi possit, in virorum divinorum factis reperiat. Cujus rei documento est inter alia, Apologia illa famosa Wargocii, Sed si secum habitarent Pontificij, agnoscerent, permulta esse, quæ jure in ipsorum patribus reprehendi possent, si quis genio indulgere, & alienos defectus detegere velit. In Zvinglio equidem summum candorem semper admiratus sum, quando illud dixit. Facile enim divinare poterat vir magnus, hoc ita a malevolis in pessimam partem raptum iri & tamen id, quod res erat, dicere, quàm aliquid fingere maluit. Pontificiorum verò & Borcovii petulantiam non possum improbare & detestari, qui ita verba viri istius accipiunt, ac si confessus esset, sibi ab atro genio ea suggesta fuisse. Sic enim ait Borcovius: *A talibus vos auctoribus scripture explicationem & locorum collationem discitis.* cum tamen pueri videant, fieri potuisse, ut esset albus iste genius. Quæmadmodum ex eo, quòd Paulus ait, se nescire, an in corpore an extra corpus raptus fuerit in paradysum, colligi potest, id tam in corpore quàm extra corpus fieri potuisse. Iam si albus genius bonus est, a bono genio locum illum Zvinglio suppeditatum fuisse, & proinde ad rem accommodatissimum esse, tam firmiter ego colligere possum, quàm firmiter ex atro genio falsitatem ejus colligit Borcovius. Sed missis illis tantum non scurrilibus cavillationibus, alia videamus.

Inseruit hic Borcovius aliquid, quo gravissimum Miedzibozii errorem excusare voluit, quem c. 2. ego prolixè indicaram. Sed frustra. Primum ait, Respondentes aliquando argumentari solere. Sed hoc est aliud ab eo, quod ego Miedzibozio objicio. Non nego respondentem interdum argumentari solere: sed vitium esse ajo, si quis eum, qui respondet, pro argumentante inducat. Deinde ait, spectasse Miedzibozium, quid nostræ farinae homines communiter dicere soleant, qui ex eo, quòd ecclesia errare possit, sententiam illius in rebus fidei definiendis certam esse non posse, contendant. Sed dicere, quid alii sentiant, quando cum certo quodam res est, non est respondere illi, cum quo tibi res est. Itaque non excusavit Miedzibozium Borcovius.

Concilia porrò sua reprehendi ægrè fert Borcovius: interim tamen gratias agit, quòd fatear, in illis jam cultum imaginum, invocationem sanctorum, sacrificium missæ & alia hujusmodi viguisse, quòd alii qui a Papatu secesserunt, negent. Sed primum verba mea integra

tegra non apposuit. Dico enim: *aut jam viguisse aut incepisse vigere ista, quæ enarrantur.* Quod si alii non agnoscunt, id fit ideo, quia confessionem suam ex illis etiam conciliis petant, quam ex sola sacra scriptura petere debebant. Parum autem est in eo beneficii, si quis errores istos tam diu durasse agnoscat in ecclesia Romana. Nonne enim multa ipso Apostolorum tempore jam cæperant, quæ corruptionis universalis secururæ essent indicia? Iam quòd ex eo infert, si tam diu durarunt ista omnia, ergo sunt Apostolica, id quam frivolum sit, ex iis, quæ modò diximus, apparet. Fuerunt enim quædam scelera & errata ipso Apostolorum tempore, & tamen, Apostolica ea fuisse, quis sanæ mentis dixerit. Apostolica autem esse, cultum imaginum, invocationem sanctorum, sacrificium Missæ & alia hujusmodi, nihil aliud quàm desperatio & obstinatio affirmare jubet. Cùm enim nullum istarum opinionum in scriptis Apostolorum vestigium extet, imò his contraria ex scriptis illorum excerpi possint, qua fronte pro Apostolicis ea obtruduntur, quæ vanorum hominum irreligiosa sunt commenta?

Antiquitas errorem non defendit.

Fidem, quam vos Pontificii profitemini, novam semiram esse dixeram, sed non simpliciter. addidi enim hæc verba, *si cum Apostolica conferatur: imò apèrtè dico, vestram istam semitam, respectu nostræ, quam nunc sequimur, esse veterem, ut pote quæ per non pauca secula duraverit.* Itaque non ego, qui id dico ridiculus sum, sed Borcovius, qui partem verborum meorum dissimulat, parum candidus est.

Quo sensu nova semita sit fides Pontificia.

Frigidè porrò excusatur Miedzibozius, qui ait, in prima ecclesia sæpe itum esse ad concilia. Nam in prima Apostolica ecclesia semel tantùm ad concilium itum est, quod quidem nos sciamus: Reliqua verò secula, quibus sæpe itum esse ait ad concilia, nimis improprie prima appellantur. aliquot enim secula jam elapsa erant, cùm ea, quæ nunc jactantur maximè, celebrata fuere. Ignosco tamen faciliè, quod jubet Miedzibozius.

In ecclesia Apostolica non fuerunt multa concilia.

Sed me iterum pungit Borcovius, qui solos Apostolos veram Christi ecclesiam constituam, illam verò, quæ proximè secuta est, alteram esse velim & diversam, & ait, *Quasi Christus pro solis Apostolis passus sit, & illorum morte Ecclesiam suam terminari voluerit.* Huic autem apponit verba Christi. *Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi, & tandem indignabundus, egregiè futurum fuisse, ait, si statim post tempora Apostolorum in varios errores fideles prolapsi fuissent.* Ad quæ hæc habeat. Veram Christi ecclesiam, non solos Apostolos ego intelligo, sed omnes quicumque doctrinam Apostolicam sectantur, maxime verò, qui ei obediunt. Apostolos solos esse dico, quorum

Terminos terminantur in Borcoviano.

quorum autoritate in rebus ad religionem pertinentibus standum sit, & præter eos, nullius alterius hominis, vel etiam ecclesiæ, quantumvis Apostolicæ, nedum illi, quæ successione tantam Apostolica esse gaudet. Pro omnibus Christus mortuus est: sed non omnes, pro quibus mortuus est, pares sunt, & ita audiendi, ut Apostoli. Ecclesiam suam morte Apostolorum Christus terminari noluit. voluit enim, ut omnes essent veritati, quam cœlitus attulerat, perpetuo obsequen-
tissimi: Sed quia tanta erat hominum perversitas, ut nolent Evangelio, quod omnibus humanis commodis nos spoliatur, & sola immortalitatis spe contentos nos esse, cum tenui rerum hujus seculi possessione, jubet, parere, permisit, ut eò ruerent homines, quò tendebant, idq; non tantum post discessionem Apostolorum, ut Scriptura loquitur, verum etiam ipsis adhuc viventibus. Interim illis, qui ipsi adhærebant, semper adfuit ubique locorum, & adfuturus est ubicunque futuri sunt, Christus, ita, ut primis Apostolis adfuit, qui verborum ex Matthæo allegatorum verus sensus est. Dicat igitur, egregium fuisse vel non, Borcovius, si statim post tempora Apostolorum in varios errores fideles prolapsi sint, & si id Scriptura testetur, certè, quantumvis mirum sit, verum tamen esse necesse est. Nec is mendacem Christum facit, aut de providentia ejus impiè sentit, qui Christum ibi tantum futurum ait, ubi se futurum promissit: sed is, quid dicat, non attendit, qui ita cæcus fertur ad quævis prænuncianda, quæ semel conceptæ opinionij de ecclesiæ duratione favere autumat, interim verò & rationi & Sacris literis sunt contraria quam maximè. Et hæcenus de ecclesia. Videamus etiam de missione Ministrorum.

Act: 20. 29.
1. Thess: 2. 7.

REFUTATIO CAPITIS X. cui titulum fecit

Prædicantes Evangelicorum & Anabaptistarum a nullo missos esse, & ideo Ministros verbi Dei esse non posse.

NOs, quos Anabaptistas injuriâ appellat Borcovius, in hoc argumento Borcovii consequentiâ potissimum negamus: alij assumptionem. Cum aliis igitur alio modo agat: nobiscum ita, ut nos argumentum impugnamus. Doceat, neminem Ministrum verbi Dei esse posse, nisi missus sit ab aliquo: & vice ita. Hoc antequam aggrediatur, quædam parerga attingit, ad quæ etiam nos *παραπέρας* aliquid respondebimus. Concedimus nos sponte nostra, ministros, qui a Papatu recesserunt, non esse Prophetas aut Apostolos, quippe qui errare possint, quod in Prophetas & Apostolos non cadit. Hanc nostram concessionem cum Miedzibozio Borcovius, ac si illis faveret, arripiunt, &

unt, & addunt, imò re ipsa nos errare. Nudè Miedzibozius dixerat, id constare ex antiquis hæresibus a nobis excitatis. Responderam ego, hoc esse principium petere & nugari. Borcovius ergo defensor Miedzibozii, illud hoc modo probat: *Nam cum Simone Mago opera bona à justificatione excluderunt: (nempe ministri nostri) cum Manichæo, liberum arbitrium sustulerunt: cum Florino, Deum causam peccati fecerunt,* & addit, *se loqui de omnibus ministris a quacunque tandem secta sint.* At hæc probatio duplex habet vitium. Nam nec protinus hæresis est, quod pro hæresi habitum est olim & nunc habetur: nec ea, quæ hic recenset Borcovius, ad omnes eos pertinent, qui a Papatu secesserunt. Nostri enim cœtus & alii etiam, nec opera bona a justificatione excludunt, nec liberum arbitrium negant: Deum verò causam peccati facere, summum scelus judicant. Quid igitur valent ista otiosa Borcovii verba? Deinde ait, me impudenter facere, qui principium peti a Miedzibozio dicam: & ait: *Certè constat ista, quæ commemoravi, pro hæresibus ab omni antiquitate habita esse, & primos eorum autores, tum propter alia, tum maxime propter hosce errores hæreticos fuisse appellatos.* Sed quaritur, an jure sint habiti. Non omnis enim, qui errat aliqua in re, protinus est hæreticus, sed is solùm hæreticus habendus est, ut antea etiam diximus, qui talem vel tales sequitur sententias, quæ fidem in Christum tollunt. Posset autem aliquis, certo respectu bona opera a justificatione excludere, quatenus non agnosceret, ea esse causam justificationis efficientem ullam: interim tamen ea ad salutem consequendam suo modo requiri, statuere, qui error licet gravis & periculosus esset, non tamen propterea a Christi ecclesia is, qui eum sectaretur, rejiciendus esset ulla ratione. Posset etiam aliquis liberum arbitrium negare, locis quibusdam sacra scripturæ malè intellectis adductus: interim tamen statuere, hominem posse, nempe alio modo, in Christum credere, & eidem obedire, & sic error iste refutandus, ipse verò erroris defensor tolerandus esset. Denique si quis directè diceret, Deum esse causam peccati, & in eo perseveraret, proculdubio pro hæretico habendus, & vitandus omnino esset: at si id non diceret, nec pro eo, qui id diceret, haberi vellet, imò se ita sentire pernegaret: interim verò ex sententia, quam sectetur, id consequeretur, graviter is quidem admonendus esset, ne in tali errore perseveraret, pro hæretico tamen habendus non esset, si neget, se intelligere, id ex sua sententia sequi, & quod maximum est, si in Christum verè credat, & eidem obediat. Itaque etiamsi constet, nos omnes qui a Papatu recessimus, in talibus errare: (quod de quibusdam tantùm dici potest) nihil hoc contra nos faceret, qui confitemur, nos errare

Quis hæreticus.

Non omnis error hæreticus est.

posse, nisi doceatur, errores illos tales esse, qui fidem in Iesum Christum, sine qua salus nulla est, tollant, quod fieri non posse persuasissimum nobis est. Deinde, ut antea dixi, nihil hoc totum contra Socium & nos nominatim facit. Sumus enim ab istis erroribus omnes alienissimi, & eos etiam reprehendimus, ut Borcovius: licet pro hæretico propterea neminem habeamus, si, ut fieri potest, per ea fides in Christum & obedientia illi debita non tollatur.

Denique mihi objicit, quòd principium petam, dum dico, eos, qui à Papatu discesserunt, Apostolicam doctrinam profiteri. Se enim cum suis id negare, imò nobis objicere, quòd per speciem doctrinæ Apostolicæ hominibus ea obtrudamus, quæ nunquam in Christi ecclesia audita sint. At ego ajo, primùm Borcovium hoc ipso Miedzibozium accusare. Nam si hoc est verè principium petere, pro certo, id, de quo inter partes controversia est, ponere, ut ait Borcovius, quomodo Miedzibozius principium non petiit, cùm probaturus, nos errare, satis habuit dicere, ut patet ex antiquis hæresibus ab eis excitatis? Certè enim, dum hoc dicit Miedzibozius, ponit pro certo id, de quo inter nos & vos controvertitur. Deinde nego id esse principium petere, quod ego facio. Principii enim petitio tunc potissimum committitur, quando quis probaturus aliquid, affert æquè incertum, atque illud est, quod probandum erat. At ego hinc nihil probō: Sed nudè tantùm afferō contrarium ejus, quod affirmat Miedzibozius. Quod verissimum esse negari non potest. Nihil enim aliud omnes, qui a Papatu recessimus, profitemur, quàm doctrinam Apostolicam, & ex ea omnia dogmata nostra probare nitimur. An verò rectè hoc faciamus, hæc alia quæstio est.

Porro cùm ministros non esse Apostolos, probare vellet Miedzibozius eo, quòd nullus propheta Witeberga prodierit, responderam ego, Ministros ipsos hoc non postulare, ut pro Apostolis habeantur. Frustra igitur dici, eos pro talibus a Miedzibozio non haberi. Dixeram etiam, nuspiam legi Româ prodituros Apostolos, & tamen quotidie, eos inde prodire. Addideram denique, non ad locum alliganda esse divina dona. Ad hæc respondet Borcovius, Nuspiam quidem legi, Româ Apostolos prodituros: legi tamen, Ierosolymis fieri debuisse, ab hac civitate profectos Petrum & Paulum in urbe Roma ecclesiam Christi constituisse, unde Romana ecclesia sit Apostolica, non item Witebergica, quæ ad nullum Apostolum originem suam referre possit. Ego verò iterum dico. Ipsemet Borcovius fatetur, nuspiam legi Româ prodituros Apostolos. Quomodo igitur me reprehendere potest, qui id affirmem? Nec juvat quicquam, quòd ait, Petrum & Paulum Romanam

Quando principium petatur.

Seipsum refutat Borcovius.

nam ecclesiam constituisse. Primum enim hoc nusquam legitur in sacris literis. De hujus autem modi lectione sermo nunc est. Deinde etiam si Petrus & Paulus Romæ ecclesiam constituisent, num sequetur inde, quòd Româ prodierint? Minimè. Tantum enim hinc patet, quòd Romæ fuerint. Prodire autem alicunde, est, mitti inde ad Apostolatam, ut de Ierosolymis suprâ docuerat Borcovius. Iam si ex eo, quòd Apostoli alicubi fuerunt, & ecclesiam ibi constituerunt, colligere licet, inde Apostolos prodire posse vel prodire, ex pluribus locis prodeuntes Apostolos habebimus, quàm ex una Roma. Cùm certum sit, in pluribus locis ipsum Paulum & fortasse etiam Petrum fuisse, & ecclesias ibi constituisse, & tamen nollet proculdubio concedere Borcovius, Apostolos inde prodire. Credit enim ex illis post Petrum & Paulum tales prodisse, quos pro detestabilissimis habet hæreticis. Quid hîc dicit Borcovius? Dicit fortasse, alios locos corruptos fuisse, Romam non item. At hoc dicat illis, qui ecclesiam ipsius & ejus defensores audire coguntur sine ratione & contra rationem. Nam si ulla ecclesia a Christi religione aberravit, aberravit Romana, ut jure Græci suas cathedras ostentare adversus Romanenses videantur, ut pote, quos tanta fidei & morum corruptio nunquam invaluit, quanta Romanam sedem, de quo, qui velit, legat, vel meminerit multorum Pontificiorum scriptorum de corruptela ecclesiæ Romanæ, quæ alibi nostris citata sunt, & inter alia Petrarchæ Poëtæ Itali.

Dixerat inter alia etiam Miedzibozius, *ideo meriti non debent Apostolos vocari Ministros, qui a Papatu recesserunt, quia nihil Apostolicum in illis appareat: sed illa potius, quæ omnibus hæreticis semper fuerunt communia, nempe superbiam, doctrinæ inconstantiam, seditiones, bella & hujusmodi.* Responderam ego: Frustra rationes afferri, quare aliquis non sit Apostolus, cùm is ipse, de quo quæstio est, nolit haberi pro Apostolo; & hoc esse, præpeditum animo, non attendere id, de quo sermo est, quod nunc iterum dico, & Borcovium pertinaciæ, cujus reum feceram Miedzibozium, defensorem esse affirmo. Dixeram deinde, vitiorum istorum indicia in quibusdam apparere potuisse. hoc enim eos secum attulisse ex Papatu: interim verò hoc ipsi Ministrorum ordini fraudi esse non debere. Ita enim hac in re proficere ecclesiis istas omnes, ut ad canonem Apostolicorum indices magis sint conformes ipsorum Ministri, qualium et iâ magnus numerus seculo hoc præterito extiterit. Docueram etiam, subdole id superbiam appellari, quòd zelus divinæ gloriæ jure censeri debeat, dum scilicet homines quidam ab initio pauci & parvi, tot hominum tam potentium myriadibus sese opposuerunt. Hoc verò superbiam esse, neminem

Petrus & Paulus
Româ non pro-
dierunt.

Nulla ecclesia
ab errore libera
est necessariò.

Repetitio ante
di&orum.

sanae mentis dicturum, cum nimis multo illis hæc superbia constit-
 terit. Nam & sanæ, & honorum, & vitæ denique jacturam face-
 re eos oportuisse, qui isto modo Papatui sese opposuerunt. In-
 constantiam pariter ostenderam id injuriâ dici, quod in veritate
 indies ecclesiæ & Ministri proficiant. Hanc enim esse naturam ve-
 ritatis, ut a parvis principiis ad perfectionem tendat, & ut non se-
 mel omnia corrupta fuere, sic nec omnia semel instaurari, ob homi-
 num infirmitatem, potuisse. Seditioes & bella si quæ orra sint, accen-
 sa denuo luce Evangelii, id ministris injuriâ ascribi, dixeram, cum eti-
 am, Apostolis veritatem Evangelicam annunciantibus, talia exorta
 sint, qui tamen procul ab omni hæresi aberant. Et si tamen animus
 quorundam ab his rebus non abhorruit, dixeram, id per errorem
 (quem ex Papatu secum attulerant) factum fuisse, quod crederent, li-
 berum esse religionem vi & armis defendere. Hoc autem non nisi
 cum summa calumnia de omnibus dici, qui a Papatu recesserunt. cum
 sint inter eos, qui ab hisce rebus prorsus abhorreant, & omnia pati,
 expedire putent potius, quàm bellum movere, nedum adversus ma-
 gistratum, sed nec adversus quempiam alium. Ad hæc quid Boreovi-
 us. *Lutheri, ait, superbia tanta fuit, ut eum etiam sui ferre non possent, de
 quo multa ab ipsis Evangelicis scripta reperies.* Sed nunc de Ministris,
 qui a Papatu recesserunt, sermo erat institutus. Num idem Luthe-
 rus & omnes Ministri? Fuerit superbus Lutherus, quid hoc ad alios in-
 finitos? An non fieri potuit, ut is, qui primus glaciem perfregit, esset
 superbus, alii verò alieni a superbia, qui non Lutherum, sed Chri-
 stum sibi in pietate & moribus imitandum proposuerant, etiam si tan-
 dem a Luthero revelatas sententias sequerentur. Equidem non pau-
 cos novi Lutheranae religionis ministros, homines verè modestos &
 humiles, & solida pietate in Deum & homines insignes: & tales fuisse per-
 plurimos certius est, quàm ut probari debeat, quantumvis pontificii
 sacrificuli illis apud credulum & impiu vulgus detrahant. Quid verò
 de illis dicam, qui a Luthero recesserunt, & alias ecclesias constitue-
 runt, qui, in unum collati, numero proculdubio superant Lutherana-
 nos? Inter illos sanè, viros extitisse & extare, multiplices ut eruditione
 ita etiam pietate conspicuos, & ab omni superbia alienissimos, ne-
 mo nisi indivia ipsa & malevolentia negare potest. Sed & Luthe-
 rum deserere non decet in hac criminatione. Nam quod quidam ex
 ipsis Evangelicis de illo scripserunt, id non a superbia in Luthero
 profectum esse dici potest, sed vel a quodam masculino spiritu, quem
 Deus illi, qui primus tantam rem aggregandi debuit, indiderat, vel ab ali-
 qua (ut rigidiſſimis etiam censoribus satis fiat) ignorantia vel errore,
 quod

Defenduntur mi-
 nistri Evangelici.

Lutherus defen-
 ditur.

quòd scilicet ea, quæ ab aliis nova ad religionem stabilendam afferre-
bantur, nimis liberè rejiciebat, & quorundam inter Evangelicos im-
portunitatem, quorundam etiam, in negotio religionis procurando,
meticulositatem graviter perstringebat. Quæ omnia, licet, si ad nor-
mam Evangelicæ pietatis exactam censeantur, approbari non pos-
sint: non sunt tamen illud superbiæ peccatum, quod homines neces-
sariò salute aterna privet. Non omnes enim eodem modo agunt o-
mnia, nec ut agant, semper necesse est.

Ait iterum Borcovius: *Iam incòstantia doctrina talis est & fuit, ut
rectè quidam de illis dixerit: Quid hodie credant, scio, quid cras credituri
sint, nescio.* Tale quid ab initio reformationis ecclesiarum, in rebus ad
salutem utilibus, factum fuisse, & nunc etiam fieri posse, equidem
non negandum esse puto. Quid enim mirum, eos, qui cùm nec Pro-
phetæ, nec Apostoli essent, aut sint, sed ex solis sacris literis peterèt &
petant, qui quid contra Papatum afferbant, indices in cognitione ve-
ritatis profecisse? Vt enim Prophetarum & Apostolorum est, omnia
simul & semel scire, quæ ad eorum munus pertinent, absque ullo stu-
dio & labore: ita ad doctores & pastores ecclesiæ Christi constitu-
endos, sufficit, si ex collatione scripturæ indices eam addiscant, quæ mu-
nus ipsorum concernunt, ut exemplum ipsius Timothei docet,
quem Paulum lectioni & sacris literis incumbere jubet seriò. Quan-
quam, per Dei gratiam, ita jam confirmata sunt ea, quæ ad salutem ne-
cessaria simpliciter sunt, ut inconstantia locus nullus sit prorsus, quin
imò inter omnes de illis satis rectè convenit: quæ verò ad salutem
utilia sunt, in iis ita proficiunt ecclesiæ reformatæ & eorum Ministri,
ut bona spes sit, vel omnestandem idem sensuros, vel saltem invi-
cem ita se toleraturos, ut concordia & pax fraterna facta tecta mane-
at. Qua in re, dum ecclesias imitamur Apostolicas, nulla inconstan-
tiæ nota inuri nobis potest.

Ait denique Borcovius: *De tumultibus & seditionibus nihil atti-
net dicere, cùm hoc Gallia, Germania, Belgium, cæteræque provincie sa-
tis loquantur, quæ domesticis motibus exagitata, nedum planè conque-
verunt.* At ego: Nihil quidem attinet dicere de tumultibus & bellis,
quòd fuerint vel etiamnum sint: sed multùm attinebat dicere vel do-
cere potius, ea ministris autoribus facta esse. Sunt enim multi ex mi-
nistris, qui bella omnia prorsus improbant: reliqui verò, qui bellige-
rari licere autumant, non tam seditiones & bella moverunt, quàm
vel vim illatam, repellendam; vel inferendam, avertendam esse suase-
runt, vel saltem senserunt. Hoc verò, quia licere ipse Borcovius non
diffiteatur, quomodo reprehendere potest?

Proficere in veri-
tate, licet.

1. Tim. 4. 16.

2. Tim. 3. 15.

Unitas ecclesia-
rum in rebus ad
salutem necessa-
riis.

Ministri bello-
rum autores non
fuerunt.

His ita expeditis, iustum erat, ut Borcovius etiam suos Pontifices & spirituales excusaret. Hos enim ego & superbia, & inconstantia, & seditionum accusaram. Et si superbia, inconstantia doctrinae, bella, seditiones non permittunt, ut quis sit minister, vel ecclesiae doctor, quod nos tantum nobis sumimus, quomodo permittent eadem vitia, ut aliquis sit Apostolorum vicarius, quod sibi cum suis a seclis vendicat Romanus Pontifex? Superbiam docueram eo, quod Papa Romanus & eius a seclis, in omnia quae sunt, absolutum sibi dominium arrogant, & nullo prorsus jure obligari velint, & omnes denique praesentia contemnant, ac si soli homines essent, cujus etiam hoc scriptum Borcovianum non minimo est argumento. Inconstantiam doctrinae ex eo ostenderam, quod, ipsis etiam Pontificis testibus, nec talis confessio, nec tales ritus ab initio fuerint in ipsa ecclesia Romana, quales nunc sunt. Tot enim ferè habere additamenta ipsorum religionem & ritus ecclesiasticos, quot fuere Papae & concilia, ut ex historiis constat. Bella & seditiones, quae, multis retro seculis, & praesertim hoc nostro, orta sunt, pleraque Pontifici Romano & eius a seclis tribuenda esse dixeram: Lanienarum verò omnium, quae ab annis retro 80. extiterunt, solum Pontificem Romanum, & eius Monachos veteres & recentiores Iesuitas, causam fuisse indicaveram; idque ipsos etiam Monachos & Iesuitas, qui Pontificis Romani sunt satellites, non negare. Sed haec omnia sicco pede transire mavult Borcovius, quam Pontificem suum & suos socios prodere. Sic enim ait: *Conaris tu quidem ista amoliri & in Papam transferre, sed frustra.* An frustra, iudicet lector ex eo, quod, necessitate coactus, modò ex defensione mea huc transtuli. Quomodo verò probat Borcovius, id quod affirmat? Sic igitur ait: *Satis enim constat, quid Lutherus in Germania, quid Calvinista in Gallia, quid vestri Anabaptista in Hollandia & alibi fecerunt.* At non hoc ostendendum erat, quid alii fecerint: sed, an non id fecerit Pontifex Romanus, quod illi a me objectum fuerat. Nam si verum esset, quod ait Borcovius, tam Lutherus quam Pontifex Romanus accusandus esset; nec posset culpa Lutheri Papam Romanum immunem a culpa facere: iam verò calumniosum prorsus est, quod Lutheri & Calvinistis affingitur, Nunquam enim bella ob religionem cuiquam intulerunt, sed illata tantum repulerunt. Hoc autem licere credit Borcovius. Quos verò Anabaptista in Hollandia excitaverunt tumultus, quo jure aut quae conscientiam tandem nobis objiciuntur? Cum nos nec Anabaptista simus; nec ista ullo modo approbemus. Cogitet Borcovius, quam gratum hoc illi futurum sit, si dicam, eum vel socios ejus, esse Regum Christianorum sicarios, quia Monarchas Reges interemisse

Superbia ecclesiae Romanae.

Inconstantia doctrinae ecclesiae Romanae.

Bellorum & Lanienarum causa ecclesiae Romanae.

Malevolentia Borcovii.

interemisse credantur: & tamen negare nequit, ejusdem fuisse ordinis illos, cujus ipse est vel ejus socii. Et sic etiam istud dilutum est, quod iterum ait Borcovius, *Apostolos nunquam classicum cecinisse ad bella Dominis inferenda, ut Lutherus fecit, & alii nostri.* Id enim fecerunt, quod ipsemet Borcovius, rectè fieri posse, cum suis, credit, nempe bellum illatum religionis causâ etiam a domino, repelli jure posse. Quanquam nos hoc prorsus improbamus, & cum Christi religione id nullo modo convenire, persuasum habemus.

Sed jam tandem, missis parergis, videamus, quid ad rem dicat Borcovius? Res est: An liceat docere absque missione, hoc est, an absque antegressâ humana vocatione & licentia, ab aliis data, quam ille mediatam missionem appellat, liceat ei, qui ad docendum alios aptus & vitæ est inculparæ, alios docere Christi Evangelium. Notandum enim hic imprimis illud est, nullam missionem, quæ ab hominibus proficiscatur, vel mediatam dari. Missio solius Dei est & Jesu Christi: adeo ut nec ipsi Apostoli quenkquam mittere, propriè loquendo, potuerint, aut misisse legantur. Modus quo ad annunciandum Evangelium homines apti sunt, duplex dici potest, alter per missionem, quæ Apostolis & aliis fortasse paucis eorum sociis contigit: alter per acquisitionem eorum, quæ Paulus in episcopo requirit. Ille modus penes solum Deum est & Christum: hic penes homines perpetuè. Quo ita breviter indicato, videamus rem ipsam. Pontifici, absque missione (quam vocant) mediatâ, docere alicui alios licere, nullo modo concedunt: nos id fieri posse credimus, dum modo sit ad docendum alios aptitudo: Afferit Miedzibozius ad astruendum, quod sentit, locum Heb. 5. *Nemo sumit sibi honorem, sed vocatus a Deo, sicut Aaron.* & Rom. 10. *Quomodo prædicabunt, nisi missi sint?* Ad priorem ego responderam. 1. Autorem non de omni honore, sed tantùm de sacerdotali loqui, qualis non est eorum, qui alios docent. Ad hoc quid Borcovius? *Fuiliis plane est, ait, responsio ista. Nam Apostolus loquitur generatim de quovis honore in ministeriis, quæ pertinent ad Deum. Quod autem de Aarone dicit, id exempli tantùm causâ affert, & deinde sensum Apostoli ascribit.* Ego vero Borcovium accuso, qui, cum ratio ipsi afferenda esset, quâ probaretur, hinc de omni honore sermonem esse, sensum Apostoli tantùm exprimere voluerit. Nam sensum afferendo plerunque petitionis principii fallacia committitur, & sensus, quem adversarius objicit, rejici semper jure potest: ratio verò non item. Quomodo autem de quovis honore in ministeriis, quæ ad Deum pertinent, sermo esse potest Heb. 5. cum ibi de uno tantùm honore agatur? Dixerat auctor ille, adhortaturus nos ad constan-

Status quæstionis.

Missio mediata nulla est.

Heb. 5. de certo honore agi.

constantiam in Christi religione, c. 4. 15. nos habere talem Pontificem, qui possit compati nostris infirmitatibus. Hoc probaturus vel potius declaraturus, c. 5. (ut ex particula *ἔτι* apparet) ait, hanc fuisse consuetudinem in lege, ut talis Pontifex ex hominibus eligeretur, qui posset condolare iis, qui ignorant & errant, & proinde ut pro populo, sic etiam pro se ipso offerret pro peccatis. Hoc absoluto, non rationem addit ullam, ut videtur velle Borcovius, sed, ut conjunctio *Et docet*, alterum addit, ad eundem Pontificem constituendum pertinens. Nempe constitutionem illam Pontificis non pependisse ex humana autoritate, sed ex Dei vocatione, dum ait: *Et nemo sumit honorem, sed vocatus a Deo ut Aaron*, qui primus hujus ordinis sacerdotalis autor fuerat. Et hæc duo deinceps inverso ordine de Christo etiã probat, nempe eum & a Deo constitutum esse pontificem, & talem fuisse, qui ipse imbecillitate circumdatus esset. Vnde constat, eum de solo Pontificatus honore agere. Quod etiam quidam interpretes hæc in re minime suspecti indicârunt, dum voci honorem, vocem *hunc* anteposuerunt, hoc modo: neque sibi ipsi quisquam sumit hunc honorem, quia scilicet in Græco est *τὴν τιμὴν*.

Indicârâm etiam in hac responsione mea, propterea hunc locum ad propositum non facere, quia munus docendi non tam sit honor quàm labor. Laborem autem sumere semper licere: honores non item. Quod Borcovius omisit. Nunc addo, etiamsi tandem de muneribus vel ministeriis in genere sermo esset, quæ ad Deum pertinent: hoc tamen totum ad vetus tantùm Fœdus referendum esse. In illo enim præcepta Dei de ista ordinatione extabant expressa: At in Novo nullum hujus ordinationis, tanquã præcepta & necessaria, vel minimum est vestigium.

Responderam etiam alio modo: (non quòd viderem, ut ait Borcovius, priorem responsionem meam non valere. non enim semper, qui duplicem affert responsionem, dubitat de altera, sed ut duplici responsione infirmitatem tantò majorem argumenti Miedzibozii ostenderem.) Non sumere sibi ministros munus docendi. Eû enim sumere aliquid, qui sibi arrogat, quod ei non debetur: At iis, qui ad docendum apti, & vitæ sunt inculpatæ, deberi munus docendi. Sed hoc etiam nihil valere ait Borcovius. *Non enim, ait, quia aptus est quispiam, ideo se ingerere debet. Hac ratione sequeretur, si quis esset aptus ad regendum, posse eum regnum aliquod occupare, invitis etiam illis, qui jus habent creandi reges, quo nihil potest esse absurdius. Aptitudo cujuspiam servit ad hoc, ut possit eligi & vocari ad ministerium aliquod: at ut re ipsa sese ingerat, hoc & ratio & experientia refellit.* Sed ad rem non respondet Borcovius. Non enim quaritur, an

Heb. 5. de solis
veteris Testa-
menti honoribus
agi.

Duplex ad unum
argumentum da-
tur responso.

tur, an is, qui aptus sit ad ministerium, sese ingerere debeat: sed, an is sumat honorem muneris docendi, hoc est, an sibi id arroget, quod ei non debetur, qui aptus sit ad docendum & vitæ inculpata, hoc verè in quæstione est. Non sumere autem eum sibi honorem istum, si ad docendum aptus sit, & vitæ inculpata, ex eo constat, quòd Paulus in eo, qui Episcopatum concupiscit, tantum hæc duo requirat. Quibus existentibus jam totum id est, quod ad ministrum constituendum necessarium est. Electio illa & vocatio non est de natura Episcopatus, sed pro ratione temporis usurpari potest, ad decorum conservandum & ordinem: Quin imò, si necessaria sit vocatio, debetur ei, qui aptus sit ad docendum & vitæ inculpata, ab iis penes quos ista electio est, si modò penes aliquos est: & si non offeratur illi, potest legitimè munere docendi alios fungi, imò fungi eo debet, si ita salus proximorum requirat, nisi graves Deo pœnas dare velit. Perinde enim est, ac si quis, cum proximi salutem procurare posset, susque deque id haberet, quod peccatum esse gravissimum, nemo non videt.

Instantia de regno dissimilis prorsus est, præsertim si jam constituta sit Respublica, & regem suum habeat. Esset enim hoc contra omnem justitiam, invadere aliena: At dum quis munus docendi alios affectat, neminem lædit, commodat autem plurimis. Nisi fortè fingat Episcopatus Christianos Borcovius ex suis, quos nemo, nisi alius pellatur, vel cedat, occupare potest: At tales nunquam fuere ii, qui in Christi ecclesia olim vigeant & hodie vigent: Imò semper optandum est, ut Deus tales extrudat, qui fideliter gregis Christi curam gerant.

Ad alterum locum, Rom: 10. responderam, Paulum loqui ibi de tali annunciatione, quæ simpliciter & naturâ suâ fieri nequeat: non autem de ea, quæ cum fieri possit per se, legitimè fieri nequeat, idque loquendi modis ibidem additis confirmaveram: *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? Quomodo autem credent, quod non audiverunt?* Horum enim verborum sensus non is est, nemini licere invocare eum, in quem non credidit, aut nemini licere credere aliquid, quod non audiverit. hoc enim esset planè ineptum & ridiculum. Sed sensus est: nullo modo fieri posse, quantum vis quàm maximè velit, ut aliquis eum invocet, in quem non credidit, & ut aliquis id credat, quod non audivit. Vnde constat, verborum, quæ mox sequuntur, *Quomodo autem predicabunt, nisi missi sint*, non eum etiam sensum esse, nemini licere docere, nisi mittatur, sed neminem ulla ratione posse predicare; hoc est, rem novam annunciare, nisi mittatur, hoc est, nisi a Deo id ei munus imponatur. At hodie controversia non est, an doce-

Non sumit munus docendi, qui ad illud aptus est

Rom: 10. de impossibilitate docendi loquitur.

re ministri possint: sed an, etiam si possint, id eis liceat. Itaque locum istum nihil prorsus ad rem facere, jure dixeram. Borcovius me & ineptum & ridiculum esse ait. Ineptum, quod dicam, Paulum hinc de rebus novis & inauditis loqui, cum de prædicatione verbi Dei sermonem habeat, quæ in ecclesia fieri solet. Ridiculum, quod dicam, Paulum loqui de re impossibili. Nam, ait, esto sane: loquatur Apostolus de impossibili, tamen istud impossibile, de quo ipse loquitur, idem planè est quod illicitum. Agit enim ille non de impossibilitate Physica sed morali. Quod enim non licet, etiam moraliter fieri non potest: estque talis loquendi modus etiam in scriptura usitatus. Ita enim legimus de Ioseph, qui cum sollicitaretur ad flagitium ab uxore Putipharis, his verbis usus est: Quomodo possum facere hoc malum & peccare in Dominum meum? An Ioseph non potuit facere simpliciter quod petebatur? certè potuit: sed dixit se non posse, quia non licebat. Idem esto iudicium de hoc loco. Vult Apostolus non posse quenquam licitè prædicare, nisi fuerit missus: si non potest licitè, cur ergo Ministri licere sibi putant? Itaque ex ore tuo te iudico serve nequam. Ad hæc iterum respondeo. Non ego ineptus sum, qui dico, Paulum de prædicatione vel potiùs annunciatione loqui, quæ vox non omne genus docendi eo in loco completatur, sed illud tantum, quo novum & inauditum aliquid in mundum afferretur, idque postea comprobo. quis enim nescit hanc esse propriam prædicationem vel annunciationem: eam verò de qua nunc sermo est, quando scilicet quis olim tradita, aliis ulterius proponit, esse impropriam? Sed ineptus est ipse Borcovius, qui, de novis & inauditis Apostolum loqui, ideo negat, quia sermonem habeat de prædicatione verbi Dei, quæ in ecclesia fieri solet. Quasi verò illa ipsa prædicatione verbi Dei, quæ in ecclesia fieri solet, non possit duplici isto modo considerari, quem modò exposui, ut & is, qui primus omnium aliquid prædicat, & is qui semel prædicatum ulterius propagat, prædicare dicatur verbum Dei in ecclesia, quamvis magis propriè ille, quàm hic: et illi missionem necesseariam esse Paulus dicat, huic verò non item. Quæmadmodum si quis Regis alicujus subditis leges & mandata antea inaudita afferret, testimonio legationis sibi commissæ opus haberet: eum verò, qui alios, ad leges & mandata illa regia semel allata & confirmata, exequenda adhortaretur, nullo modo legationis testimonium exhibere teneri, omnes sanæ mentis contestantur. In eo porrò, in quo me ridiculum facit, consideret lector prudens, quomodo se gerat Borcovius. Ait, impossibile, de quo Paulus loquitur, idem esse planè, quod illicitum. Quia verò fretus ratione? Impossibile enim nihil cum illicito habet commune. Quia, inquit, Paulus agit non de

impossi-

Duplex prædicatione in ecclesia Christi.

simile.

impossibilitate Phisica, sed morali. Hoc verò quo argumento iterum probat? Nullo sanè. Ego verò Paulum ajo de impossibilitate loqui, quæ licet non sit physica, physica tamen similis est, quæ Logica impossibilitas appellari potest, cum scilicet impossibile esse dicitur, ut, ubi causa non est, detur effectus. Qualis illa est: Impossibile est aliquem invocare, in quem quis non credit: impossibile est, aliquem credere, quod non audit. Vnde videre potest Borcovius, nihil ad rem facere id, quod de Iosepho affert, qui id se facere non posse dicebat, quod non licebat. Hic enim figura quædam phrasæ agnoscenda necessariò est, cui in verbis Pauli nullus est locus. Videre etiam potest, falsum esse, Paulum velle, non posse quenquam licitè prædicare nisi fuerit missus? Videre denique potest, quàm modestè & quàm verè verba ista Christi in me strinxerit: *Itaque ex ore tuo te iudico serve nequam.* Christum enim, qui sibi non servit, ut par erat, servum nequam appellare potest: At Borcovius quid in me juris habet? cuius me criminis convicit? Sed quid non licet illis, qui neminem verentur aut metuunt? Sis linguæ tuæ Dominus Borcovi: ego aurium & oculorum ero.

Attulerat præter hos duos locos sacrae Scripturæ, rationem etiam Miedzibozius, quare sine missione nemo docere debeat, perpetuum morem ecclesiæ, quòd nemo scilicet ingesserit se, sed missi ab aliis ministri fuerint: idque exemplo Apostolorum: Pauli & Barnabæ, Timothei & Titi illustrarat. Responderam ego primò, non esse necessarium expectare, donec aliquis ab aliis mittatur, cum Paulus dicat, eum qui Episcopatum concupiscit, bonum opus concupiscere. Hoc sic aggreditur Borcovius: Id quod dico de Episcopatu, frivolum esse ait, & negat istam consecutionem: Licet concupiscere, Ergo etiam aggredi, Episcopatum. *Requiri enim, ait, ut ab his, quorum interest, ad hoc illi facta fuerit potestas.* Ego verò dico, rectam esse istam consecutionem: Si licet concupiscere, Ergo etiam licet aggredi docendi munus. Nam concupiscere isto in loco aliud nihil est, quàm aggredi munus docendi. *Quis enim dubitare poterat, eum qui in animo suo concupiscit Episcopatum, absque functione illius, illum rem bonam animo versare, ut hoc Apostolo docendum fuerit? At posse aliquem munus illud sibi sumere sponte sua, & illud aggredi absque singulari missione, vocatione, aut electione, dubitari poterat, ob magnam ejus dignitatem. Docet igitur Paulus rectè id fieri, & jure posse unumquemque id aggredi, modò ad id aptus sit, quod aggredi cogitat vel cupit, quam aptitudinem statim etiam copiosè describit, etiam si tandem a nemine vocetur vel mittatur. Et causa hujus doctrinæ*

Quid sit concupiscere episcopatum,

Cur Paulus libertatem concedat affectandi munus docendi.

Apostolicæ ea esse videtur, quod paucos futuros Spiritus sanctus præviderit, qui munus alios docendi aggressuri essent, ob nimiam illius difficultatem & molestias infinitas, & ob id potissimum, quod nunquam commodis terrenis frui posse videantur, qui verè & ex animo munere hoc fungivolunt. Deinde licere ei etiam aggredi munus docendi, cui licet concupiscere, absque ulla aliorum vocatione aut missione, hinc constat, quod nemo sit, cui potestas ista vocandi alios data sit: & principium perit Borcovius, dum istam vocationem expectandam esse docet. Imò si quis sit ad docendum alios aptus, & vitæ inculpata, eum alii pro Episcopo suo, si ita opus sit, recipere tenentur. Fingamus denique neminem esse, qui aliquem vocare aut mittere possit. num ideo munus docendi alios omittendum est? Vt, si in ea mundi parte, ubi hæcenus Evangelii nulla fuit notitia, innotesceret illud: agnosceret aliquis, verum esse Christi Evangelium: agnosceret sui esse officii, aliis etiam idem Evangelium commendare: nemo esset in ista regione, qui illum vocare ad illud officium posset: nesciret etiam alibi esse, a quibus sibi potestas impetranda esset, vel nesciret, sibi potestate aliqua ad eam rem opus esse, cum nusquam id Evangelium testetur, num propterea alios Christi Evangelium docendi officium negligere ipsi liceret? Certè nihil minùs. Apparet igitur, ad naturam muneris docendi nullo modo pertinere istam vocationem vel constitutionem: sed, si vel olim adhibita fuit, vel nunc adhibetur, id in ecclesia bene constituta fieri, ordinis & decori conservandi causâ.

Responderam secundò, Apostolorum hæc importunè mentionem fieri, cum nemo dubitet, eos missos fuisse & missione opus habuisse, alioquin Apostolos non futuros. Idem enim est missum & Apostolum esse. Boreovius ait: *Meritò Miedzibozium addidisse, etiam Apostolos non docuisse, nisi à Christo missos, ut intelligamus, alio illos fuisse spiritu præditos, quam nos, qui etiam si a nullo mittamur, ulro nos ingeramus, & ordinem a Deo præscriptum pervertamus.* Sed ratio hæc Borcovii nulla est. Nam qui nova revelat, ei missione opus esse, ipsa res loquitur: at qui semel annunciata iterat tantùm, ei missione opus nec est, nec esse potest, ut supra id illustravimus exemplo legati Regii. Apostolus tenebatur missionis suæ testimonia afferre. Quomodo enim prædicassent, nisi missi fuissent? At ministri alii nullo modo tenentur, quia diversa sunt, Apostolorum & Ministrorum officia. Apostolus tenebatur ea, quæ docebat, externè confirmare, & vera esse docere: Minister verò, quæ vera esse Apostoli docuerant, aliis tantùm proponit, ea que non confirmat, sed ad ea tum intelligenda tum observanda

Differentia Apostolorum & Ministrorum.

servanda operam suam aliis navat. Ordinem autem a Deo præscriptum esse, nempe mittendi ministros, audacter quidem dicitur, sed absque omni verisimilitudine.

Deplorandam ego dixeram esse cæcitatem, quod missio pro ordine a Deo præscripto vendideretur, quæ tamen nulla est: interim qui ordo a Deo præscriptus est, ut sint apti ad docendum alios & vitæ inculpata ministri verbi Dei, susque deque habeatur. Sed hinc suo more surdus & mutus est Borcovius. Hoc erat faciendum: illud verò, ubi id commodum publicum exigit, non omittendum. Nunc, quæ facienda sunt, spernuntur: quæ verò, ut fieri possunt, sic possunt non fieri, sola urgentur, ut habeant, ubi lateant illi, qui Christi religionem quæstum esse existimant.

Responderam tertio, nimis imperitè & impudenter dici, Apostolos Paulum & Barnabam misisse. Nam. 1. Paulus jam tunc Apostolus erat. Quomodo igitur mitti potuit? 2. Act. 13. non Apostolorum, sed ecclesiæ Antiochenæ, ejusque Prophetarum & doctorum sanctorum fit mentio. Quomodo igitur Apostoli miserunt? 3. Non est ibi sermo de missione ad munus docendi, hoc enim antea Paulus functus fuerat, sed ad opus singulare. 4. Exemplum illud singulare est, ideoque pro norma generali afferri non potest. Ad hæc Borcovius ne verbum quidem respondet. Quod in initio etiam hujus refutationis indicavi. Vnde perspicere potest lector, quid Borcovio propositum sit, dum Miedzibozium defendit.

Responderam quarto, quod ad Timotheum peculiariter attinet, locum a Miedzibozio allatum 2. Tim. 1. non loqui de munere docendi, sed de gratia Dei, quæ erat in Timotheo. Hanc verò fuisse doctrinam spiritualia, quæ miraculoso modo illi contigerant per impositionem manuum præbyterii, unde etiam eandem resuscitare illum jubet Paulus. Quod ad Timotheum & Titum simul attinet, dixeram, hæc exempla pauca non sufficere ad regulam certam constituendam, etiamsi ab Apostolo missi vel constituti fuissent per manuum impositionem. Id enim fieri potuisse, quia sic τὸ πρῶτον requireret. Non spectandum autem esse in hoc negotio, quid olim cum quibusdam factum sit, & hodie etiam fieri possit, sed quid necessariò fieri debeat. Id porro non ex exemplis sed legibus discendum. Leges autem esse Canones Apostolorum de Episcoporum attributis. In his quia nulla fiat missionis mentio, hinc querere missionem non pertinere ad naturam muneris Episcopalis.

Ad hæc ita rescribit Borcovius: De Tito, ait, & Timotheo missis a Paulo tantum hoc respondes, etiamsi ita esset, non quid olim factum sit

Corruptionis ecclesie Romanæ signum.

Repetitio dictorum.

sed quid fieri necessario debeat, spectari oportere &c. Sed nec verum est, quod ait Borcovius, me hoc tantum respondere, ut ex iis, quæ modò repetii, constat: nec etiamsi hoc tantum respondissem, erat, quòd ita me tacitè carperet Borcovius. Annon enim sufficit, attulisse ad objectionem vel argumentum adversarii responsionem unam, si sit solida? Hujusmodi cavilli iis relinquendi essent, qui res ludicras tractant. Hoc verò quod solum me afferre ait Borcovius, quomodo refutat, *Perperam*, ait, *hoc a te dicitur. Nam etiam exempla Apostolica inspicienda sunt, ut sciamus quæ fuerit eorum consuetudo in constituendis ecclesiæ doctoribus. Et profectò bene illi noverant, non tantum quid fieri possit, sed etiam quid necessario fieri debeat, ut & hic non parum te delirare intelligas.* Delirium mihi objicit Borcovius: Hoc quo jure faciat, videat lector. Ego verò ipsum graviter errare, & non minimam suam ignorantiam prodere affirmo, qui, quod faciendum sit necessario in ecclesia, ex iis, quæ Apostoli fecerunt, intelligi velit, qui error etiam supra capite 2. notatus fuit. Scimus exempla Apostolica inspicienda esse, ut sciamus quæ ipsorum fuerit consuetudo: sed non hoc quæritur. Possum enim scire, quæ fuerit consuetudo Apostolorum, & tamen nescire, quid mihi necessario faciendum sit. Hoc enim non exempla sed præcepta docent. Exempla, quid facere jurè possim, tantum docent: At quid faciendum sit, vel exempla cum præcepto juncta, vel sola præcepta ostendunt. Hoc dum nescit Borcovius, videat quanta mihi de tur occasio ipsi ea occinendi, quæ aliquoties satis insulse in hoc scriptum & in hoc etiam caput inarsit, *rectè me facturum, si me Miedzibozio in disciplinam traderem. Fore enim, ut ex asino caballus & ex Pædotriba fierem Theologus.* Doce, Borcovi exempla vel Apostolorum vel Christi nos ad quicquam faciendum in religione obligare, aut agnosce, modestiùs tibi agendum esse cum adversariis. Hæc scilicet est vestræ ecclesiæ sapientia. In illa Christi præcepta spreta jacent: Interim exempla jam Christi jam Apostolorum imitari homines satagunt, de quibus præcepta nusquam extant, ut appareat, quali regantur spiritu & judicio.

Sed audiamus quid ampliùs dicat Borcovius. *Porro*, ait, *in Canone non fit mentio missionis, quia hæc imprimis ab illo supponitur, & eà supposità ostenditur, qualis debeat esse Episcopus aut presbyter.* Audio sane Borcovium id dicentem, sed & principium suo more gnaviter petentem, & ridiculum se præbentem. Vnde enim constat, missionem supponi, si inter ea, quæ tam prolixè de requisitis Episcopi Apostolus differit, non recensetur, & alibi etiam de ea nihil agatur? Et quid est, Paulum omittere præcipuum, & describere minùs necessa-

Præcepta tantum
Apostolica nos
in religione ob-
ligant.

Misso non potest
præcedere de-
scriptionem offi-
cii episcopalis.

ria?

ria? Adde quod præposterè Paulum agentem facit Borcovius. Priùs enim talem esse oportet Episcopum, quemadmodum hîc describitur, quàm mittatur. Interrogo enim, cur mitti debeat ad Episcopatum aliquis? Nonne propterea, quòd & vitæ sit inculpatæ, & ad docendum alios aptus? Certè ubi alia de causa id fit, ibi quæstus est Christi religio. Si igitur causæ missionis sunt ista, quæ in Canone Apostolico describuntur, & sola quidem, quomodo effectus, hoc est, missio, prior esse potest hac sua causa? Porrò qui jam missus est, is non potest non esse Episcopus. Fingamus autem, cum, qui jam missus est, nec aptum esse addocendum alios, nec vitæ inculpatæ, etiamsi illi præcipiatur, ut talis sit, quemadmodum vult Borcovius, quid tunc illo fiet? Erit nè nihilominus Episcopus, quia scilicet missus sit? Appage istam stupiditatem. Nec quicquam iuvat Borcovium exemplum Regis, quod affert. Nam & in Rege eligendo causa est aptitudo illius ad regendum, ubi scilicet libera est ejus electio; et sine consideratione ista nunquam Rex aliquis designatur: imò valdè ineptum esset, Regem absque hac consideratione, an ad regnandum sit aptus, eligere, & postea demum illi præscribere, quomodo se gerere debeat in regno: cum absque ista aptitudine, quantumvis ei nescio quid præscribatur, totum illud irritum sit.

Quod hîc de manuum impositione interferitur, ad caput sequens pertinet: Hîc tamen tribus id etiam verbis expediam. Tempore Apostolorum non fuisse negligendam manuum impositionem, hinc etiam probo, quòd tunc Spiritus sanctus per eam daretur: hoc verò quia hodie non fiat, vel omnino non necessariam esse manuum impositionem, vel saltem alia de causa usurpari debere, quàm ut aliquid iis, quibus manus imponuntur, conferatur. Respondet Borcovius, *Vnde tu probare potes, non dari Spiritum sanctum, iis qui mittuntur?* At nunc de manuum impositione sermo erat institutus, non de missione. Spiritum autem Sanctum nõ dari per eam, isto scilicet modo, quo olim dabatur, quid opus est probare, eum ipsimet Pontificii affirmant, miraculosa dona hodie cessasse, & ut cessaverint, necesse sit quodammodo: reliqua verò dona, ut olim sic etiam nunc, lectione assidua & precibus impetranda esse, scriptura testatur.

Addit Borcovius, *etiamsi non daretur Spiritus sanctus, tamen ministro ad publicum munus obeundum potestatem necessariam esse: hanc autem per missionem obtineri debere.* At totum hoc falsum est, nec ullo vel testimonio vel ratione comprobari potest. Relinquitur igitur, nec missionem nec manuum impositionem necessariam esse ad ministrarium constituendum, licet ubi ita fert tempus & locus, aliorum consensum

Qui sint fures &
latrones.

Matth: 23.

sensum & approbationem pro missione censeret & adhiberi unâ cum manu impositione posse non diffiteamur. Convictetur igitur cum suo Miedzibozio Borcovius, quomodo velit, & fures ac latrones appellet eos, qui absque ista fictitia missione alios divinam voluntatem docent, dummodo falsum sit, quod dicit. Fures ac latrones qui sint, partim in defensione dixi, quæ si velit, inspiciat lector. fol. 166. & nunc iterum dico, nempe qui, quantumvis missi vel ordinati sint, potestatem sibi in populum Dei vendicant, illi imperant, & cum tandem seducunt. Quales tunc erant Pharisei & alii illorum similes, qui sederant in cathedra Moysi, hoc est, vi eam occuparant, & populum variis rebus onerabant, interim ipsi erant hypocrisis pleni.

Quæ de Luthero, qui rationem missionis a Muncero exegerat, unde colligit, sibi etiam idem licere adversus nos, affert, ea repetere tædiosum est & otiosum. Nam ut Lutherum errasse dicimus, sic etiam vos, qui idem facitis, errare affirmamus.

Porro cum Socinus dicit, satis esse ad munus publicè docendæ comprobandum, si illi ita velint, qui cohortationes & explicationes istas audiunt, & respondet Miedzibozius, hac ratione omnibus hæreticis viam apertum iri, neminem enim esse, qui non habeat suos auditores, ego illum vim argumenti declinare affirmaveram. Non enim loqui Socinum de eo, quod ad ipsam naturam Ministri pertinet, quodque necessariò faciendum sit, sed de eo, quod ad ordinem quandam honestum conservandum spectet, & fieri tantum possit, tacitè interrim sumendo, eum, qui ab aliis approbatur, esse dignum isto munere. Videat igitur Borcovius, quomodo vindicare Miedzibozium ab isto defectu responsionis possit. Nam quod ait, Socini rationem talem esse, quæ etiam non veris verbi Dei ministris convenire possit, aut non intelligit, aut intelligere non vult, Socinum nullam rationem afferre, sed tantum sententiam dicere, quid scilicet faciendum sit, ut is, qui munere docendi dignus est, ab aliis audiatur, quod ad hæreticos prorsus nihil pertinere, puto omnibus constare.

Sed nunc me graviter alloquitur iterum Borcovius, qui hæreticos & blasphemos dicam iudicio Dei relinquendos esse, quippe qui velit sæpe numero extare hæreses, ut qui probati sunt, fiant manifesti. Primum ait se id mittere, quod tamen absurdum sit. Ergo & ego illud mittam, si hoc unum verbum dixerò. Nulla in re gravius errari, & peccari adversus charitatem, quàm si ei, qui resipiscere possit & ita servari, cum vita hac temporali vitæ etiam æternæ spes præcideret: Et cui absurdum videtur, hujus modi hominibus parcere, præsertim, si pacificè vivant alioqui, is nescit, cujus sit spiritus. Venit enim

Hæreticum vita
privare, repugnat
spiritui Christi.

filius

hominis, non ut perderet quenquam, sed ut omnes, quantum in illo erat, fervaret, de quo etiam supra dictum est. Alterum verò non erat, quod sic exagigaret & exaggeraret Borcovius. Quis enim nescit, peccatum duplici modo posse considerari, quatenus vel culpa est, vel pœna. Quatenus culpa, absit a me, ut Deum autorem illius facere vel cogitem, autor enim ejus est Diabolus, & ei obsequens homo. Quatenus verò pœna est, nihil absurdi in eo est, si dicatur, id a Deo interdum non tantùm permitti, verùm etiam procurari. Quid enim est, quod Deut: 13. dicitur, Deum tentare populum suum, quando propheta falsi inter illos exurgunt, an velit ipsi constanter adhærere? Item illud: *Oportet esse hæreses inter vos, ut, (qui sunt) probati, manifesti fiant inter vos, &c.* quàm Deum velle, ut tales interdum, qui sponte sua mali erant, populum Dei infestent, & seducant? Quid est denique, quòd Deus peccata peccatis punit, & tradit eos, qui impii sunt, in mentem reprobam, ut faciant ea, quæ non decet, quàm Deum velle, ut, qui culpâ suâ mali erant, Dei judicio eos premente, fiant peiores?

1. Cor: 11. 19.

Rom: 1. 28.

Ista scommata puerilia, ne dicam scurrilia, quòd mea Theologia valde sit exigua, & me rectè facturum, si me Miedzibozio in disciplinam dem, fore enim, ut ex asino caballus, & ex pædoriba fiam Theologus, quid putas, Borcovi, qualem tibi apud omnes sensatos conciliatura sint existimationem? qualem etiam sapiant in Reverendo Domino modestiam?

Sacramenta porrò gratiam conferre, ac proinde potestatem ad ea administranda spiritualè requiri, quæ sine vocatione Dei haberi nequeat, verba sunt Miedzibozii & Borcovii, nulla prorsus suffulta ratione. Itaq; non est, quòd illis quicquam moveamur. Quàm graviter autem errent, qui gratiam Dei sacramenta, quæ vocant, conferre sentiunt, alibi a nostris demonstratum est. Idolatricum enim quiddam est, gratiam divinam ad ceremonias alligare.

Sacramenta gratiam nullam conferunt.

Similis autè esse cupit Borcovius Miedzibozio, dum id, quod cõtètim de cæna Dominica prout in nostris cõtibus celebratur, effutiit Miedziboz: verè etiam dictũ esse ait. Illudite igitur, quando ita vobis libet, Reverendi D. Pontificii: sed prophanũ animũ vestrum nemo pius non execrabitur. Nonnè enim ipse Christus panem a pistore pistum, & vinum de cupa haustum Apostolis porrexit? Licet verò isto modo, quo vos in cæna Christum adesse affirmatis, adesse nos eum negemus: non est tamen exclusus ab ea prorsus, ut ait Borcovius. Quicquid enim Christus præcepit in sui commemorationem, & mortis suæ annunciationem, quomodo ab eo Christus exclusus esse dici potest? Et licet panis & vinum in cæna, quoad naturam, nihil dif-

Christus non est exclusus a cæna.

Panis & Vinum
in cena Domini,
quomodo differunt
ab alio pane
& vino.

ferant ab alio pane & vino, differunt tamen usu, quatenus nemo frui illo potest, nisi unâ cum fidelibus ad celebrationem mortis Christi conveniat, ut ea de re testatur Apostolus. Sunt quidem ita comparata omnia, quæ Christi habet religio, ut cavillationibus sint obnoxia; & talia ea Deus esse voluit, ut hominum mentes explorandi extaret medium: sed si quis istam vestram Borcovi monstratam metamorphosin exagitare velit, quâ sine fronte & sine mente panem in corpus & vinum in sanguinem Christi transubstantiari, & in pane tantum colorem, formam & saporem superesse contenditis; panis istius comestionem pro carnis Christi venditatis, & eidem vitam æternam ascribere non dubitatis, quid putas futurum vestrâ istâ cenâ, vel potius misâ? Sed nolo nunc illis exagitandis tempus terere.

Quid in baptis-
mo aqua sanctan-
dum.

Quòd in baptismi aquæ ceremoniis Borcovius acquiescit in traditione (si Deo placet) Apostolica, quid facias homini pertinaci? Audiant ergo nugas, qui nolunt parère veritati: & ecclesiæ corruptæ prætendant traditiones, quibus sordent exempla virorum divinatorum, Apostolorum scilicet, & ipsius Christi. Pædobaptismum autem & ei annexas ceremonias Pontificias, verè puerilia esse omnia, & Christianis hominibus indigna, jam satis superque constat ex eo, quòd in sacris literis ea non contineri, ipsimet Pontificii publicè profitentur.

Repetitio dicto-
rum.

Ad ostendendum, non requiri vocationem aut missionem ullam ad ministrum verbi Dei sub novo Fœdere constituendum, ut olim sub veteri Fœdere requirebatur missio ad sacerdotium, hoc etiam dixeram, diversam esse rationem sacerdotum veteris Testamenti, & ministrorum novi. Illic enim sicut ex certa familia prodibant omnes sacerdotes, ita eis solis sacra tractare licuisse: Hæc verò omnia jam præteritisse, tanquam vetera, hodieque, non quid olim in veteri Fœdere factum sit cum sacerdotibus, urgendum esse, sed quid fieri debeat, ex præscripto Apostolorum discendum. In quo cum nulla ullius successione aut missionis fiat mentio, hinc colligi, eam minime necessariam esse. Borcovius nihil me facere ait, dum id dico. Non enim quia administratio Sacramentorum in nova lege, non sit ad certum hominum genus alligata, idcirco licere cuique passim ista administrare. Non familiam hoc fecisse, sed potestatem divinitus concessam. Sed quàm mutile meam rationem attulerit, ex iis, quæ modo repetii, patet: quàm verò infirmam ipse responsionem apposuerit, imò quomodo aliud nihil agat, quàm quòd principiū perit, videbit, qui rem diligenter perpenderit. Doccat Borcovius, idem hodie fieri debere, quod olim sub veteri Fœdere fiebat, & res erit integra.

Sed nunc quædam leuiuscula iterum attingere me oportet. Monueram obiter Miedzibozium, quod ea, quæ in veteri Fœdere fiebant, parùm rectè Sacramenta; quod legem, veterem, & quæ sub lege fiebant, simpliciter, respectu etiam ad illud tempus, quo Evangelium nondum extabat, habito, elementa egena appellet. Borcovius, cum agnoscere deberet, cautiùs loquendum Miedzibozio fuisse, ita se gerit, ac si ego errem, non Miedzibozius; & superstitionem mihi objicit, jam syllabas me aucupari, jam denique nodum in scirpo querere ait. Sed quia ista tantùm obiter perstrinxeram, & me ista mittere dixeram, omnia ista injuriâ mihi a Borcovio objici, prudens lector intelliget. Exagitare aliquem ob ejusmodi leuiuscula, non decet: at monere semper licet & decet. Borcovius autem refutandus mihi est. Sacramenta vocari posse ait ceremonias veteris Fœderis, vel, ut ille vult, veteris legis, de quo postea. Cur verò? *Nonné, ait, signa sensibilia fuerunt, instituta a Deo ad efficiendam justitiam, non quidem fidei & spiritualem sed legalem & carnalem?* Quis verò docuit, hanc esse Sacramenti definitionem? &, quod majus est, quis unquam audivit, ceremonias legales, (quæ scilicet Sacramenta appellantur,) a Deo instituta esse ad justitiam efficiendam, nempe carnalem? Ergo hodie, quæ Sacramenta vocantur a Borcovio novi Fœderis, sunt etiam instituta ad efficiendam justitiam fidei & spiritualem? (hoc enim requirit antithesis.) Vnde verò hoc prodiit oraculum, externas ceremonias, efficere justitiam fidei? *Nonné hoc totum est idololatriæum aliquid, ea quæ soli Deo & Iesu Christo & Spiritui sancto competunt, tribuere externis ceremoniis? Quid igitur opus est studio pietatis, si ceremoniæ justitiam fidei efficiunt?* Sed hæc est Pontificiæ Theologiæ, quæ ceremoniarum magistra est & patrona, proprietas. Quæ animum spectant & spiritum hominis, ea diligenter negligere: Ceremonias autem in cœlum usque extollere, & omnia, quæ salutem conciliant, illis attribueri, ut habeant, quo se solentur & decipiant omnes hypocritæ & parum probi.

Socinum baptismum simpliciter Sacramentum appellare semel atque iterum, non docet illum a me dissentire, qui dico, Sacramentum baptismi, quod vocant. Nam statim ab initio, ubi de Sacramentis istis disserere incipit Socinus, ait, *Sed instabit, hos ministros, sacramenta etiam, (quæ vocant) administrare, &c.* Vnde constat, eum, cum postea simpliciter baptismum Sacramentum appellat, brevitatis studio hoc fecisse.

Legem etiam, veterem appellari posse Borcovius docet, eo quod Paulus legisfactorum & fidei meminit, & quia lex factorum sic ve-

Errorum Miedzibozii leuissimâ mala defensio.

Nulla ceremonia confert justitiam fidei.

Injusta Borcovii reprehensio.

Non vetus lex
opponitur Evan-
gelio.

Quid sit lex ope-
rum & fidei.
Rom: 7. 28.
& 8. 27

Quo sensu cere-
monia legis ele-
menta egena, ap-
pellentur.

Borcovius sibi
contradicit.

Sacramenta non
sunt media ad
salutem.

tus, fidei lex nova, dici posse veterem & novam legem. Ista equidem sinerem, nisi me nimis graviter castigaret & contemneret præ se, Borcovius. Sed duobus verbis me expediam. Aliud est simpliciter veterem legem opponere Evangelio: & aliud est, docere, certo quodam respectu statum Evangelii, novam legem, legis verò, veterem appellari posse. Vox enim legis hoc in loco aliter accipitur, quam tunc, cum Lex Evangelio opponitur, & modo loquendi valdè figuratò lex operum & fidei esse dicitur, præscriptum & regimen operum vel fidei, quemadmodum etiam infra Paulus legem carnis, peccati, & mortis intelligit. De quo loquendi modo insolito fortasse nec cogitârat Miedzibozius, sed more & errore solito veterem Legem appellârat vetus Fœdus. Quia verò fœdus & lex differunt, & voce Legis simpliciter posita, plerumque Lex Mosis intelligitur, an monere leviter ejus rei Miedzibozium mihi licuerit, iterum expendat, lector.

Ceremonias legis fuisse elementa egena, contra me probat Borcovius autoritate Pauli, & ait, *se malle credere Paulo quàm mihi*. At ego volo, ut non mihi sed Paulo credatur. Paulus appellat ceremonias legis elementa egena: sed non dicit, ea fuisse tunc, cum nondum extaret Evangelium, elementa egena. Docet hoc ipsa vox, elementorum. Hæc enim locum non habet, ubi non sunt progressus & incrementa alicujus doctrinæ, vel alia potius doctrina. Et licet neminem per illas justificari posse hodie sciamus & credamus: tamen non erat ista scientia tunc revelata, cum nondum extaret Evangelium, sed omnes credebant, per eam dari justificationem. Vnde Paulus tanto cum conatu Iudæos sui temporis a studio sectandi justificationem per legem dehortatur, quod facere opus non fuisset, aut saltem non fecisset Apostolus, si Iudæi legem prægenis & infirmis elementis habuissent, & justitiam ex illa non pendere credidissent.

Sed vide quomodo se ipsum intricet Borcovius. Ait *se scire, quid velimus. Nos scilicet ut sacramentis Novæ legis detrahamus, veteris Testamenti extollere, & saltem hoc obtinere velle, ut paria esse videantur*. Paulò enim ante indignè se ferre innuerat, quòd ceremonias legis Sacramèta vocari nò debere dixissem. Si ceremonias legis Sacramèta dici posse vel debere negavi, quomodo sacramenta veteris Fœderis extolli cupio? Sed hoc omisso, quid tacitè molitur Borcovius, videamus. Ex Sacramentis, populi Christi præ populo illo antiquo præstantiam, cognosci vult mordicus. Ait enim, *Quis tam stultus est, qui Christum Ecclesiæ sponse suæ non meliora & efficacia ad salutem media contulisse existimet*. At aliud sunt sacramenta, quæ vocant, & aliud, media ad salutem. Media enim ad salutem, cum sacramentis, quæ

ita VO.

ita vocant, nihil prorsus commune habent. Quod latius exponerem, si Borcovius præ nimia scientiæ Ecclesiæ suæ opinione doceri se a me, quem vocat, ministello, sustineret. Nam quia ego nihil intelligo, ut alibi de me ait, ille omnia fortasse intelligit, & nihil mihi reliquum fecit, quod intelligam, & hominem doceam, quod Æsopum etiam in aliis accusasse fertur.

Sed videamus ampliùs altã Borcovii Theologiã, quæ sic habet: *Cùm præsertim aperte dicat Apostolus: Ceremonias veteris legis contulisse ad emendationem carnis, baptismum autem nostrum esse lavacrũ regenerationis, servireq; non ad emundationẽ sordium carnis, sed ad mundandam conscientiam.* Certè si quid est, quod aliquem a Theologia pontificia deterrere potest, Scripturæ est tam perversa interpretatio. Verba Pauli sunt: *Deus nos servavit secundum suam misericordiam, per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus sancti.* Verba Petri sunt: *Cui (nempe arcæ Noë) correspondens exemplar nunc & nos servat baptismum, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Iesu Christi.* Quæ mentio baptismi in verbis Pauli? quod vestigium? Lavacrum regenerationis, potest esse lavacrum, quod est regeneratio, ut vox Regeneratio sit addita voci Lavacri per appositionem, quam vocant, quomodo etiam corona justitiæ vel vitæ, appellatur corona, quæ est justitia, hoc est immortalitas, & vita, nempe æterna: Et verba sequentia, *& renovationẽ Spiritus sancti*, explicatio sunt præcedentiũ. Quid verò est in errore crasso versari, si hoc non est, quòd Baptismus aquæ dicatur Lavacrum regenerationis? Baptizantur, qui ratione & fide carent, & tamen regenerantur? Baptizantur, quos, postquam adoleverint, plerosque videmus, omni fide & pietate carere, & tamen regenerati sunt. O fidem. O regenerationem. De loco Petri verò, quomodo dici potest, affirmari in eo, baptismum aquæ servire non ad emundationem sordium carnis, sed ad mundandam conscientiam, cùm de baptismo aquæ eum agere non constet? Primùm enim loquitur simpliciter de baptismo, eumque *ἀντίτυπον* esse ait arcæ Noë. Quod verò *ἀντίτυπον* est arcæ Noë, id nullo modo aquæ baptismus esse potest. Plurimĩ enim sunt, qui baptismi illius participes facti, non servabuntur tamen a suppliciis divinis, quemadmodum a diluvio per arcam Noë servati sunt, qui eam ingressi fuerunt. Deinde de baptismo, de quo loquitur Petrus, ait, baptismum quidem illud nos servare, sed addit, non depositionẽ sordium carnis, ac si diceret, non aqua baptismus id præstare, sed alius, nempe baptismum spiritus, qui est interrogatio bonæ conscientiæ in Deum, per resurrectionem Iesu Christi. Baptismum enim a-

Heb: 9.
Tit: 3.
1. Pet: 3.

Quid sit lavacrũ
regenerationis.

2. Tim: 4. 8.
Apo: 2. 10.

De loco 1. Pet: 3.

quæ per se interrogationem bonæ conscientiæ in Deum appellare, mera est superstitio, & idolatriæ quædam species.

De sensu verborum Christi, *Hoc est corpus meum*, supra jam dictum fuit. Hic tamen breviter iterum respondeo. Christum corpus suum in cæna Apostolis distribuisse nego: Borcovius affirmat, eò quòd Christus hoc idem, quod discipulis suis porrigebat, corpus suum esse asseveraverit, & addit: *An tu Christum indignum censes, cui credatur? Sanè dignior est, quàm omnes Anabaptistæ, & unà cum illis Theophilus.* Quæ verba, quàm sint indigna homine gravi, expendat lector cordatus. Non, quis dignior sit fide, quæritur. Quæ enim inter nos peccatores & lapsibus variis obnoxios, & Christum Iesum Dominum & Deum nostrum, comparatio? Sed quis sit sensus verborum Christi, interrogatur, propriusne an figuratus, præsertim, cùm constet bonam partem sacrarum literarum esse figuratè intelligendam? Propriè accipièda esse hæc verba, ratio non permittit, cui renunciare nunquam tenemur, nisi aliquid absurdi ex eo consequatur, si illam sequamur. Hic verò tantùm abest, ut absurdi aliquid consecuturū sit, si eam sequamur, ut multa absurdissima consecutura sint, si eam deseramus. Christus enim tunc, cùm panem Apostolis porrigeret, ipse mensa assedit, & conspectus ab Apostolis fuit, unde constat, eum nullo modo seipsum Apostolis comedendum porrexisse. Hanc rationem nullo verbo Borcovius tangit, nedum ut eam evertat. Tantùm ait, *Christum tunc non panem dedisse. Fuisse quidem antea panem, sed cùm eum daret, verbis illum suis in corpus convertisse.* Nos verò sententias Borcovii nudas recipere non tenemur, nisi eas vel sacrarum literarum testimonio vel sana ratione comprobet. Quomodo verò conversus esse panis potuit, si panem Apostoli comederunt. Conversio enim ista panis naturam tollere debuit, aut si non sustulit, conversio non est appellanda. Addideram ego, Christi corpus comedi tunc non potuisse absque sui corruptione. Respondet Borcovius: *Non metuendum erat, ne corrumpeteretur. Nam etsi verè præsens erat, alium tamen existendi modum sub speciebus panis habuit, quàm qui requiritur ad corruptionem.* Sed hoc est responsionem directam declinare, & causæ vitiositatem prodere. Christum corpus suum dedisse manducandum, & Christum ad cænam asseditisse incorruptum, contraria sunt. Ergo nulla ratione conciliari possunt. & hæsit hic, ut solet, Reverendus Dominus Borcovius. Narret ista commenta illis, qui vel ratione carent, vel eam non utuntur.

Quæ de modo explicandi verba Christi, quem nos afferimus, deinceps asserit, & quòd Zvinglio iterum insultat, ea supra a nobis tra-

Verba, Hoc est
corpus meum,
figuratè accipi-
enda.

Etata sunt satis & refutata. Illud hinc addo: Borcovium aliis suis sociis similem esse, qui ex eo, quod locus Exod. 12. de agno paschali, improprie accipiendus sit, nos colligere iudicat, verba etiam Christi, quibus in cæna usus est, figuratè accipienda esse. Nō enim nos sumus, qui argumentamur, Borcovi: sed vos estis, qui Christi verba proprie accipienda esse contenditis: nos verò id necessarium esse negamus, & inter alia hujus rei argumenta, similes loquendi modos ostendimus, in quibus tropus sit agnoscendus. Vnde inferimus, vos non firmiter concludere, verba Christi absque ullo tropo accipienda esse.

Novi equidem, nullam esse habendam rationem infidelitatis Ethnicorum & Iudæorum, in asserenda veritate Evangelica, quod ait Borcovius: sed hoc tunc demū valet, si ea, quæ dicimus, a Christo nobis revelata sint. Si verò a nulla revelatione tali pendeant, sed a nostro cerebro profecta sint, pudere nos, qui Christi sumus, vehementer debet talium, ne unā cum nostris commentis, Christū etiam ipsum Dominū & magistrum nostrum infideli istigenti ridendum jure exponamus.

Apostolos successores nullos habere probaveram. Quia sunt fundamentum ecclesiæ. Hoc verò, nempe fundamentum esse ecclesiæ, nemini præter Apostolos competere potest. Tacite enim contradictoria sunt: Fundamentum esse ecclesiæ, & successorem habere. Nam qui fundamentum est ecclesiæ, is primus ut sit & omnia ea sufficienter tradat, quæ ad ecclesiam constituendam pertinent, necesse est: Successor autem nec primus esse potest; nec constitutis jam omnibus, quæ ad salutem necessaria sunt, iterum eadem constitui possunt. Borcovius hoc instantiâ eorum, qui rempub. aliquam instituunt, & ita fundamentum sunt istius Reipub. & tamen successores habent, infringere conatur, addito exemplo Numæ & Romuli, Romæ, Lechi item & Craci, in Polonia. Quod scilicet eundem locum & cum eadem potestate Numa post Romulum, & Cracus post Lechum obtinuerint. Sed instantia impar est. In rebuspub. enim politicis, nec solent nec etiam possunt simul & semel omnia constitui, quæ ad eas perficiendas pertinent: sed unus aliquis earum facit initium, alii verò eas augent & perficiunt; & perfectiores semper sunt in progressu, quàm ab initio: At in Repub. Christi simul & semel omnia extiterunt, quæcunque ad eam perpetuis temporibus conservandam requiruntur; & perfectissima ea fuit ab initio, reliqua verò secula omnia ad corruptionem inclinârunt, adeo ut fundatores rerumpublicarum politicarum infantem parere, fundatores autem Reipub. Christianæ adultū virū statim produxisse dici possint. Aurea fuere sola Apostolorum secula: reliqua omnia illis deteriora. Apostoli enim normam fi-

*Error Borcovii
insignis.*

*Quando non fit
habenda ratio e-
thnicorum & Iu-
dæorum.*

*Apostoli nullos
habent successo-
res.*

*Instantia Bor-
covii inepta.*

*Reipublica Chri-
stiana ab initio
perfectissima.*

dei & vitæ præscripserunt, & præscribendi potestatem habuerunt: Reliqui verò omnes, quicumque post illos in Christi ecclesia præfuerunt unquam aut præfunt, secundum præscriptam ab Apostolis fidei & vitæ normam, tum ipsimet credere & vivere, tum alios ad eandem normam sectandam cohortari tenebantur & tenentur. Et qui plùs sibi arrogant, hoc est, qui idem sibi jus, quod Apostolis datum erat, tribuunt, illi Antichristi spiritu reguntur. Non negatur semper fuisse, qui post Apostolos, alios docuerint: sed eos, ut Apostolos id fecisse vel facere potuisse, non tantùm negatur, sed tanquam summum scelusa nobis accusatur,

Apostolos creatos esse a Christo, cùm cœnam institueret sacerdotes, quod impudenter dixerat Miedzibozius, falsum esse docueram eo, quòd Christus nunc in cœlis seipsum corâ Deo offerat. Quòd si verum est, quomodo fieri potest, ut eundem sacerdotes in cœna Deo offerant? Borcovius responder, me non probare, quod affirmo. Hoc quàm verùm sit, ex eo, quod paulò antè repetii, videat benevolus lector. Addit deinde, hoc, quod ego affirmo, causam suâ juvare. *Non enim, ait, alio modo se nunc offert, quàm per manus ministrorum suorum, ut ita sit sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & quidem in æternum. Quod non erit verum, nisi id, quod cruento modo semel fecit, incruento modo, ad finem usque mundi faciat per manus ministrorum suorum.* Estne hic aliquid rationis Borcovi? Cur verò fabulosam istam sententiam vestram nobis ita superciliose obruditis? Christus ipse semetipsum offert in cælo coram Deo; & ut locus sacrificio legali anniversario nullus erat, præter sanctum sanctorum, sic hodie nullus sacrificio Christi locus datur, extra ipsum cælum, quod sancta illa sanctorum figurabant: Borcovius verò ait, Christum se offerre in terra per manus sacerdotum. Et tamen indignatur stupiditatem sibi & suis objici, quòd non intelligant, quid sit sacrificium Christi, cùm, si qua in re Theologia Pontificia, certè in hac quàm maximè a veritate Evangelica aberraverit.

Negat porrò a sacerdotibus creari creatorem, quod ego objeceram: sed tâtum Christum vel corpus Christi confici a sacerdote. Quid verò aliud est re ipsa, confici quàm creari, cùm tam ad conficiendum aliquem requiratur, ut ante, quàm conficiatur, non sit, quàm ad creandum illum. Verba diversa sunt, res eadem. Confici autem Christi corpus ideo dicit Borcovius, quòd vi verborum Christi, quæ sacerdos profert, sub speciebus panis & vini constituatur: & addit, *id absurdum esse doce, & nos convince, quod scio nunquam facies.* Ego verò putabam, Borcovo incumbere probationem tanti erroris & tantæ blasphemix,

Sententia Borcovii de Christi oblatione absurda.

Blasphemia Borcovii.

miæ, Christum scilicet vel corpus illius constitui, quando proferuntur a sacerdote (homine interdum impio) verba quædam Christi? Absurdum autem & Christiana religione indignum esse istud commentum, nonné ab alijs & a nostris, & a me etiam suprâ demonstratum est? Repetam quæ sunt præcipua. Christus nunc nec carnem, quam pro nobis dedit, nec sanguinem, quem pro nobis fudit, habet aut habere potest. Factus est enim in spiritum vivificantem. Quomodo igitur cû carne & sanguine sub speciebus panis & vini constitui potest? Christus in cælos profectus, manebit ibi usq; ad tempora instaurationis omnium. Quomodo igitur in terris esse perpetuò potest? Panis post prolata a sacerdote verba, aliud nihil quàm panis esse deprehenditur, & non secus corrumpitur, tum sponte sua, tum ab alijs accidentariis casibus, quorum unus est mus miser, atque ante verborum istorum prolationem. Quomodo igitur in corpus Christi commutatus esse dici potest, quod, nulli prorsus corruptioni obnoxium esse, ipsa res loquitur, & sacræ literæ testantur uberrimè? Sed quid ego his ascribendis tempus tero? Iam pueris nota est ista vestra idololatria, & jam pridem omnibus innotuisset, nisi, qui carnales sunt, hujuscemodi mysterijs, quæ ipsos securos esse sinunt, summopere delectarentur, & mallent credere, panem mutari in corpus Christi, se verò, quando comedunt istum panem, Christi corpore vesci, & ita vitam æternam consecuturos, quàm abnegata omni impietate & mundanis cupiditatibus, sobriè, justè & piè vivere in hoc præsentî malo seculo.

Figmentum meum, imo luculentum mendacium appellat, quòd dixerim, Pontificios, si quando super hoc errore urgentur, dicere solere, metuere se, ne terra sibi dehiscat. Ego verò magni lapsus acculo Borcovium. Non enim dixi, Pontificios metuere, ne terra illi, hoc est, alii, cum quo colloquuntur, dehiscat, sed sibi. Hoc autem an verum sit, si nobis fidem non habet Borcovius, suos interroget Pontificios, quibus hoc in ore est frequentissimum, cùm summa absurditas opinionis hujus, quòd a sacerdote vel vitrico pistus panis, accedentibus quinque verbis, quæ sæpe homo impurus pronunciat, quæque omnia simul non habentur in sacris literis, transmutetur in verum Christi corpus, & ita ex pane Deus fiat, qui tamen seipsum a corruptione conservare nequeat, & de quo muribus etiam lex posita sit, si fortasse eum corrumpant vel absumant: Sine me, quæso, tace ista, metuo, ne terra mihi tecum dehiscat, qui istas audiam ex ore tuo blasphemias.

Apostolos creatos esse a Christo sacerdotes, cùm Miedzibozius probaret sola antiquitatis autoritate, ego istud probationis genus futilissimum

Argumenta contra Pontificiorum de Christi corporis & sanguinis in cæna existentia, sententiam.

1. Cor: 15. 45.

Act: 3. 21.

Cur hodie duret idolotrica Pontificiorum de eterna Domini sententia.

Lapsus Borcovii.

tilissimum esse docui, cum, quæ sola hîc valet antiquitas, nempe Apostolica, tanti erroris insimulari nequeat: reliquæ verò antiquitatis auctoritatem nullam esse debere. Respondet Borcovius, *potuisse id eum alio modo facere*. Hoc equidem dubito. Sed utut verum sit, quomodo excusari potest is, qui, cum aliter posset & deberet, modo infirmissimo, & qui nullus revera est apud adversarium, aliquid comprobatur? Istò modo agere, est personæ non veritatis defensionem studere.

Sed etiam aliquid dicit, quod fortasse pro ratione haberi vult Borcovius, dum ait: *Solam quidem Apostolicam auctoritatem valere debere in religione. Sed quid ista antiquitas crediderit, melius illos scivisse, qui ei viciniore fuerunt, quàm nos, qui nuper nati sumus*. At hoc est desperationis indicium. Nam quid Apostoli senserint, rectissimè innotunt, qui omnia ad illorum scripta in religione redigunt & examinant. Hoc verò tam is, qui ante triginta, quàm qui ante 1600 natus est, præstare potest. Itaque non ante victoriam triumphum cano: sed rem tantam tam negligenter tractatam a Miedzibozio fuisse, iterum atque iterum dico.

Non necesse porro esse, ut aliquis certus deligatur, qui cœnam Domini administret, sed omnes hoc fideles facere posse, exemplo ecclesiæ Corinthiorum docueram. Ibi enim nec Apostolus, nec vicarius Apostoli erat: & tamen ceremoniam hanc celebrare jubentur. Apostolum nullum fuisse, clarum est, quod Apostoli consilium non requisivissent super variis, de quibus ad eos Paulus scripsit: Vicarium nullum fuisse, inde constare dixeram, quod neminem Paulus nominet. Verisimiliùs autem fuisse, ut ad eum scriberet Paulus, quàm ad ecclesiam, si aliquis ibi fuisset. Cui nunc & illud addo: In tot & tantos errores prolapsuros Corinthios, vel saltè in illis tam diu hæsus non fuisse, si aliquem ab Apostolo sibi præfectum habuissent, nisi velimus, Paulum stupidum aliquem & rerum divinarum usque adeo ignorantem illis præfecisse, qui præterquam illorum, de quibus ad eos Paulus scribit, decidere non potuerit, quod longè absurdissimum est. Hæc ita Borcovius impugnat: *Torum hoc, ait, nihil est*. Facile est ita dicere. Sed rationes cur non tollit? Ait, *potuisse esse aliquem, ad quem pertineret cœnam administrare*. Rationem etiam addit, cur Paulus ad eum non scripserit, *Quia non ille peccabat circa usum sacramenti, sed cæcus*. Ego verò dico: Quomodo successor Apostolicus ignoravit modum corrigendi tantam *ἀταξίαν*? Si scivit, quomodo tacuit? Si non tacuit, quid opus erat institutione Apostolica? Quid opus erat recensere, quomodo illis antea id, quod a Domino acceperat, tradidisset,

Vnde sensus Apostolorum de re aliqua periri debet.

Administratio cœnæ cur ad omnes fideles pertineat.

disset, si is, qui unà cum illis degebat, successor Apostolicus, idem illis proponeret?

Instantiam meam, quòd Christus etiam Angelos ecclesiarum, cùm penes illos culpa esset, reprehenderit, non cœtum, sic tollere conatur Borcovius, quòd non necesse fuerit, ut eodem modo Paulus faceret, & potuisse eum habere causam, cur aliam rationem teneret in reprehensione, quàm Iohannes (sic habet Borcovius) & non semper omnia debere fieri eodem modo. Sed hoc prorsus est infirmum. Nam in rebus similibus simili modo agi debere, licet non sit absolutè necesse, est tamen valdè verisimile: & hoc ad id, quod volo, obtinendum, satis omnino est.

Baptismum aquæ ad salutem necessarium esse cum Miedzibozio Borcovius affirmat, quia Christus dixerit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest intrare in regnum Dei.* Sed voce Aquam hoc in loco aquam elementalem significari, probandum erat Borcovio, alioquin æquivocatione argumentatio ipsius laborabit, & nihil valebit: non verò in nos invehendum, qui non ita, ut ipse vel ipsius ecclesia locum illum, & alios multos intelligamus. Ad ecclesiæ enim pontificiæ nutum sacras literas explicandas esse, nulla lex, nulla ratio cogit. Interim quia tantum nos perstringit Borcovius, equidem persuasum habeo, illum quod directè ad ea, quæ de loco Ioh. 3. sentimus, responderet, non habuisse.

Sed hoc misso, cantilenam Miedzibozii repetit Borcovius, *extraordinariè aquæ baptismum à quovis dari posse propter summam necessitatem, ordinariè autem non nisi a legitimo Ministro?* ad quam responderam ego: sed Borcovius suo more ista prætermisit. Summam esse necessitatem aquæ baptismi, error summus est. Vocem *extraordinariè* locum apud eos nullum habere, qui simpliciter baptismum aquæ ab iis, quorum id muneris non erat, administrari posse sentiunt, ostensum etiam erat. Ordinariè autem non nisi a legitimo ministro dari posse baptismum, cùm videret erroris convinci posse Borcovius ex eo, quod Petro Apostolo præsentate baptizati fuerint fideles Actor. 10. nempe ab alio, qui non esset legitimus Minister, ait: *An non potuit ibi esse præter Petrum alius minister legitimus?* Sed hoc quàm sit desperatum, videat prudens lector. Scriptura enim tantum fratrum, qui cum Petro fuerint, mentionem facit. Successorem verò Apostolicum cum Apostolo peregrinatum fuisse, nec testatur historia, nec verisimile est. Sed præter hoc exemplum, cur etiam ad alia non respondet Borcovius, quæ non minùs ostendunt, baptismum aquæ posse ordinariè absque ministro conferri? Et hæctenus de mis-

Ioh. 3. non de aqua elementari sermo est.

Baptismus aquæ ab aliis præter ministros administratus.

sione, in qua, an Miedzibozio satis fecerim, iudicet pius lector. Hoc tamen moneo: non ex eo censendum esse, an aliquis alicui satis fecerit, si ille, adversus quem scribitur, vel alii ejus similes, id agnoscant. Hoc enim rarissimè fieri solet, ut exemplum Christi, qui semper adversariis suis satis fecit, satis superque docere unumquemque potest. Laudo autem & miror Borcovii candorem, dum ait, *In quo liberum cuique iudicium relinquo.* Hoc enim hætenus nec ipse nec alii ejus similes fecerunt, nec facere possunt salva suæ ecclesiæ autoritate, quippe quæ omnes necessariò sub anathematis pœna credere vult, quæcunque illa dicat.

REFUTATIO CAPITIS XI. cujus titulus est:

Prædicantes Evangelicorum & Anabaptistarum non ordinari per impositionem manuum: ex quo fieri, ut Ministerium in Ecclesia obire nequeant.

PRO obtinenda sua autoritate fictitia Pontificii sacrificuli, tandem ad ordinationem, quæ fiat per manuum impositionem, recurunt, & quia eam ab initio in usu fuisse legitur, concludunt, hodie nemini licere, ministrum verbi Dei esse, nisi sit isto modo ordinatus. Ad hoc ego responderam, nec doceri posse, istos qui tempore Apostolorum munus docendi obibant, omnes ordinatos per manuum impositionem fuisse: nec etiam si doceri possit, necesse esse, ut idem hodie fiat. Non enim exempla, sed præcepta tantùm Apostolica nos necessariò obligare, eaque non omnia, sed tantùm ea, quæ sint perpetua & universalia. Quæ enim alius sunt generis, ea etiam nos non obligare, ut præceptum de suffocato & sanguine docet. Adhiberam etiam fuisse dixeram hanc ceremoniam ab initio jure, quia Spiritus sanctus simul dabatur iis, quibus manus imponebantur: hodie verò, quia nihil tale detur illis, quibus manus imponuntur, non necesse etiam esse, ut id fiat; imò interdum utile esse, ne id fiat, ad præseindendam omni superstitioni ansam & occasionem. Fieri tamen denique posse, tanquam aliquid ad decorum & ordinem ecclesiæ pertinens. Quæ responsione quicquid hac de re dici potest, dissolutum est. Non quiescit tamen Borcovius, & ne cedere videatur, idem quod Miedzibozius dixerat, iterare non dubitat. Recenset Apostolos ordinasse quosdam manuum impositione, nempe Timotheum & Titum: Timotheum illud idem fecisse, & tandem concludit: *Itaque non est dubium, quin hæc ratio ordinandi semper fuerit usitata, & ab Apostolis ipsis descenderit.* Sed cur primùm omisit Borcovius, quod Miedzibozius addiderat in recensendis

Repetitio dictorum.

sendis ordinatis, nempe ordinationem Pauli & Barnabæ ab Apostolis: & aliorum a Paulo & Barnabæ? Itané defenditur Miedzibozius? Itané veritas inquiritur? Tacendo assentiri videmur vel errorem agnoscere: sed rectius confitendo. Pudeat igitur Borcovius cum Miedzibozio, quod Paulum ab Apostolis, & a Barnabæ vicissim alios ordinatos fuisse dixerit Miedzibozius. Deinde quid effecit Borcovius iterando otiosè verba alia Miedzibozii? Nam nec Tito manus impositas esse uspiam legitur: nec ex eo, quod Timotheo imposita fuisse, sequitur solum id Apostolum fecisse, vel omnibus alijs etiam impositas fuisse, vel denique, quod maximum est, id necessarium esse. Timotheo porrò præceptam fuisse manuum impositionem, quæ ministrorum ecclesiæ ordinationem spectet, totum falsum vel saltem incertum est. Nam ex eo, quod præcipit Paulus, ne citò cuiquam manus imponat, licet tandem de tali manuum impositione sermo esset, quæ ordinationem ministrorum spectat, nullo modo sequitur, præceptam fuisse, ideoque necessariam manuum impositionem. Potest enim non minùs præcipi, ut quis in re indifferenti, & ad decorum tantum & ordinem spectante cautus sit, quàm in re necessaria & præcepta. Præterea nihil affert Borcovius, quo probet, verba Pauli de impositione manuum, quæ ordinationem ministrorum spectat, intelligenda esse. Nam quod ex verbis Pauli sequentibus, *nec communicaveris peccatis alienis*, Borcovius extruit, hoc modo, *quod hi faciunt, qui ad sacra capeffenda indignos admittunt*, planè ruinolum est. Primum enim nō constat, cum peccare vel peccasse, qui ambit munus docendi, cum fieri possit, ut & antea pius fuerit quàm ambit, & tunc, cum munus istud ambit, recte se gerat. Quomodo igitur peccatis alienis communicare potest is, qui munus id ei cōcedit, vel eū ad id admittit? Deinde, si de peccato ambientis constaret, non dicendū fuisset, nemini cito manum imposueris, sed *nunquam*. Nam quod per se malum est, nunquam fieri debet: quod verò citò fieri prohibetur, id tandem fieri posse, tacitè subindicatur. Sensus igitur longè verior est, Paulum hinc agere non de admissione (ut Borcovius ineptè loquentē Apostolum facit,) ad pœnitentiam, hoc enim non est penes ullum hominem, sed de amissione peccatorum resipiscentiũ, ad ecclesiã, inter quos peccatores possunt esse seniores etiam. Et si ex præcedentibus de his iudicium faciendum est, de senioribus propriè, quatenus peccant, & deinde iterum resipiscunt, Apostolum loqui statuendum est. Sed esto, Paulum loqui, de ministris & eorum ordinatione (quod tamen falsum esse nihil dubitamus) hincné inferri potest ista generalis conclusio: Ergo hæc ratio ordinandi semper fuit usitata? Atqui posita una at-

Borcovius quædam dissimulat.

De loco 1. Tim: 5.

que altera specie non ponitur genus. Esto porrò eam semper fuisse usitatam, esto eam ab Apostolis descendisse, num hinc sequitur, ergo est necessaria prorsus? Nihil minus. Ab Apostolis descenderat, & tunc semper usitatum fuerat, præcepto Apostolico lato, ne sanguine & suffocato vescerentur fideles, & tamen id hodie neminem obligat. Itaque nihil prorsus dixit Borcovius, quod ante eum Miedzibozius non dixerit, & tunc refutatum non sit. Sed priusquam ad rem ipsam accedat Borcovius, suo more nos pungit, dum ait, Evangelicos non tam audaces esse, quàm ego sim & noltri. *Evangelicos enim, ait, hanc consuetudinem observare, & manus Ministris suis imponere, ne videantur a consuetudine Apostolica recedere.* Laudat Evangelicos scilicet, quantumvis valdè inconstanter, ut nos illos in ordinatione imitemur, ipse verò carpendi ampliorem habeat occasionem. Quomodo enim tractent Evangelicos, qui ordinationem istam glorianur, non nescimus. Dum verò nos quid Apostoli fecerint, nihil pensi habere, & ita nobis in hac nostra sive audacia sive temeritate placere, ait, ut nihil nobis propositum esse videatur, quàm ut ne quid in fide sanè & integrè relinquamus, gravis in eo error & calumnia est. Aliud enim est, quod Apostoli in externis ceremoniis fecerunt, nolle pro norma vitæ nostræ necessaria habere: aliud nihil pensi id habere, cùm confiteamur, ea, quæ illi fecerunt, sacrosanctè in ecclesia observari posse. Reliquum, quod Borcovius ait, verum esse agnoscimus, si Borcovius per vocem fidei, suam & Pontificiorum confessionem intelligat. Hæc enim, quia tota corrupta est, tota etiam repurganda est. At si de fide illud Apostolica intelligit, vehementer errat & graviter nos calumniatur. Hoc enim unicum nobis propositum est, ut sola doctrina Apostolica inter omnes, qui Christi nomine gaudent, obtineat: & nisi hoc nobis propositum esset, cur tantam invidiam in nos metipso con-verteremuseorum, qui odio nostri ita flagrant, ut, si Deus permitteret, facile nos omnes ad internecionem deleturi sint.

Sed nondum finis est punitionum. Addit enim, *Non mirum id esse, quod modò dixerat, nos enim ad vertendam Christianam religionem natos esse, ut testantur monstra opinionum, de quibus supra dictum est.* Ego verò puto omnibus manifestum futurum, ex eo, quòd ad ista monstra responsum extat, nullum esse in nostra confessione monstrum, & nos, alto Dei consilio, ad erigendam & iterum excitandam Christi religionem natos esse. Sed nunc ipsam rem videamus.

Nego impositionem manuum fuisse aliquid perpetuū aut universale, etiamsi ab Apostolis usurpata, addo etiam, ut error tãdò meliùs appareat, præcepta fuisset. Quia non omnia præcepta Apostolica sunt

hujus

Astusia Borcovii.

Error & calumnia Borcovii.

Cur non sit necessaria manuum impositio.

hujus generis, nempe perpetua & universalia, ut ex præcepto de suffocato & sanguine apparet. Borcovius ad hæc: *Egregia verò ratio, quia illud in usu esse disit, idcirco alia quoque quæ ab Apostolis frequentata sunt, in usu esse non debent.* Ego contra: Egregia verò fallacia, ex me respondente facere argumentantem. Miedzibozius est qui dicit, necessariam esse ordinationem per impositionem manuum, quia scilicet in usu fuerit tempore Apostolorum. Hanc rationem dum ego ita tollo: non omnia esse necessaria, quæ tempore Apostolorum in usu fuerint. In usu enim fuit abstinencia a suffocato & sanguine, tamen non est necessaria, an rectè respondentis officio perfunctum, judicent omnes disputandi artis periti.

Sed urget me Borcovius, quòd præceptum illud Apostolicum adhuc durare debeat, *cùm nõ possit probari ex sacris literis, illud esse abrogandum: se verò liberũ ab eo esse, per traditionem ecclesiæ, quæ ab Apostolis didicerit, hoc ad certũ duntaxat tempus institutũ fuisse.* Ego verò præceptum illud Apostolicum temporarium fuisse & particulare, hinc colligo, ut etiam in defensione mea docueram, quòd Paulus post latum illud, disertè scribat: *Nemo vos judicet in cibo & potu, & iterum, Regnum Dei non est cibus & potus, & iterum, Cibus nos Deo non commendat.* Quòd autem nihil ego contendam recipiendum esse, nisi quòd disertè & expressè in scriptura reperiatur, ea magna iterum calumnia est Borcovii. Non solum enim alibi, sed in hac ipsa defensione mea aliquoties apertè dixi, nos omne illud pro scriptura sacra habere, quòd ex ea necessario deduci possit, & ita omnes illi sentiunt, qui a Papatu secesserunt. Licet in hoc rursus ab illis & a pontificiis etiam dissentiamus, quòd, quantumvis æquè certa sint, quæ ex sacris literis deducuntur, atque ea, quæ in illis expresse & *ἐν τῶς* habentur, sentiamus tamen, non æquè necessaria esse ad salutem. Nam quæ necessaria sunt ad salutem, ea non ex consequentiis pendere debent; maxima pars eorum, ad quos Christi religio pertinet, hoc est, hominum simplicium & rudium docet, qui nullas interdum consequentias capere possunt, & tamen omnia ad salutem necessaria credere tenentur. Iam quòd Borcovius ait, se ob traditionem ecclesiæ, non habere pro necessario, præceptum istud Apostolicum de suffocato & sanguine, in eo pertinaciam quidem suam prædit: sed an rectè id faciat, nec probavit, nec probare unquã poterit. Et si tamen hinc aliquid ecclesiæ tribuendũ esset, non alia de causa id fieret, quàm quòd illa ex novi Fœderis analogia collegerit olim & hodie colligat, illud præceptum ad tempus tantum durare debuisset.

Iterum autem prædit inertiam aut astutiam suam Borcovius,

Fallacia Borcovii.

Col: 2. 16.
Rom: 14. 17.
1. Cor: 8. 24.

Quicquid ex sacra scriptura deduci potest, recipiendum est.

Quæ non extant *ἐν τῶς* in sacris literis, ea ad salutem non sunt necessaria simpliciter.

cùm sic dicit denuò: *Præceptum, inquis, de sanguine & suffocato non fuit universale nec perpetuum. Idem igitur de impositione manuum censerì debet, quasi verò unum ex alio inferri possit, aut quod in uno valet, in altero quoque valere oporteat.* Ego enim non ita stupidè argumentor: sed ex eo, quòd aliquod præceptum Apostolicum fuit, & tamen non fuit perpetuum aut universale, colligo, malè illum argumentari, qui ex eo, quòd aliquando ab Apostolis præceptum vel usurpatum aliquid fuerit, colligit, illud perpetuum esse & universale.

Iam quòd aliam rationem impositionis manuum esse ait Borcovius, quàm præcepti de suffocato & sanguine, & illam cessare non debere, quippe cuius finis non sit sublatus, qui est, sanctificare ministros ad cultum divinum destinatos, in eo iterum graviter errat. Pro concessio enim sumit tacitè, ita præceptam fuisse olim impositionem manuum, ut præceptum erat de suffocato & sanguine, cùm tamen nusquam id extet, nec ex ullo sacrarum literarum loco colligi possit. Nostrium verò argumentum sic augetur: Si, quæ Apostoli præceperunt, non sunt necessaria omnia, quomodo ea necessaria erunt, quæ non præceperunt, sed tantùm fecerunt. Esto igitur, in hunc finem usurpatam fuisse impositionem manuum, quem Borcovius nominat, quid totum hoc ad rem facit, cùm hinc aliud nihil inferri possit, quàm illud idem etiam hodie fieri posse, quod nemo negat: necessariò autem fieri debere, nullo modo. Ad hoc enim præcepto eoque perpetuo & universali, quod scilicet cum universa Christianæ religionis analogia conveniat, omnino opus est.

Sed rationem addit Borcovius, quare durare debeat impositio manuum, *Quia sit Sacramentum Ecclesiæ suæ.* O imperiosam rationem. Quis verò nos docuit esse sacramenta, (eaque fortasse septem) ecclesiæ? *Si hoc neges,* ait Borcovius, *negandum tibi erit, baptismum & cœnam esse sacramenta, cùm quicquid hæc duo in se habeant, in illo etiam contineri facile probari possit.* Sed quid vetat, quòd minus imparia sint ea, quæ sacramenta tu appellas, hoc est, ut unum sit necessarium & perpetuum, alterum verò non? Nonné in baptismo & cœna id ad oculos apparet? De baptismo Apostolus ait: *Non misit me Christus ad baptizandum.* Vnde necessariò colligitur, baptismum aquæ non esse necessarium ad salutem. Ad omnia enim, quæ ad salutem necessaria sunt, exequenda, Christus Apostolos misit. De cœna verò in eadem Apostolus ait: *A Domino accepi, quod vobis tradidi.* Vnde necessariò colligitur, cœnæ usum esse ad salutem necessarium & perpetuum, & universalem. Quomodo verò idem in impositione manuum contineri

Non omnia sacramenta sunt paria.

1. Cor: 1. 17.

2. Cor: 11. 23.

neri dici, aut probari potest, quod cœna domini in se habeat, cùm, præter id, quod cœna Domini præcepta est, impositio verò manuum minimè, cœna Domini cultus divini portio sit. est enim commemoratio mortis Christi, donec ipse veniat: huic verò simile quid de impositione manuum dici aut probari posse, planè est incertum, imò prorsus falsum.

Cæterùm cùm obliquè Borcovius innuit, Episcopum conferentem sacramentum ordinationis, Spiritum sanctum dare posse, quia sacramenta id efficiant, ad quod a Christo sint instituta, hoc autem esse, ut gratiam Spiritus sancti conferat, nec obstare improbitatem conferentis, cùm & à malis ministris sacramenta efficaciter ministrari possint, cùm quicquid faciant, non sua sed Christi virtute faciant, errorum plenam nobis narrat opinionem. Sacramentum ordinationis nullum est. Episcopus, quantumvis ipse pius, Spiritum sanctum miraculosum nemini largiri potest, quia dona ista hodie cessarunt: Spiritus autem sancti perpetuò durantis donum, acquirendum est non per impositionem manuum alterius, sed vera in Christum fide, obedientia, & precibus. Ob hæc enim Spiritus sanctus promissus est. Sacramenta a Christo instituta esse, nempe multa, error magnus est. Præter unam enim cœnæ Domini ceremoniam, nullum præceptum de alio sacramento, quod vocant, extat. Sacramenta porrò gratiam Spiritus sancti conferre, pars idolatriæ est. Nam cœna Domini, quæ sola ita vocari meretur, non gratiam ullam confert, sed illorum, quibus gratia collata est, actio est, quæ Deo & Christo pro morte Christi gratias agunt: & qui gratiam sibi per illam conferri credunt, ii indignè quodammodo ad eam accedunt, & ita iudicium sibi meritis (ut Apostolus ait) comedunt & bibunt. Improbum hominem posse sacramenta conferre efficaciter, putida prorsus est oratio. Nam si impius sit intus, & talis non agnoscatur ab hominibus, quomodo Deus per istiusmodi hominem dona sua spiritualia, qualia in sacramentis dari credit Borcovius, largiatur? Si verò ita impius sit, ut talis esse appareat, indignus etiã talis est, qui sacramenta administret. Christi deniq; virtute ministros malos omnia facere in sacramentis administrandis, utut absurdum sit & impium, quia tamen per necessarium est Borcovio cum suis, ita audacter pronuntiatur, cùm tamen nec optimos ministros virtute Christi quicquam tunc facere, probari possit. Nulla enim ceremonia est externa in Christi cœnâ, cuius administratio ad solos ministros pertineat: sed quicquid hîc fit, id ob decorum & quendam ordinem justum fieri censendum est, & qui aliter sentiunt aut faciunt, ii venundant verbum Dei, & pietatem lucrum esse autumant.

Errores Borcovii.

*Borcovius idem
repetit, & ridi-
cula dicit.*

Porrò cùm durationem istam per impositionem manuum non necessariam hodie esse probassem eo, quòd Paulus omnia Episcopi requisita satis prolixè commemorans, nullam istius impositionis manuum mentionem faciat, respondet Borcovius de nudò, ut suprà etiam fecerat, *Paulum ideo mentionem nullam fecisse illius impositionis, quia de eo loqueretur, & eum instrueret, quem jam ordinatum esse constabat.* Hoc verò quam sit futile, tum per se constat. nulla enim ratione a Borcovio fulcitur, tum suprà etiam indicatum fuit. Summa est, Quòd non nisi ineptissimè & præposterè ei, qui jam ordinatus est, ea, quæ a Paulo commemorantur, officia præscriberentur: & inter alia, ut sit ad docendum aptus. Nam hoc omnino ordinationem istam & manuum impositionem præcedere debet, nisi stipites ordinari posse, dicamus.

*Afersio Borco-
vii ridicula.*

Dixeram ego, Timotheo fuisse impositas manus præbyterii, & hinc apparere, alios etiam præter Apostolos, vel Episcopos, nempe seniores ecclesiæ, qui Præbyteri etiam appellantur, potuisse manus Episcopo imponere. Borcovius hoc negat, & ait, *Episcopos fuisse illos præbyteros, eosque tres. Nam a tribus Episcopis ex instituto Apostolico ordinari debuisse Timotheum Episcopum,* & ita communiter omnes interpretes affirmare. Sed quomodo tandem non pudet Borcovium istarum nugarum? Ex canonibus ecclesiæ suæ metitur tēpora Apostolorum. Promat S. scripturæ testimonium, nisi totam suam causam suspectam reddere velit. Interpretum autem autoritate eum premere, qui rationibus agat omnia, quàm sit stupidum argumentum, jam pridem omnibus cordatis notum est. Quanquam hoc falsum esse non nescit Borcovius, nisi forte per omnes interpretes suos Pontificios tantùm intelligat, quod nimis puerile esset. Sunt enim tot interpretes, qui a Pontificiis secesserunt, quot sunt Pontificii, si non plures.

Conjecturam, quòd ab Evangelicis hac ratione gratiam inire voluerim, largior Borcovii ingenio. Nam is, cùm non habet, quod solidè respondeat, illudere aliis solet.

Ad exempla illorum, qui, cùm missi non essent, tamen prædicarunt, post varia hystrionica verba, quæ hinc ascribere piget me & ponit, ita respondet ut Miedzibozius. *De Philippo ait, eum quia Diaconus fuit, in ordinatione sua, prædicandi etiam potestatem accepisse.* Sed quomodo id probat Borcovius? Nuda affirmatione, quæ nuda negatione refellitur. Etsi probari id posset, causam Borcovii pessundaret. Constaret enim, eum etiam prædicare posse, qui ad id non sit missus. Non enim ad id constituebantur Diaconi, ut docerent. De dispersis ait, *docuisse eos ex illis, qui missi & ordinati fuerant.* Sed unde constat, missos

missos ad prædicandum aliquos fuisse ex illis? præsertim cum Apostoli unâ cum illis antea Hierosolymis habitarent, & iidem Apostoli omnes ibidem remanerent. Sanè nihil hîc est, quod aliquam necessitatem inferat, nisi doceatur neminem docere potuisse unquam, nisi qui missus esset, quod hæcenus nemo probare potuit. Sed cur non defendit Miedzibozium Borcovius? Is enim dixerat, verisimilius esse, quicquid ab illis dispersis factum est, voluntate Apostolorum factum esse. Vnde contrarium ejus, quod tuctur Borcovius, colligi posse dixeram. Tacitè enim concedit Miedzibozius, potuisse Apostolos alicui permittere, ut doceret, qui non erat ad id missus. A quo enim tot mille missi essent? Vnde porrò sequitur, missionem ad prædicandi munus non esse necessariam.

Denique an sine causa Miedzibozium criminet, qui ad argumenta Socini nihil responderit, judicet iterum prudens lector. Socinus ait: *si in Evangelio annunciando, non omnino necessaria est ritè ad id munus facta electio, quantumvis jam divinitus certis quibusdam hominibus provincia data fuerit, multo minùs certè necessaria omnino erit, in divinis oraculis, quæ omnibus ad intelligendum proposita sunt, explanandis & explicandis. Tantum abest, ut ministris, de quibus loquimur, qui ex constituto jam ordine & ratione, inter eos, qui de religione idem quod ipsi sentiunt, ritè ad hoc munus antea electi fuerunt, quisquam ejusdem muneris controversiam meritò movere possit. Hoc totum sicco pede transit Miedzibozius, & tamen, quantum pondus sit in eo, agnoscat æquus & diligens rerum æstimator. Borcovius ait, ea sponte sua corruere. Quare verò. Quis enim concedat, ait, Socino non necessariam esse electionem & missionem iis, qui Evangelium annunciare velint? At non hoc est robur argumenti Sociniani, nec id dicit Socinus: sed, ex eo, quod tempore Apostolorum in re multò majoris momenti, nempe in annunciando Evangelio & tunc, cùm provincia ista certis hominibus data esset, licuisse constat, infert, hodie etiam idem in re minoris momenti, nempe in explicandis oraculis divinis, olim annunciatis, quæ omnibus ad intelligendum proposita sunt, licere, & porrò nullo jure illis controversiam muneris moveri, qui jam ab iis, quos docent, electi & approbati sunt.*

Absoluta hac impugnatione sua Borcovius, in epilogo libri non pauca addit, quæ brevi etiam refutatione indigent. Ait, *nos scripta nostra nostris duntaxat hominibus distribuere solere, seduloque ea vere, ne ad se aliqua ratione perveniât. Sed hoc splendidum scriptum Borcovii argumentum est. Paucissima potius nostra polemica scripta inter nostros distribui, & maximam eorum partem, ad alios, qui non sunt no-*

stræ confessionis, deferri sciat Borcovius. Deinde ait, *parum hoc referre: nec videre se, quid incommodi inde acceperim: Imò aliquid me lucratum esse. Nam post laborem me diu otiatum esse, quo quidem otio alioqui mihi frui non licuerit.* Ad hos cavillos hoc unum habeat: Otium post laborem istum nullum sum consecutus. Nam est, quod præter ista odiosa agamus. Tum ait, *se nihil omisisse in defensione mea eorum, quæ alicujus momenti esse videbantur.* Hoc quàm verum sit, judicet lector ex iis, quæ ab initio hujus responsionis diximus. Porro quæ de papa ecclesiæ Romanæ dixi, ea, nec ad rem pertinere, & non tam responsione refellenda, quam flagris vindicanda esse ait. Quomodo verò ad rem non pertinet id, quod perpetuò a Miedzibozio pro concessio sumitur, cum sit ipsissimum *κρυθόμενον*? Ecclesiam scilicet veram Christi, esse ecclesiam Romanam, vel ejus præsentem Papam? Imò si quid ad rem pertinet, hoc in primis est. Nam hoc stante, frustra esset, quicquid de hac quæstione disputatur. Iste verò vindiciarum modus, quid, quæso, spirat? Spiritumné Christi mansuetum, an Antichristi? Filius hominis venit, ut servaret: At is, qui Christi spiritu non regitur, verbera tonat & mortem. Sicciné nos ad vestram allicitis ecclesiam? Iam cum hoc Theophilus scribit, flagra stringit Borcovius. Quasi scilicet solus ille aut primus talis sit, & non potius major & potior pars Europæ, jam per universum ferè seculum id ipsum constanter asserat, & firmiter demonstrat? Istis autem omnibus parcius ista Borcovius objicienda meminisset fortasse, si alibi viveret. Sed quænam præterea hæc est immodestia, si is, qui in omnibus (sub Christi spetioso nomine) contrarius est Christo, Antichristus appelletur? Contraria est ecclesia Romana cum suo capite, tum quoad confessionem, tum quoad vitam & mores iis, quæ Christus & Apostoli docuerunt. Nam præter symbolum antiquissimum, quod vocant Apostolicum, quod sacris literis maximè vicinum est, nonné alia recipit novitia ab illo prorsus diversa & ei adversa? Nicænum dico, Athanasii & alia. In vitâ verò ecclesiæ Romanæ, cujus caput Papa est, apparetné Apostolica pietas, humiliatio, contemptus mundi, patientia, castitas, sobrietas, charitas & aliæ virtutes Christianæ? Cerrè quicumque id asserere veller, nimis magnus adulator esset. En hoc ipsum, quod flagra minatur Borcovius, quàm est Christianum, scilicet? *Papam in loco Patris omnes semper Christianos habuisse, vana gloriatio est.* Nam & olim aliter de illo senserunt plurimi, in que minimè suspecti, ut alibi a nostris demonstratum est: & hodie potior pars Europæorum Christianorum aliter sentit & docet. *Papam de commodis & ornamentis Reipub: Christianæ cogitare, & nihil ei tam cordi*

Spiritus Christi
æmini minatur.

Quis antichristus
sit.

cordi esse, quàm ut oves sibi commissas servare & in portum vitæ æternæ perducere possit, bona quidem verba sunt, sed & antiquitus alias fuisse occupationes Pontificum Romanorum, & hodie esse ipsa experientia testata est & testatur. Præterea non omnes, qui volunt intrare in regnum cælorum, intrabunt, teste Christo. Necesse est enim ad id, ut eo modo ad vitam æternam perducatur aliquis alios, quem Christus præcepit, alioquin nihil profecturus. Hoc verò quomodo præstare potest Papa, qui maximam partem cultus divini collocat in suis vel ecclesiæ traditionibus, quæ ad meram simulationem & falsum Dei cultum præcipitum sunt?

Luc. 13. 24.
Non omnes, qui
volunt servari,
servabuntur.

Regeltio porro istius criminis in nos, quòd scilicet magno Antichristo viam sternamus, quàm frigida est & ab impotenti animo profecta? Nobis enim verà Dei & Christi gloriâ, & vera pietate, nihil castius, nihil antiquius est. Antichristi verò regnum totum in errore, totum in impietate constitutum est, alioquin Antichristus non esset futurus? Nos operam dare, ut fidei Christianæ nullum deinceps vestigium appareat, singulis quippe diebus aliquid ex illa detrahere, nihilque aliud contendere, quàm ut primum angusta, deinde nulla sit. Paucula adhuc restare, que credimus, vel potius, que credere nos simulamus: sed nec ibi quidem diutius hæsurus, idque tum ex inconstantia doctrinæ nostræ, tum audacia & temeritate tanta, quantâ majore esse non possit, constare, convitia sunt Borcovii, quæ ne illis Dominus impudet, precor. Interim ea sic refuto: Univerfam scripturam sacram ex animo admittimus: symboli etiam Apostolici omnes partes confitemur. Quomodo igitur nos operam dare, ut nullum fidei Christianæ vestigium appareat, & paucula restare, quæ credamus, sine malevolentia dici potest? Ex hac fide nihil unquam detrahimus, sed ab aliis ad eam assuta detrahere conamur: & ut ea præscindantur, quæ latam religionem Christianam fecerunt, annitimur, persuasum habentes, in paucis veram Christianam fidem prorsus sitam esse, nempe in fide Iesu Christi. Porro simulationis aliquem accusare, non est hominis puri. Solus enim Deus, & post eum Iesus Christus est *καρπολογωσῆς*. Simulatio etiam in religione, quæ omnium injuriis exposita est, mundana verò commoda nulla offert, qualis est nostra, nullum prorsus locum habet. Perseveraturos nos in ea, quam profitemur, sanctissima fide, confidimus, freti Iesu Christi Domini nostri misericordiâ & auxilio. Quam inconstantiam appellat Borcovius, ea ista veritatis cultura est, quam Deus nostris ecclesiis concessit: quam item audaciam & temeritatem objicit, ea est ista magnanimitas nostrorum cœtuum, quam Deus ipse hæctenus illis indidit, ut omnes adversariorum copia ni-

Simulatio a quocumque
nam dijudicari
possit, & ubi locum
habeat.

nihil proficere se ad oculum videant, etiamsi numero illis longè simus inferiores. Hoc malè habet adversarios: sed frustra. Cum Deo enim negotium illis est, qui per ea, quæ non sunt, ea solet abolere, quæ sunt, ut nemo in carne gloriatur, sed in Deo.

Supercilium, quo omnia contemnit Borcovius, quæcunque ab alio dicuntur, quàm a pontificio, non ignoramus, ideoque illum non curare mysteria, quæ Deus nostris patefecit cætibus, nihil miramur aut moramur. Adædicârunt etiam vestri Doctores ad fundamentum, quod est Christus Iesus, ligna, scænum, stipulas. Hæc exurit ignis verbi divini. Si quis exultis istis ascitiis, tenebit fundamentum, salvus erit: sin verò ista ad aureum fundamentum astructa lignea & straminea una cum fundamento tenere voluerit, nihil ei fundamentum proderit.

Quod me tandè mones, Borcovi, *ut serium aliquid afferã, ne fucifiam, ne nodum in scirpo queram, ne adversarium sine causa calumnier, ne rationibus solvendis consecutiones & instantias meo capite dignas opponam, ne cum argumenta solvere non possim, fugiam, & tanquam sepia atramento effuso me abscondam, nisi contemptu potiùs quam responsione dignus existimari velim, in eo egregium agnosco artificium: involare scilicet in adversarium verbis petulantibus, & pro imperio illum tractare, ut incautus lector ex verbis hujusmodi potiùs, quàm ex argumentis & rationibus iudicium de eo faciat & eum contemnat.*

Sed an ego ista, quæ tu commemoras, committam, tuum est demonstrare: Cordati verò & prudentes, quorum nos iudicium in hac controversia appellamus, examinent. Deus autem det intellectum omnibus,

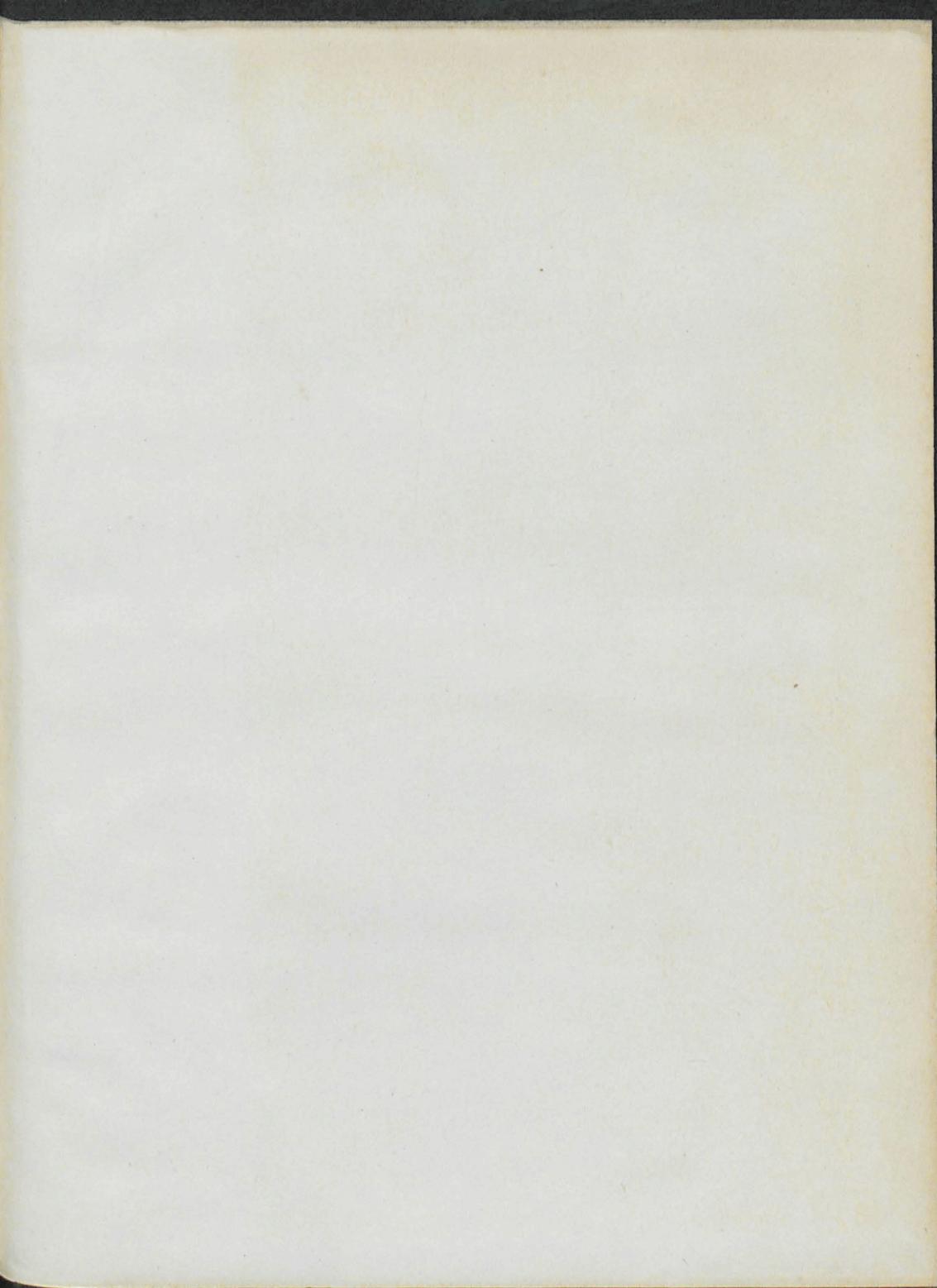

<i>pag: lin:</i>	<i>errata</i>	<i>correctiones</i>
24	11 legationem	ligationem
26	33 Osee	Osee
31	<i>ad finem & initium sequentis</i>	
	angeli	anguli
34	18 pro ecclesiam	fidem
<i>ibid:</i>	22 idem	iidem
42	26 post constituendā	<i>omissum est nom</i>
46	12,13 responcionem	responcione
51	11 definitio	defnito
52	13 racionando	ratiocinando
54	22 libris	libros
55	23 scriptus	scriptos
<i>ibid:</i>	29 ecclesia	ecc lesiam
57	1 ante prædicatione	<i>deest sine</i>
<i>ibid:</i>	2 prædicarunt	prædicavit
61	11 diabolaem	diabolarem
73	33 viribus	ritibus
77	27 pera	opera
82	30 nunc	num
83	1 scripturam	scripturatum
89	30 Miedzibozius	Borcovius
90	22 præuncianda	pronuncianda
93	35 Apostolicorum	Apostolorum
94	34 pietate	pietate
95	32 nedum	nondum
<i>ibid:</i>	36 belligerari	belligerare
97	18,19 missorem	missionem
103	31 misi	missi
<i>ibid:</i>	38 muneris Episc	muneris Episc
111	38 baptifinus	baptifinum
<i>ibid:</i>	39 alius	alium

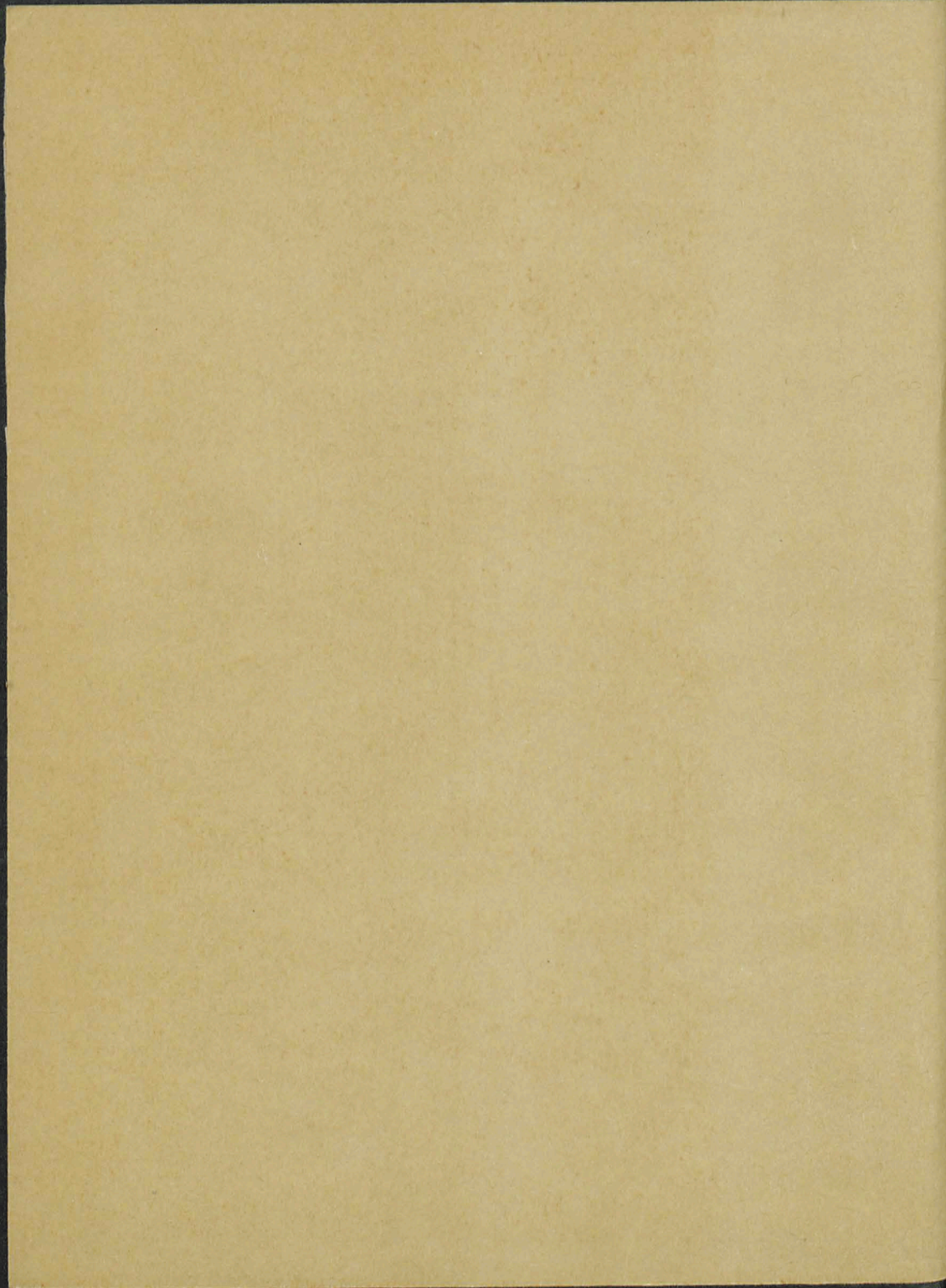

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and appears to be a list or a set of entries, but the characters are too light and blurry to transcribe accurately.

OPRAWĘ WYKONANO

w prac. introl.-konserwat.

Biblioteki „Ossolineum“

Data 12.3.68 podpis Urajew

